

2023

Latvijas Stabilitātes programma 2023.-2026. gadam

Finanšu ministrija

RĪGA

SATURS

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi	4
2. Ekonomiskā situācija	5
2.1. Ārējā ekonomiskā vide	5
2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība	6
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs	21
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds.....	24
3.1. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi	24
3.1.1. Fiskālās politikas stratēģija.....	24
3.1.2. Fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā	27
3.1.3. 2024., 2025. un 2026. gada vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi un Stabilitātes programmas fiskālā trajektorija	28
3.1.4. Diskrecionārie pasākumi	29
3.2. Pašreizējā fiskālā situācija	30
3.3. Atbalsta pasākumi krīžu seku mazināšanai	33
3.4. Fiskālās attīstības scenārijs.....	37
3.4.1. Fiskālās attīstības scenārijs pie nemainīgas politikas	37
3.4.2. No fiskālās stratēģijas izrietošie fiskālie rādītāji un fiskālā telpa.....	41
3.5. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences	42
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums	45
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski.....	45
4.2. Jūtīguma analīze – pesimistiskais scenārijs.....	45
4.3. Jūtīguma analīze – optimistiskais scenārijs.....	47
4.4. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2022.-2025. gadam.....	49
5. Valsts finanšu kvalitāte.....	51
5.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole	51
5.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte.....	54
5.2.1. Stabilitātes programmas bāzes scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes.....	54
6. Publisko finanšu ilgtspēja.....	56
6.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs.....	56
6.2. Valsts sniegtie galvojumi	59
7. Valsts finanšu institucionālās iezīmes	61
7.1. Vidējā termiņa budžeta plānošana	61
7.2. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde	62
7.2.1. Budžeta procedūras.....	62
7.2.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība	64
Pielikumi.....	66

VISBIEŽĀK LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

ANM	Atvaseļošanās un noturības mehānisms
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
ECB	Eiropas Centrālā banka
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēma
EPC AWG	Ekonomiskās politikas komitejas Iedzīvotāju novecošanās darba grupa
ES	Eiropas Savienība
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FM	Finanšu ministrija
IeM	Iekšlietu ministrija
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IT	Informācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
LBFV	Likums par budžeta un finanšu vadību
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
MK	Ministru kabinets
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
PMI	Iepirkumu vadītāju indekss
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SURE	Atbalsta instruments bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (<i>Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency</i>)
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase

1. VISPĀRĒJĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS VADLĪNIJAS UN MĒRĶI

Latvijas Stabilitātes programma 2023.-2026. gadam ir izstrādāta vadoties pēc Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām, un tiek sagatavota saskaņā ar ES Padomes 1997. gada 7. jūlija Regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu prasībām.

Šī Stabilitātes programma tiek gatavota īsu brīdi pēc tam, kad tika izstrādāts un šī gada 9. martā pieņemts likums par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam, kas tika sagatavots balstoties uz 2023. gada decembra makroekonomiskajām prognozēm. Šajā relatīvi nelielajā laika posmā pasaules un Latvijas ekonomiskā attīstības prognozes ir kļuvušas nedaudz optimistiskākas. Enerģijas cenu mazināšanās, gāzes rezervju krājumu apjoms Eiropā, ekonomikas transformācija enerģētiskās neatkarības virzienā iezīmē tos faktorus, kas liek nedaudz optimistiskāk raudzīties nākotnē. Labāka ekonomikas attīstība, savukārt, darbojas mazāk negatīvi uz inflācijas bremsēšanu, pamatinflācija ir kļuvusi par būtisku faktoru kopējā inflācijas devumā. Šie faktori 2023. gadā ir likuši nedaudz paaugstināt gan izaugsmi, gan inflāciju Latvijā. Saskaņā ar šā gada februāra prognozi 2023. gadam prognozētais IKP pieaugums ir palielināts par 0,6 procentpunktiem, bet 2024. gadam prognozēts 2,0%, kas ir par vienu procentpunktu mazāks IKP pieaugums nekā pagājušā gada decembrī. Nākamajos divos gados – 2025. un 2026. gadā – tiek prognozēta ekonomikas izaugsme attiecīgi par 2,9% un 2,8%. Vidējā gada inflācija 2023. gadā prognozēta 10% līmenī, kas ir par 1,5 procentpunktiem vairāk, kā iepriekš prognozēts. Šo palielinājumu noteica gada beigās pieaugušie siltumenerģijas, elektroenerģijas un gāzes tarifi, kā arī spēcīgāki inflācijas otrās kārtas efekti. 2024. gadā inflācija turpinās mazināties, cenām pieaugot par 2,2% un pēc tam stabilizējoties 2,5% līmenī. Jāatzīmē, ka šīs prognozes ir saskaņā ar ekonomiskās attīstības bāzes scenāriju.

Labākas ekonomiskās prognozes un augstāka inflācija nozīmē arī lielākus ieņēmumus valsts budžetā. 2023. gadā tiek prognozēts par 160 milj. *euro* vairāk, 2024. un 2025. gadā attiecīgi par 295 un 330 milj. *euro* vairāk. Auguši ir arī izdevumi, it īpaši valsts speciālā budžeta izdevumi, procentu izdevumi un iemaksas ES budžetā, pašvaldību pamatfunkciju izdevumi un negatīvā ietekme no pieklasificēto komersantu bilancēm. Līdz ar to ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci ir daudz mazāka, kāda tā varētu būt, ja vienīgās izmaiņas būtu ieņēmumu pieaugums. 2023. gadā vispārējās valdības budžeta bilance ir uzlabojusies tikai par 19 milj. *euro*. 2024. kopējās izmaiņas ir pasliktinājušas vispārējās valdības budžeta bilanci par 76 milj. *euro*, bet 2025. gadā uzlabojušas par 122 milj. *euro*.

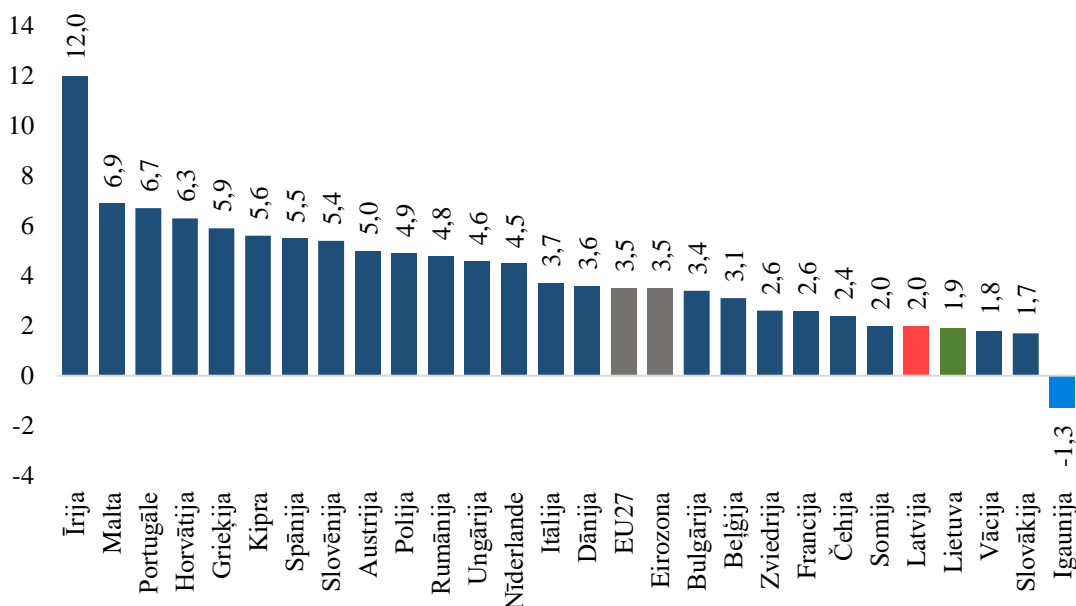
Pēc Covid – 19 pandēmijas 2023. gadā ir pilnībā atjaunota Fiskālās disciplīnas likuma (FDL) darbība, bet no 2024. gada ir atcelta vispārējā izņēmuma klauzula un ir spēkā Eiropas fiskālās disciplīnas noteikumi. Šī Stabilitātes programma ir sagatavota saskaņā ar Ministru kabinetā apstiprināto fiskālo stratēģiju un fiskālās disciplīnas tiesisko regulējumu. Strukturālā deficīta mērķi 2024. un 2025. gadā paliek nemainīgi likumā par 2023. gada budžetu un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam noteiktajā apmērā 0,5% no IKP. 2026. gadā pašlaik strukturālā deficīta mērķis ir 0% no IKP un tas saistīts ar nepieciešamību koriģēt iepriekšējo gadu negatīvās novirzes no plānotajiem strukturālā deficīta mērķiem, kā arī to, ka 2026. gadā pašlaik tiek plānota pozitīva izlaižu starpība. 2023. gada vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 4,0% no IKP, bet strukturālais deficīts 0,5% no IKP. No strukturālā deficīta mērķiem izrietošais vispārējās valdības budžeta deficīts 2024. gadā tiek prognozēts 2,5% no IKP apmērā, bet 2025. un 2026. gadā attiecīgi 2,2% un 0,7% no IKP.

2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. Ārējā ekonomiskā vide

Pasaules un ES valstu ekonomika 2022. gadā turpināja atgūties no Covid-19 izraisītās krīzes, bet kopš pagājušā gada februāra situāciju jau pilnībā noteica Krievijas iesāktais karš Ukrainā un tā veicinātā energokrīze, ievērojami paaugstinot energoresursu cenas, ceļot kopējo inflācijas līmeni un būtiski palēninot ekonomikas attīstību. Lai ierobežotu inflāciju, pasaules valstu centrālās bankas 2022. gadā uzsāka procentu likmju paaugstināšanas ciklu, kam tāpat bija bremsējoša ietekme uz ekonomikas izaugsmi.

Pēc Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) aplēsēm, pasaules ekonomika pērn ir augusi par 3,4%, izaugsmei palēninoties no 2021. gadā sasniegtajiem 6,2%. Līdzīgi ES valstīs kopumā izaugsme noslīdējusi līdz 3,5%, kamēr 2021. gadā ES ekonomika bija augusi par 5,4%. Izaugsmes palēnināšanās 2022. gadā tika prognozēta vēl pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā, bet uzsāktais karš ekonomikas perspektīvas vēl būtiski koriģēja uz leju. Tomēr situācija kopumā neizrādījās tik pesimistiska, kā tika lēsts gada pirmajā pusē un jau no gada vidus izaugsmes prognozes gan pasaules ekonomikai, gan ES pakāpeniski tiek koriģētas uz augšu.

2.1. att. IKP izmaiņas ES valstīs 2022. gadā, % pret iepriekšējo gadu

2023. gadā pasaules un Eiropas ekonomikas izaugsme tiek prognozēta vēl nedaudz lēnāka – 2,9% pasaules ekonomikai pēc SVF prognozēm un 0,8% ES valstu ekonomikai pēc Eiropas Komisijas (EK) prognozēm, taču arī šā gada prognozes pēdējo mēnešu laikā ir tikušas pastāvīgi paaugstinātas. Pēc krasiem kritumiem pagājušā gada vasarā, pēdējos mēnešos ir sākuši stabilizēties un uzlaboties arī uzņēmēju un patērētāju konfidences rādītāji. EK veidotais Ekonomikas sentimenta indekss ES valstīm februārī uzrādījis augstāko līmeni pusgada laikā, tomēr vēl gan nesasniedzot ilgtermiņa vidējo rādītāju.

Euro zonas Iepirkumu vadītāju indekss (PMI), kas apsteidzoši parāda ekonomikas izlaides apjomus, šā gada februārī sasniedzis augstāko līmeni pēdējo astoņu mēnešu laikā, jau otro mēnesi pēc kārtas pārsniedzot 50 atzīmi, kas atdala ekonomikas izaugsmi no krituma. Īpaši strauji uzlabojies pakalpojumu sektora indekss, arī ražošanā PMI rādītājs signalizē izlaides stabilizēšanos, pārtraucot astoņus mēnešus ilgušo kritumu.

Ekonomiskās situācijas un konfidences uzlabošanās lielā mērā saistīta ar silto ziemu, pēdējos mēnešos fiksēto energoresursu cenu kritumu un kopējā inflācijas līmeņa pazemināšanos, kur gada inflācija *euro* zonā pēc 2022.gada oktobrī sasniegtā 10,6% rekorda nākamo mēnešu laikā līdz martam ir pazeminājusies līdz 8,5%. Tomēr inflācijas samazināšanās pēdējos mēnešos arī bijusi nedaudz lēnāka par analītiķu gaidīto, signalizējot, ka inflācijas otrās kārtas efekti varētu izrādīties spēcīgāki nekā sākotnēji prognozēts. EK savās šā gada februāra sākuma prognozēs paredzējusi, ka inflācija *euro* zonā pēc 2022. gadā sasniegtā 8,4% vidējā rādītāja šogad pazemināsies līdz 5,6%, bet 2024. gadā – līdz 2,5%, sākot pietuvoties Eiropas Centrālās bankas (ECB) noteiktajam vēlamojam inflācijas līmenim, kas ir tuvu, bet nedaudz zem 2%.

Kā atbildi uz augsto inflāciju ASV Federālā rezervju sistēma 2022. gada 16. martā pirmo reizi kopš 2018. gada decembra paaugstināja bāzes procentu likmi par 0,25 procentpunktiem līdz 0,25% – 0,5%. Pēc vairākiem sekojošiem procentu likmju paaugstinājumiem 2023. gada februārī likme sasniedza 4,50% – 4,75%. ECB 2022. gada 21. jūlijā pirmo reizi pēdējos 11 gados veica procentu likmju paaugstinājumu, galveno bāzes procentlikmi palielinot par 0,5 procentpunktiem līdz 0,5%, bet pēc tam, veicot vēl piecus likmju paaugstinājumus, šā gada martā galvenā bāzes procentlikme sasniedza 3,5%. Līdz šim visas centrālās bankas signalizējušas par vēl tālākas likmju paaugstināšanas plāniem, taču tos var ierobežot šā gada marta sākumā izraisījusies nestabilitāte finanšu sektorā, kas iezīmējās līdz ar ASV bankas *Silicon Valley Bank* maksātnespēju. Procentu likmju kāpums un nestabilitāte finanšu sektorā arī var pasliktināt pasaules ekonomikas izaugsmes iespējas un palielināt recesijas riskus, īpaši attīstības valstīs ar augstiem parāda līmeņiem.

2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība¹

Pēc 4,1% pieauguma 2021. gadā, Latvijas ekonomikai atgūstoties no Covid-19 krīzes, 2022. gadā, Krievijai uzsākot pilna mēroga karu Ukrainā, Latvijas IKP pieaugums samazinājies līdz 2,0%.

Izaugsmes palēnināšanās tomēr bijusi mazāka nekā tika prognozēts, sākoties karam, un negatīvā ietekme, pretēji prognozētajam, mazāk bijusi jūtama ārējās tirdzniecības datos un piegāžu ķēžu pārrāvumos, bet vairāk izpaudusies inflācijas un ražošanas izmaksu kāpumā, pasaules tirgos strauji palielinoties energoresursu cenām. Vienlaikus siltā ziema un valsts atbalsta pasākumi ir mīkstinājuši šī cenu kāpuma negatīvo ietekmi uz ekonomiku.

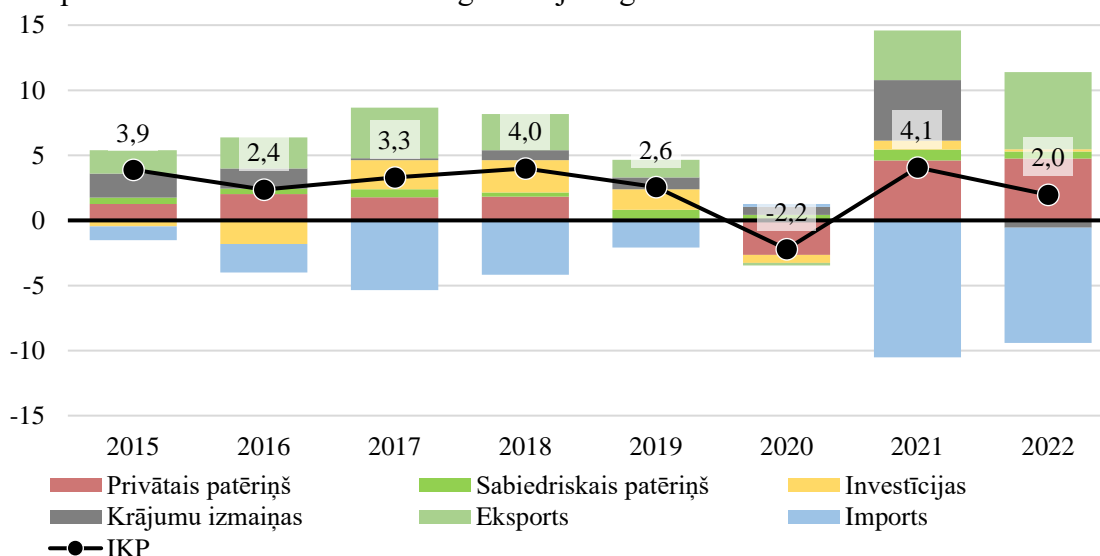
2022. gadā, ekonomikai atgūstoties no Covid-19 ierobežojumiem, strauja izaugsme fiksēta gandrīz visās pakalpojumu nozarēs, un lielāko devumu IKP pieaugumā nodrošinājis 15,7% kāpums komercpakalpojumu nozarēs. Būtiska loma bijusi arī 57,5% pieaugumam izmitināšanas un ēdināšanas nozarē un 26,6% pieaugumam mākslas, izklaides un atpūtas nozarē. Ļoti veiksmīgi pērn attīstījusies informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozare, uzrādot 14,0% pieaugumu, kas ir ļoti augsti vērtējams rezultāts, ņemot vērā, ka atšķirībā no pārējām pakalpojumu nozarēm, informācijas un komunikācijas pakalpojumus iepriekš daudz mazāk bija negatīvi ietekmējuši pandēmijas apturēšanai noteiktie ierobežojumi. Sekmīgi 2022. gadā strādājuši arī apstrādes rūpniecība, kas, neskatoties uz apjomu samazinājumu divās lielākajās apakšnozarēs – kokapstrādē un pārtikas ražošanā – spējusi sasniegt 2,7% pieaugumu.

Kopumā pagājušā gada dati rāda, ka Krievijas uzsāktā kara negatīvā ietekme 2022. gadā atspoguļojusies galvenokārt vairumtirdzniecības nozares apjomu kritumā par 18,7% salīdzinājumā ar 2021. gadu. Tajā pašā laikā negatīva dinamika saglabājusies arī būvniecības

¹ Aprakstā izmantoti CSP un citu avotu dati, kas bija pieejami līdz 2023. gada 13. martam.

nozārē, kas pēc 9,8% krituma 2021. gadā pērn samazinājusies vēl par 11,3%, strauji pieaugot būvniecības izmaksām un kavējoties līgumu pārslēgšanai.

No izlietojuma puses ekonomikas izaugsmi pērn visvairāk veicināja privātā patēriņa pieaugums par 8,1%, ko nodrošināja Covid-19 ierobežojumu atcelšana, kā arī valsts energoatbalsta pasākumi, mīkstinot energoresursu cenu kāpuma negatīvo ietekmi. Patēriņu palīdzēja nodrošināt arī pandēmijas laikā būtiski pieaugušie māsājniecību uzkrājumi komercbankās. Sabiedriskā patēriņa pieaugums pērn bija mērenāks, tam palielinoties par 2,8%, kamēr investīciju pieaugumu (+0,7%) kavēja gan straujais būvniecības izmaksu pieaugums, gan riska pieaugums karadarbībai tuvā reģionā. Strauji pieaugumi pērn bija gan eksportam (+9,1%), gan importam (+11,6%), bet, eksportam palielinoties nedaudz lēnāk nekā importam, neto eksporta devums ekonomikas izaugsmē bija negatīvs.

2.2. att. Izlietojuma puses komponentu devums IKP izaugsmē, % punkti

Līdzīgi kā pērn, arī 2023. gadā ekonomikas attīstību turpina noteikt straujais cenu kāpums Krievijas uzsāktā kara rezultātā, un pasaules centrālo banku inflācijas ierobežošanas pasākumi, vājinot ekonomikas izaugsmi, taču no smagākas recesijas gan Latvijas, gan pasaules ekonomikām pagaidām ir izdevies izvairīties. Jau vairāku mēnešu garumā ekonomikas izaugsmes prognozes tiek pakāpeniski paaugstinātas un Latvijas IKP, atšķirībā no pērnā gada decembra sākumā prognozētā, šogad varētu nepiedzīvot kritumu, bet saglabāties 2022. gada līmenī.

Nozaru attīstība

Rūpniecības nozares pievienotā vērtība 2022. gadā samazinājās par 0,1%, ko galvenokārt noteica ražošanas cenu pieaugums par 30,7%, tajā skaitā apstrādes rūpniecībā (80,7% no visas rūpniecības) par 19,1%, bet elektroenerģijas un gāzes apgādes (15,8% no visas rūpniecības) izmaksas augušas par 94,4%. Neskatoties uz augstajām izmaksām, apstrādes rūpniecības izlaide pērn palielinājusies par 2,6%, kamēr visā rūpniecībā kopā izaugsme bijusi vien 0,8% apmērā, ko noteica 11,5% sarukums elektroenerģijas un gāzes apgādes apjomos. Savukārt salīdzinoši nelielā ieguves rūpniecība 2022. gadā sarukusi par 0,7%.

Izaugsmes ziņā 2022. gads bijis līdzīgs pirmspandēmijas (2019. gadam), kad rūpniecība arī pieauga par 0,8%, tajā skaitā apstrādes rūpniecība par 2,0%. Pozitīvi vērtējams fakts, ka pērn situācija apstrādes rūpniecībā bijusi krietni sarežģītāka nekā 2019. gadā, taču izaugsme ir

līdzīga. Tam sekoja 2020. gads ar apjomu samazinājumiem pandēmijas ēnā, bet 2021. gadā izaugsme bijusi straujākā pēdējo piecu gadu laikā.

Apstrādes rūpniecībā pērnais gads iesākās ar stabilu izaugsmi, taču gada otrajā pusē apjomi pret 2021. gada attiecīgo periodu sāka samazināties augsto energoresursu un izejvielu cenu ietekmē. Kokrūpniecība, kas ir lielākā apstrādes rūpniecības apakšnozare, gada griezumā samazinājusies par 1,2%, bet otrajā lielākajā apakšnozarē – pārtikas ražošanā – ražotie apjomi samazinājušies par 1,7%. Samazinājums ir arī iekārtu mehānismu un darba mašīnu ražošanā (-12,3%), papīra un tā izstrādājumu ražošanā (-9,0%), kā arī ķīmisko vielu un produktu ražošanā (-5,0%). Vienlaikus apstrādes rūpniecības izaugsme nodrošināja dzērienu ražošanu, kas pieauga par 18,8%, elektrisko iekārtu ražošanu, kur izaugsme bija 8,5% apmērā, automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošanu pieauga par 13,4%, iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana palielinājās par 8,3%, bet apģērbi ražoti par 5,9% vairāk nekā 2021. gadā.

11,5% samazinājums elektroenerģijas un gāzes apgādē skaidrojams ar augstajām elektroenerģijas un gāzes cenām, kas veicina taupības pasākumus gan mājsaimniecību, gan uzņēmēju vidū, samazinot pieprasījumu. Gāzes cenas pasaulē 2022. gada beigās ir samazinājušās, taču patērētāji Latvijā to vēl neizjūt.

2023. gads apstrādes rūpniecībā iesācies ar apjomu samazinājumu gada griezumā un visticamāk, ka pirmajā pusgadā apstrādes rūpniecībai būs grūti sasniegt ražošanas apjomus, kādi tie bija 2022. gada pirmajā pusē.

Līdzīgi kā 2020. un 2021., arī 2022. gadā **būvniecības nozares** pievienotā vērtība Latvijā turpina samazināties (-11,3%). Par 11,3% 2022. gadā samazinājies arī būvniecības apjoma indekss, līdzīgam samazinājumam esot visās trīs apakšpozīcijās – ēku būvniecībā, inženierbūvniecībā un specializētajos būvdarbos. Tīkmēr būvniecība faktiskajās cenās pieaugusi par 6,4%, ko veicina inflācija un augošās būvniecības izmaksas. Zemā aktivitāte būvniecībā daļēji skaidrojama ar pārejas periodu starp 2014.-2020. un 2021.-2027. gada ES fondu investīciju cikliem. ES fondu līdzekļi turpmāk paredzēti nebijuši lielos apjomos, taču pastāv bažas par nozares kapacitāti. Tajā pašā laikā palielinās arī *Rail Baltica* būvniecības darbu apjomi. Jāpiemin, ka nozīmīgs negatīvais faktors nozarē ir ēnu ekonomika, kas ietekmē konkurenci nozarē, kā arī nodokļu ieņēmumus.

Transporta un uzglabāšanas nozare, kas bija viena no pandēmijas smagāk skartajām nozarēm, pēc 2021. gadā sasniegtā 9,0% kāpuma pērn palielinājās vēl par 2,3%, turpinot atjaunoties aviopārvadājumu un sauszemes pasažieru pārvadājumu apjomiem, kamēr kravu pārvadājumus dzelzceļā samazināja Krievijas energoproduktu eksporta ierobežojumi, un nedaudz saruka arī kravu pārvadājumi ar autotransportu.

Pasažieru skaits lidostā "Rīga" 2022. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājās 2,3 reizes un sasniedza 5,4 miljonus, tomēr vēl joprojām būtiski atpaliek no 2018.-2019. gada līmeņa, kad pasažieru skaits lidostā bija pārsniedzis septiņus miljonus. Pasažieru skaits sauszemes transportā pieauga par 28,0% un jūras ostās tika apkālpots par 49,8% vairāk pasažieru nekā 2021. gadā. Kravu apgrozījums ostās pērn vēl palielinājās par 15,2%, taču dzelzceļš jau sāka izjust Krievijas energoproduktu eksporta kritumu un pārvadājumu apjomi dzelzceļā samazinājās par 5,3%. Kravu apgrozība autopārvadājumos 2022. gadā samazinājās par 3,5%, samazinoties starptautisko pārvadājumu apjomiem, kamēr iekšzemē kravu pārvadājumi turpināja pieaugt.

Līdzīga situācija saglabājas arī 2023. gada sākumā, kad pasažieru pārvadājumi turpina atjaunoties, bet kravu tranzīta apjomi dzelzceļā krītas, un kravu samazinājums šogad varētu skart arī ostu darbu, nozarei kopumā neuzrādot pieaugumu. Šā gada janvārī pasažieru skaits lidostā "Rīga", salīdzinot ar 2022. gada janvāri, ir palielinājies par 68,2%, kravu apgrozījums ostās divos mēnešos bijis par 2,7% lielāks nekā pirms gada, bet dzelzceļā kravu pārvadājumi kritušies par 34,4%.

Tirdzniecības nozari 2022. gadā lielā mērā ietekmēja karadarbība Ukrainā, kā rezultātā samazinājās vairumtirdzniecības apjomi ar partneriem Krievijā un Baltkrievijā. Tas noteica arī visas tirdzniecības nozares pievienotās vērtības kritumu par 6,3% salīdzināmās cenās. Tajā pašā laikā mazumtirdzniecības, kā arī automobiļu un motociklu tirdzniecības apjomi turpināja pieaugt.

Vairumtirdzniecības nozare 2022. gadā aizņēma 46% no visas tirdzniecības nozares kopā, un tirgotie apjomi gada laikā samazinājās par 9,3%. Pērnais gads iesākās ar vairumtirdzniecības apjomu pieaugumu pirmajā ceturksnī, taču līdz ar Krievijas iebrukumu Ukrainā apjomi strauji samazinājās un pārējie trīs ceturkšņi aizritēja mīnusa zīmē. Samazinājumu noteica gan Krievijai noteiktās sankcijas, gan pašu Latvijas uzņēmēju nevēlēšanās turpināt sadarbību. Vienlaikus netrūkst arī uzņēmēju, kas turpina biznesa aktivitātes Krievijā.

Savukārt mazumtirdzniecības nozare (43% no visas tirdzniecības) pērnajā gadā uzrādīja izaugsmi 4,2% apmērā. Izaugsme gan veidojusies pret zemu bāzi, 2021. gada sākumā un gada pēdējos mēnešos mazumtirdzniecības apjomus ietekmējot pandēmijas ierobežojumiem. Arī līdz 2022. gada 1. martam tirdzniecības vietu apmeklēšanai vēl bija nepieciešami Covid-19 sertifikāti. Līdz ar šī ierobežojuma atcelšanu tieši martā spēcīgi pieauga nepārtikas preču tirdzniecība. Taču nozari jau sagaidīja nākamie izaicinājumi. Pērnā gada jūlijā inflācija pirmo reizi pārsniedza 20% atzīmi un tādā līmenī saglabājās arī atlikušo gadu, samazinot iedzīvotāju pirktspēju un raisot bažas par privātā patēriņa samazināšanos. Tomēr 2022. gadā mazumtirdzniecības apjomu samazinājumi gada griezumā fiksēti vien atsevišķos mēnešos un tie nav bijuši nozīmīgi.

Turpina pieaugt arī mājsaimniecību finanšu noguldījumu apjomi, taču pieauguma temps ik mēnesi samazinās. 2022. gadā noguldījumu apjomi auguši vidēji par 8,4%, sasniedzot 10,17 mljrd. *euro*, bet 2021. gadā – par 16,2%. Pērn inflācija ir augusi straujāk par noguldījumiem, tādējādi noguldījumu vērtība ir samazinājusies. Mājsaimniecības uzkrātos noguldījumus izmanto, lai kompensētu dzīves sadārdzinājumu, kā arī cenšoties izvairīties no naudas vērtības samazināšanās.

2023. gada pirmajā pusgadā gan vairumtirdzniecības, gan mazumtirdzniecības nozarēs nav sagaidāma nozīmīga izaugsme, ko ietekmēs augstā bāze 2021. gadā, taču otrajā pusgadā, samazinoties inflācijai, sagaidāma izaugsme mazumtirdzniecībā, taču situācija vairumtirdzniecībā būs atkarīga no jaunu tirdzniecības partneru atrašanas.

Covid-19 krīzes vissmagāk skartā **izmitināšanas un ēdināšanas nozare** pēc smaga krituma gan 2020., gan 2021. gadā, pērn sasniedza 57,5% pieaugumu, tomēr nozares apjomi joprojām būtiski atpaliek no pirmspandēmijas, 2019. gada līmeņa. Atpaliecību nosaka gan pagājušā gada laikā atsevišķos mēnešos pastāvējušie Covid-19 ierobežojumi, gan Krievijas sāktais karš Ukrainā, samazinot ārvalstu tūristu skaitu gan no sankcijām pakļautajām agresorvalstīm, gan tālākām rietumvalstīm, to ceļotājiem bažījoties par pieaugušajiem drošības riskiem.

2022. gadā kopā Latvijas tūristu mītnēs vietējie un ārvalstu viesi pavadīja 3,9 milj. nakšu, kas bija par 63,2% vairāk nekā 2021. gadā. Tajā skaitā ārvalstu viesu pavadīto nakšu skaits bija par 2,4 reizes lielāks nekā pirms gada, bet vietējo viesu nakšu skaits pieauga par 16,7%. Tajā pašā laikā ārvalstu viesu pavadīto nakšu skaits joprojām bija par 45,1% mazāks nekā pirms pandēmijas, 2019. gadā, kamēr vietējo viesu pavadīto nakšu skaits šajā laikā pieaudzis par 6,7%.

Vēl viena Covid-19 krīzē smagāk cietusī nozare **māksla, izklaide un atpūta** pēc 3,4% sarukuma 2021. gadā, 2022. gadā līdz ar ierobežojumu atcelšanu pieauga par 26,6%.

Pēc pievienotās vērtības samazinājuma 2021. gadā, **lauksaimniecības nozarē** 2022. gadā pievienotā vērtība atkal palielinājusies par 7,0%. Augkopībā aizvadītā vasara laikapstākļu ziņā bijusi pateicīgāka nekā 2021. gada vasara, lauksaimnieki norāda arī uz

lielākiem ražas apjomiem. Arī kviešu un rudzu eksporta apjomi pērn ir palielinājušies, bet sējumu platības pērn gan nav palielinājušās.

Investīcijas

2022. gadā investīciju apjoms Latvijā pieauga par 0,7% salīdzināmajās cenās, kopumā veidojot 6630 milj. *euro*. Salīdzinājumā ar pārējām IKP sastāvdaļām – privāto un sabiedrisko patēriņu, kā arī eksportu, investīciju sniegums bija visvājākais, nodrošinot vien 0,2 procentpunktus IKP pieaugumā. Tādējādi investīciju īpatsvars IKP ir samazinājies līdz 23,0%, kas ir par 0,3 procentpunktiem mazāk nekā 2021. gadā. Jāatzīmē, ka investīciju deflators 2022. gadā bija 12,4%. Tas nozīmē, ka faktiskajās cenās investīciju apjoms tautsaimniecībā palielinājies par 13,2%, apliecinot, ka inflācijai bija būtiska negatīva ietekme arī uz investīciju aktivitāti.

Investīciju apjoms 2022. gada pirmajā ceturksnī bija par 2,1% lielāks nekā attiecīgajā laika periodā iepriekšējā gadā. Šāds pieaugums bija līdzīgs kā 2021. gadā, kad investīciju apjoms vidēji palielinājās par 2,9%. Tomēr turpmākajos 2022. gada ceturkšņos investīciju aktivitāte būtiski piebremzējās, attiecīgi līdz 0,9%, 0,3% un 0,2%, salīdzinot ar attiecīgo ceturksni 2021. gadā. Lai arī kopējā investīciju dinamika bija vāja, tomēr investīciju izmaiņas pa aktīvu veidiem bija ļoti neviendabīgas. Investīciju kāpumu 2022. gadā veicināja lielākas investīcijas iekārtās un mašīnās, kā arī intelektuālajā īpašumā. Vienlaicīgi investīcijas ēkās un būvēs bija būtiski zemākas nekā 2021. gadā.

Pērn noteicošā lomā kopējā investīciju pieaugumā bija investīcijām iekārtās un mašīnās. Šo investīciju apjoms palielinājās par 9,0% salīdzinājumā ar 2021. gadu, veidojot 52,2% no kopējām investīcijām jeb 3458 milj. *euro*. Investīcijas tehnoloģiskajās iekārtās un mašīnās nepārtraukti pieaug jau kopš 2016. gada, tādējādi pietuvojoties vēsturiski augstākajam līmenim 2007. gadā, kad investīciju apjoms šajās pamatlīdzekļos veidoja gandrīz 4 mljrd. *euro*. Līdz 2020. gadam investīcijās ēkās un būvēs veidoja lielāko daļu no kopējām investīcijām, bet pēdējos divos gados par galveno investīciju objektu kļuva tieši investīcijas iekārtās un mašīnās, kas varētu liecināt par uzņēmumu vēlmi veicināt produktivitāti. Tomēr aktuālākie apstrādes rūpniecības nozarē strādājošo uzņēmēju aptaujas dati rāda, ka 20% no plānotajām investīcijām 2023. gadā būs vērstas uz ražošanas procesu optimizāciju, kas atbilst pēdējo gadu dinamikai. Lai strauji celtu produktivitāti, investīciju apjomam, kas paredzēts ražošanas procesa efektivizācijai, jābūt lielākam. Tāpat aptaujas dati liecina, ka 38% no plānotajām investīcijām šogad paredzētas veco iekārtu aizvietošanai, bet ražošanas paplašināšanai uzņēmēji plāno atvēlēt vien 29% no paredzētajām investīcijām. Balsoties uz šiem datiem, jāsecina, ka nav pamata šogad sagaidīt būtisku apstrādes rūpniecības nozares attīstību.

2022. gadā straujš investīciju pieaugums bija fiksēts intelektuālā īpašuma produktos. Šie pamatlīdzekļi ietver sevī investīcijas pētniecībā un attīstībā, programmatūrā un licencēs. Kopumā pērnajā gadā investīciju apjoms šajos pamatlīdzekļos veidoja 737 milj. *euro*, kas bija par 21,2% vairāk nekā pirms gada. Lai arī pēdējo sešu gadu laikā Latvijas uzņēmumiem izdevies dubultot investīciju apjomu intelektuālā īpašuma produktos, kas vērtējams pozitīvi, pašreizējais līmenis joprojām atpaliek no Igaunijas un Lietuvas, kas pērnajā gadā intelektuālā īpašuma produktos investēja attiecīgi 1033 milj. *euro* un 1086 milj. *euro*.

Kopējo investīciju apjomu pērnajā gada mazināja zemāka aktivitāte būvniecības nozarē. Investīcijas biroju, mājokļu, noliktavu un citu ēku būvniecībā, kā arī jau esošo ēku un būvju renovācijā 2022. gadā samazinājās par 11,0%, veidojot 2499 milj. *euro*. Tādējādi investīcijas šajos pamatlīdzekļos ir samazinājušās jau trešo gadu pēc kārtas jeb kopš pandēmijas sākuma. Līdz ar šo kritumu būvniecības investīciju īpatsvars kopējās investīcijās 2022. gadā samazinājās līdz 37,7%, kamēr pirms pandēmijas investīcijas būvniecībā veidoja pusi no

tautsaimniecībā veiktajam investīcijām. Investīcijas šajos aktīvos spilgti raksturo būvniecības produkcijas apjomu samazinājumu, kas 2022. gada sasniedza 11,3%.

Vājo investīciju aktivitāti būvniecībā pēdējos gados ietekmē vairāki faktori. Pirmkārt, darba organizācijas ieradumu maiņa un masveidīga attālinātā darba prakse pandēmijas dēļ negatīvi ietekmē pieprasījumu pēc birojiem, vismaz līdz brīdim, kamēr pastāv Covid-19 vīrusa izplatības riski. Otrkārt, tādās nozarēs kā izmitināšana, ēdināšana, izklaide un kultūra, kā arī transports – pandēmijas visskartākajās nozarēs, ir būtiski samazinājies apgrozījums un pasliktinājušies peļņas rādītāji, jo strauji samazinājies pieprasījums pēc šiem pakalpojumiem. Lai arī pašlaik redzams, ka pieprasījums šajās nozarēs ir strauji palielinājies, tas tomēr nav spējis pilnā apmērā atjaunoties pēc Covid-19 krīzes un nozares cieš no darbinieku trūkuma un augošām energoresursu izmaksām.

Treškārt, būvniecības materiālu un energoresursu cenu kāpums būtiski palielināja būvniecības izmaksas. Šim faktoram ir būtiska ietekme uz investoru lēmumiem attiecībā uz jaunu infrastruktūras objektu būvniecības īstenošanu. Būvniecības izmaksas 2022. gadā pieaugušas par 19,7%, salīdzinot ar 2021. gadu. Lai arī šāds kāpums kopumā atbilst vidējai inflācijai ekonomikā, tomēr, ņemot vērā, ka būvniecības vai infrastruktūras projektu realizācijai ir nepieciešami lieli kapitālieguldījumi, šāds kāpums vērtējams kā ļoti straujš. Izmaksu pieaugums vērojams visās pozīcijās, bet noteicošā loma bija būvmateriālu sadārdzinājumam (+26,3%), ko negatīvi ietekmē augstās gāzes un elektroenerģijas cenas. Savukārt izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai pieauga par 16,7%. Augstās izmaksas turpinās negatīvi ietekmēt būvniecības aktivitāti arī 2023. gada pirmajā pusē, jo inflācija šā gada pirmajā pusgadā vēl saglabāsies augsta.

Vēl viens faktors, kas negatīvi ietekmēja jauno būvniecības projektu realizāciju pērnā gada nogalē un turpinās negatīvi ietekmēt arī šogad, ir procentlikmju pieaugums. 2023. gada sākumā 6 mēnešu EURIBOR likme pārsniedza 3%, kamēr vēl līdz pērnā gada vidum tā bija negatīva. Šāda procentlikmju dinamika palielina gan pašreizējo kredītsaistību apkalpošanas izmaksas uzņēmējiem un mājsaimniecībām, gan mazina pieprasījumu pēc jauniem kredītiem.

Būvniecības nozares konfidence 2021. gada beigās sasniedza pirmspandēmijas līmeni. Tomēr enerģētiskās krīzes un ģeopolitiskās situācijas pasliktinājuma dēļ uzņēmēju noskaņojums kopš 2022. gada sākuma ir pasliktinājies. Lai arī Latvijas kredītreitings, kas atspoguļo arī investīciju riskus, saglabājies augstā līmenī, tomēr fiziskā robeža ar agresorvalsti Krieviju var likt pārskatīt ārvalstu investoru plānus attiecībā uz jaunu projektu realizēšanu Latvijā. Savukārt augstās izejvielu cenas un procentlikmju pieaugums negatīvi ietekmē vietējo biznesu, jo ir grūtāk prognozēt investīciju projektu kopējās izmaksas. Šādos apstākļos pieaug valdības investīciju loma. Lai arī valdības investīciju apjoms nesasniedz pat ceturto daļu no kopējām investīcijām tautsaimniecībā, tās nodrošina būtisku multiplikatoru privātajām investīcijām. ES fondu ieguldījumi jaunajā plānošanas periodā, Atveseļošanās un noturības mehānisma (ANM) līdzekļi, kā arī investīcijas *Rail Baltica* projekta realizācijā palīdzēs mīkstināt negatīvo faktoru ietekmi. Tomēr kopējā investīciju aktivitāte 2023. gadā būs vāja. Atbilstoši FM aktualizētajām prognozēm, kopējais investīciju apjoms šogad palielināsies par 1,0%.

Ārējā tirdzniecība

Latvijas **preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības** apgrozījums 2022. gadā salīdzināmajās cenās palielinājās par 10,4%, kas bija līdzvērtīgi pieaugumam iepriekšējā gadā. Pasaules ekonomikas attīstība un ārējā pieprasījuma pieaugums galvenajos eksporta noieta tirgos kā ES, kā arī būtisks eksporta kāpums uz tādām valstīm kā ASV, Ukraina, Saūda Arābija, Norvēģija, Kazahstāna, Ķīna, pērn nodrošināja Latvijas preču un pakalpojumu eksporta pieaugumu par 9,1%. Savukārt Latvijas iekšējā patēriņa pieaugums un investīcijas iekārtās un

tehnoloģiskajās mašīnās veicināja kopējā preču un pakalpojumu importa kāpumu par 11,6%. Ņemot vērā, ka imports ir palielinājies straujāk par eksportu, ārējās tirdzniecības bilance 2022. gadā ir pasliktinājusies. Pērn ārējās tirdzniecības deficīts salīdzināmajās cenās palielinājies par 831 milj. *euro*, sasniedzot 3959 milj. *euro*. Tādējādi ārējās tirdzniecības devums IKP pieaugumā bija negatīvs jeb -2,9 procentpunktu apmērā, kas bija būtiski mazāk nekā 2021. gadā, kad neto eksporta devums bija -6,7 procentpunkti. Eksporta un importa kāpums 2022. gadā bijis straujāks nekā IKP pieaugums, līdz ar to ārējās tirdzniecības nozīme tautsaimniecībā palielinājusies. Eksporta īpatsvars IKP 2022. gadā pieauga par 4,5 procentpunktiem un sasniedza 69,9%. Savukārt importa īpatsvars valsts ekonomikā pērnajā gadā veidoja 83,6%, palielinoties par 7,2 procentpunktiem salīdzinājumā ar 2021. gadu.

2022. gadā Latvijas preču eksporta pieaugums faktiskajās cenās bija straujākais desmitgadē par spīti enerģētikas krīzei Eiropā un ģeopolitiskajai krīzei, ko izraisījis Krievijas militārais iebrukums Ukrainā. Pērn preču eksporta vērtība palielinājās par 29,7%, sasniedzot 21,3 mljrd. *euro* – augstāko eksporta vērtību, kopš tiek apkopoti ārējās tirdzniecības statistiskie dati. Zīmīgi, ka straujš eksporta kāpums bija vērojams visa gada garumā. Izņemot metālus un to izstrādājumus, eksporta pieaugums bija fiksēts visās preču grupās, kas nozīmē, ka ārējā pieprasījuma uzlabojumu izjuta praktiski visas apstrādes rūpniecības apakšnozares. Kopējo preču eksportu veicināja arī reeksporta pieaugums, strauji pieaugot minerālproduktu, kā arī atsevišķu mehānisko un elektroierīču preču eksportam.

Viens no galvenajiem iemesliem tik straujai un noturīgai preču eksporta izaugsmei bija cenu kāpums. Eksporta vienības vērtības indekss 2022. gadā ir palielinājies par 19,7%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Tas nozīmē, ka reālajā izteiksmē, jeb izslēdzot cenu ietekmi, preču eksporta vērtība 2022. gadā vidēji pieaugtu par 10,0%, nevis par 29,7%. Tādējādi aptuveni divas trešdaļas no preču eksporta kāpuma nodrošināja preču cenu pieaugums, bet ārējais pieprasījums deva vienu trešdaļu no kopējās preču eksporta izaugsmes. Cenu kāpums bija vērojams praktiski visām izejvielām, proti, energoresursiem, pārtikai, metāliem, kā arī koksnei. Izejvielu cenu kāpums kopā ar loģistikas traucējumiem, ko ietekmēja augošais globālais pieprasījums un augstās degvielas cenas, sadārdzināja gala preču cenu. Tomēr arī pie šāda cenu kāpuma pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā eksporta pieaugums pagājušajā gadā vērtējams kā ļoti labs.

Straujš preču eksporta pieaugums bija vērojams ne tikai Latvijā, bet praktiski visās ES dalībvalstīs, tomēr Latvija ierindojās valstu grupā ar straujāko preču eksporta kāpumu, kas liecina par Latvijas preču eksporta noturīgo konkurētspēju. Dati par 2022. gadu rāda, ka preču eksporta vērtības pieaugums ES vidēji veidoja 19,7% faktiskajās cenās, salīdzinot ar 29,7% pieaugumu Latvijā. Augstāks pieaugums bija fiksēts vien Bulgārijā, Grieķijā, Horvātijā un Lietuvā. Eksporta kāpumu gan Latvijā, gan visā ES kopumā noteica augošā pasaules ekonomika. Atbilstoši SVF datiem, pasaules iekšzemes kopprodukts 2022. gadā palielinājās par 3,4%. Tomēr Krievijas uzsāktais karš Ukrainā būtiski pasliktināja pasaules ekonomikas konjunktūru, jo 2022. gada sākumā SVF prognozēja, ka pasaules ekonomikas izaugsme 2022. gadā varētu sasniegt 4,4%.

Lielāko devumu eksporta izaugsme 2022. gada nodrošināja minerālproduktu eksporta pieaugums vairāk nekā 2,5 reizes. Šo preču grupu eksporta pieaugumu veicināja gāzes un naftas pārstrādes produktu reeksports uz pārējām Baltijas valstīm, Somiju un Ukrainu, kā arī elektroenerģijas eksporta pieaugums uz Lietuvu. Minerālproduktu eksporta vērtība pērnajā gadā pieauga par 1,7 mljrd. *euro* līdz 2,8 mljrd. *euro*. Tādējādi šīs preču grupas īpatsvars kopējā preču eksportā gada laikā dubultojs, sasniedzot 12,9%.

Kopējo preču eksporta vērtības pieaugumu veicināja arī lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta kāpums par 41,2%, būtiski palielinoties graudaugu, piena produktu, alkoholisko dzērienu, eļļas eksportam. Lauksaimniecības un pārtikas preču grupa ar īpatsvaru 19,9% kopējā preču eksportā pērn bija lielākā Latvijas preču eksporta grupa.

2022. gada pirmajā pusē galvenais preču eksporta pieauguma virzītājspēks bija koksnes un koka izstrādājumu preču grupa, vidēji palielinoties par 36,9%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Tomēr gada otrajā pusē koksnes eksporta vidējā izaugsme samazinājās līdz 1,0%. Kopumā koksnes un koka izstrādājumu eksporta vērtība pērnajā gadā palielinājās par 16,4%. Koka un koksnes izstrādājumu eksports ir pietiekoši labi diversificēts gan noieta tirgu, gan eksportēto preču ziņā. Kāpums bija fiksēts praktiski visos lielākajos noieta tirgos – Vācijā, Lietuvā, Zviedrijā, Nīderlandē, Igaunijā. Būtisks eksporta kāpums fiksēts arī uz tādām valstīm kā ASV, Polija un Itālija, ko varētu uzskatīt par jauniem tirgiem. Savukārt koksnes eksports uz lielāko eksporta tirgu jeb Apvienoto Karalisti samazinājās par 16,3%, kas arī noteica kopējā koksnes eksporta pieauguma piebremzēšanos pērnā gada otrajā pusē. Apvienotā Karaliste ar 23% īpatsvaru kopējā šīs grupas eksporta apjomā būtiski apsteidz citus eksporta tirgus. Koksnes eksports uz Zviedriju, Vāciju, Igauniju un Lietuvu veido attiecīgi 10%, 8%, 7% un 6% no kopējās koksnes eksporta vērtības.

Koksnes eksporta struktūrā joprojām dominē preces ar zemu pievienoto vērtību kā neapstrādāti kokmateriāli, garumā sazāģēti vai šķeldoti kokmateriāli, kā arī koksnes šķelda un granulas. Augstākminēto preču īpatsvars koka un koksnes izstrādājumā eksportā veido 60%. Tieši šīs grupas 2022. gadā nodrošināja lielāko devumu koksnes eksporta izaugsmē. Tomēr pērnajā gadā būtiski palielinājās arī lokšņu finiera, saplākšņa, koka lāžu un namdaru izstrādājumu eksports.

Eksporta pieaugums pērnajā gadā bija fiksēts arī pārējās preču grupās, taču tas bija būtiski zemāks nekā minerālproduktu, pārtikas un koksnes eksporta kāpums. Vienīgā preču grupa, kurai 2022. gadā eksporta vērtība samazinājās, bija metāli un metālu izstrādājumi. Šīs preču grupas eksports bija par 10,7% mazāks nekā 2021. gadā, ko noteica dzelzs atkritumu un lūžņu eksporta samazinājums uz Turciju, kā arī dzelzs un nelegētā tērauda eksporta kritums uz ES valstīm.

Pakalpojumu eksporta izaugsme pērn bija pat straujāka par preču eksporta pieaugumu. 2022. gadā kopējais pakalpojumu eksports faktiskajās cenās palielinājās par 34,8% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu un veidoja 6999 milj. *euro*. Pozitīva pakalpojumu eksporta dinamika bija fiksēta vēl 2021. gadā, bet 2022. gadā pieaugums vēl paātrinājās. Atšķirībā no preču eksporta, kas turpināja palielināties arī 2020. gadā, kad sākās pandēmija, pakalpojumu eksports tikai 2022. gadā pārsniedza pirmspandēmijas līmeni.

Pakalpojumu eksporta vērtība palielinājās visās pakalpojumu grupās, izņemot būvniecības pakalpojumus. No visiem ārvalstniekiem sniegtajiem pakalpojumiem straujākais pieaugums bija tūrisma pakalpojumos. Ārvalstu tūristu izdevumi Latvijā 2022. gadā pieauga par 62,5% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Tik strauju izaugsmi noteica gan lielāks ārvalstu tūristu skaits, gan arī ļoti zema bāze iepriekšējā gadā. Sākoties pandēmijai un ieviešot stingrus cilvēku pulcēšanās un pārvietošanās ierobežojumus, praktiski visās ES valstīs tūristu skaits būtiski samazinājās. Tā, 2020. gadā Latvijas viesnīcās apkalpoto ārvalstu tūristu skaits kritās par 64%. 2021. gadā lejupslīde turpinājās, un ārvalstu tūristu skaits samazinājās vēl par 38%. Tādējādi divu gadu laikā apkalpoto ārvalstu tūristu skaits Latvijas viesnīcās samazinājās gandrīz 4,5 reizes. 2022. gada pirmajā pusē, kad tika atcelta lielākā daļa no ierobežojumiem gan Latvijā, gan pārējās ES valstīs, tūrisma nozare atdzīvojās. Pērnajā gada apkalpoto ārvalstu viesu skaits Latvijā pieauga 2,6 reizes. Tomēr pirmspandēmijas līmenis vēl nav sasniegts. 2019. gadā Latvija uzņēma gandrīz 2 miljonus ārvalstu viesu, bet 2022. gadā apkalpoto ārvalstu tūristu skaits veidoja 1,1 milj. cilvēku.

Lielāko devumu pakalpojumu eksporta izaugsmē 2022. gadā nodrošināja transporta pakalpojumu eksporta pieaugums par 42,4%. Transporta pakalpojumu eksportu veicināja visi transporta pakalpojumu veidi. Tomēr lielāko devumu šajā pakalpojumu eksporta grupas attīstībā nodrošināja gaisa un autotransporta pakalpojumu pieaugums ārvalstīs. Gaisa transporta pakalpojumu eksporta pieaugumu 2,6 reizes salīdzinājumā ar 2021. gadu labvēlīgi ietekmēja

augstāka tūristu plūsma. Savukārt autotransporta pakalpojumu kāpumu par 28,3% noteica lielāks kravu apjoms. Jāatzīmē, ka tik strauju izaugsmi lielākoties ietekmēja cenu kāpums nevis fizisko kravu apjoma pieaugums.

Starp pārējiem pakalpojumu veidiem var atzīmēt informācijas un datorpakalpojumu eksportu, kas no gada uz gadu uzrāda stabilu kāpumu. 2022. gada šo pakalpojumu eksports pieauga par 30,0%, tādējādi veidojot 12,4% no kopējās pakalpojumu eksporta vērtības. Tā ir trešā lielākā pakalpojumu grupa, pēc apjoma pietuvojoties ārvalstu tūristu izdevumiem Latvijā. Pozitīvi vērtējams, ka pieaugums bijis gan informācijas pakalpojumiem ES valstīs, gan ārpus ES.

Sagaidāms, ka preču un pakalpojumu eksports faktiskajās cenās turpinās palielināties arī 2023. gadā, bet pieauguma temps būtiski mazināsies. Aktuālākie dati par uzņēmēju un mājsaimniecību konfidenci apstiprina bažas par ekonomikas attīstības tempu bremsēšanos. ES ekonomikas sentimenta indikators vērtība kopš 2022. gada jūlija atrodas zem 100 punktiem, kas ir zemākais līmenis kopš 2021. gada sākuma. Uzņēmēju un patērētāju novērtējums par ekonomisko aktivitāti ir pesimistisks praktiski visās ES dalībvalstīs, kā arī visās jomās, tajā skaitā rūpniecībā un būvniecībā, kas svarīgākas tieši Latvijas eksportētājiem. Šā gadā februārī EK publicēja aktualizētās ekonomiskās prognozes. Lai arī salīdzinājumā ar pērnā gada rudens prognozēm ES IKP izaugsmes prognoze 2023. gadam tika palielināta no 0,3% līdz 0,8%, tomēr tā ir būtiski zemāka salīdzinājumā ar 3,5% ekonomikas izaugsmi 2022. gadā. Atbilstoši FM prognozēm, preču un pakalpojumu eksports 2023. gadā reālajā izteiksmē būs pērnā gada līmenī, bet faktiskajās cenās pieaugums sastādīs 9,0%.

2022. gada **preču un pakalpojumu imports** salīdzināmajās cenās bija par 11,6% augstāks nekā iepriekšējā gadā. Straujš importa kāpums bija fiksēts gan precēm, gan pakalpojumiem. Galvenie Latvijas ekonomikas attīstības spēki pērnajā gadā bija iekšzemes patēriņš un eksports. Tādējādi, palielinoties mājsaimniecību patēriņam, kuru veicināja augošie ienākumi un atceltie Covid-19 ierobežojumi, kā arī augot reeksportam, arī imports strauji palielinājās.

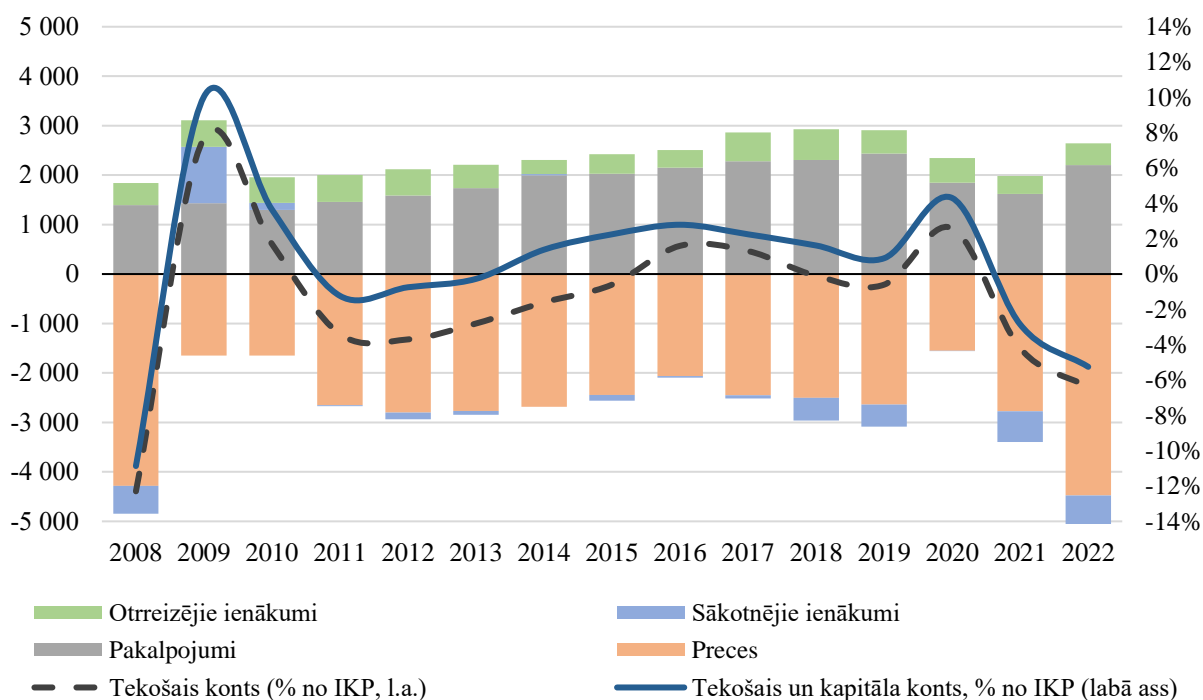
Analizējot preču importa datus faktiskajās cenās, jāsecina, ka preču importa vērtība 2022. gadā pieauga par 35,8% jeb 6,98 mljrd. *euro*. Vairāk nekā pusi no importa kāpuma izskaidro minerālproduktu importa pieaugums par 195% jeb 3,7 mljrd. *euro*. Fiziskais minerālproduktu importa apjoms 2022. gadā pieauga vien par 23%. Noteicošā loma tik straujā minerālproduktu importa kāpumā bija cenu pieaugumam, it īpaši gāzei, jēlnaftai, naftas produktiem un elektroenerģijai. Tā, gāzes importa vērtība pieauga gandrīz 5 reizes, elektroenerģijas imports palielinājās 3 reizes, bet naftas pārstrādes produktu importa vērtība pieauga gandrīz 1,9 reizes. Tādējādi minerālproduktu īpatsvars kopējā preču importā palielinājās no 9,7% 2021. gadā līdz 20,9% 2022. gadā. Būtisks preču importa pieaugums bija fiksēts arī lauksaimniecības un pārtikas precēm, mehānismiem un elektroiekārtām, kā arī ķīmiskās rūpniecības ražojumiem.

Pakalpojumu importa vērtība 2022. gada palielinājās par 34,2%, ko veicināja visi pakalpojumu veidi. Vienlaicīgi palielinoties gaisa, dzelzceļa, jūras un autotransporta pakalpojumu importam, transporta pakalpojumu importa vērtība pieauga par 36,2% salīdzinājumā ar 2021. gadu. Latvijas iedzīvotāju izdevumi ārvalstīs palielinājās par 52,8%. No pārējiem pakalpojumu veidiem vērā ņemams importa kāpums bija fiksēts informācijas un datorpakalpojumiem, importa vērtībai palielinoties par 18,7%, kā arī telesakaru pakalpojumiem – par 25,0%.

Tekošais kants

2022. gadā maksājumu bilances tekošā kanta deficīts turpināja palielināties, sasniedzot 2495 milj. *euro* jeb 6,4% no IKP. Deficīta apmērs sasniedza augstāko līmeni kopš 2009. gada. Lielāks tekošā kanta deficīts bija fiksēts tikai laikā periodā no 2005. līdz 2008. gadam, kad bija

izteiktas ekonomikas pārkaršanas pazīmes, pieaugot pat līdz 20,8% no IKP. Laikā pirms finanšu krīzes tekošā konta deficītu lielā mērā noteica strauji augošais preču imports, ko stimulēja iekšējais patēriņš. Lai arī tekošā konta deficīts pērnajā gadā vērtējams kā augsts un noteicošā loma tāpat kā pirms finanšu krīzes bija preču importa pieaugumam, pašreizējā situācija neliecina par ekonomiskās attīstības nesabalansētībām. Vērtējot pērnā gada preču ārējo tirdzniecību, svarīgi atzīmēt, ka preču importa pieaugums bija straujāks nekā eksporta pieaugums, tādējādi pasliktinot preču ārējās tirdzniecības bilanci. Preču konta deficīts pērn sasniedza 4476 milj. *euro*, kas bija par 1702 milj. *euro* vairāk nekā 2021. gadā, un, kā jau atzīmēts, straujo preču importa kāpumu lielā mērā noteica cenu kāpums, it īpaši energoresursiem, nevis iekšējā patēriņa pieaugums. 2022. gadā minerālproduktu imports pieauga par 3662 milj. *euro*, izskaidrojot vairāk nekā pusi no kopējā preču importa pieauguma. Ņemot vērā, ka Latvija neražo gāzi un naftas produktus, kā arī nevar ietekmēt globālās biržas cenas, energoresursu imports 2022. gadā būtiski pasliktināja ārējās tirdzniecības bilanci. 2022. gadā tekošo kontu negatīvi ietekmēja arī ārvalstu investoru lēmums izmaksāt augstākas dividendes nekā iepriekšējos gados. Tieši šī iemesla dēļ sākotnējo ienākumu konta deficīts ir palielinājies līdz 665 milj. *euro*.

2.3. att. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. euro), tekošais un kapitāla konts procentos no IKP²

Maksājumu bilances tekošā konta deficītu nedaudz mazināja pakalpojumu un otreizējo ienākumu konta pārpalikumi. Pakalpojumu konta pārpalikumu veicināja augstāks pakalpojumu eksporta pieaugums, bet otreizējo ienākumu kontu labvēlīgi ietekmēja augstāka ES fondu līdzekļu ieplūde. Ja vērtētu tekošo kontu kopā ar kapitāla kontu, ko Latvijas gadījumā galvenokārt veido ienākošās ES struktūrfondu investīcijas, kā arī Zivsaimniecības fonda investīcijas, deficīts 2022. gadā būtu 5,3% no IKP.

² Datu avots: Latvijas Banka, CSP

Inflācija

2022. gadā patēriņa cenu līmenis vidēji bija par 17,3% augstāks nekā iepriekšējā gadā. Patēriņa cenu kāpums bija visaptverošs, jo cenu pieaugums tika fiksēts visām precēm un pakalpojumiem, kas tiek patērēti ikdienā. Vēl 2022. gada janvārī gada inflācija bija 7,4%, bet cenu pieaugums turpināja kāpt katru mēnesi līdz pat septembrim, gada inflācijai sasniedzot 22,2%. Kopš pērnā gada jūlija inflācija Latvijā svārstās 20,3% - 22,2% robežās. Inflācija 2022. gadā vērtējama kā ļoti augsta, un vēl straujāks cenu kāpums Latvijā bija vērojams vien pagājušā gadsimta 90. gadu vidū. Par augsto inflāciju liecina arī tas, ka patēriņa cenas pērnajā gadā palielinājušās praktiski tikpat daudz kā iepriekšējos 12 gados kopā. Tāpat kā 2021. gadā, arī 2022. gadā patēriņa cenu kāpumu noteica galvenokārt energoresursu un pārtikas cenu pieaugums. Tas nozīmē, ka precēm cenas pieauga straujāk un to devums vidējā inflācijā bija būtiski lielāks nekā pakalpojumiem. 2022. gadā preču cenas vidēji pieauga par 20,6%, kamēr pakalpojumi vidēji sadārdzinājās par 8,1%.

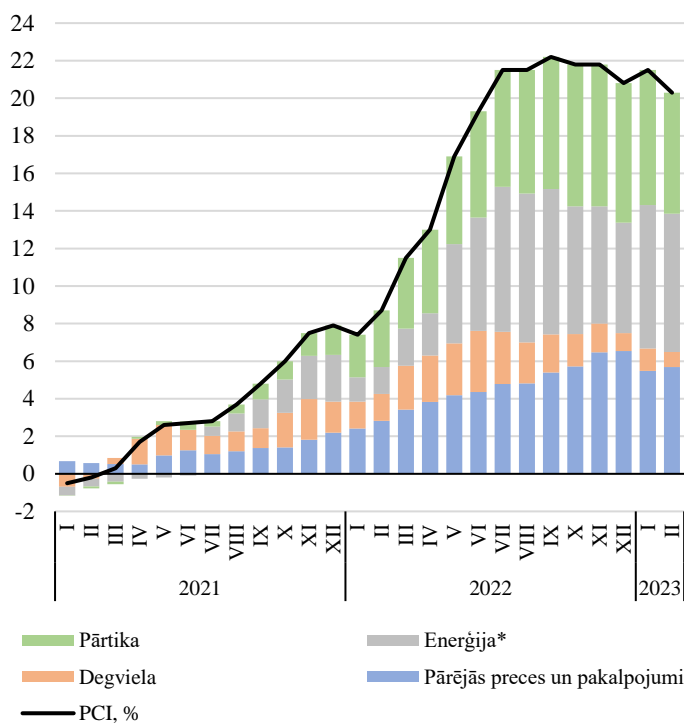
Lielāko devumu patēriņa cenu kāpumā 2022. gadā noteica ar mājokli saistīto pakalpojumu sadārdzinājums par 35,1%, ko ietekmēja elektroenerģijas, gāzes, siltumenerģijas, cietā kurināmā, kā arī ūdenspiegādes un atkritumu savākšanas pakalpojumu cenu pieaugums. Galvenais iemesls šīs preču un pakalpojumu grupas sadārdzinājumam ir augstā gāzes cena pasaules tirgos, ņemot vērā, ka gāze tiek izmantota elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanā, tiešā veidā ietekmējot šo preču cenu kāpumu. Gāzes nākotnes darījumu cenas Eiropas tirgū sāka palielināties vēl 2021. gada rudenī, ko noteica augstāks gāzes pieprasījums Āzijā, pieaugot ekonomiskajai aktivitātei pēc pandēmijas. Savukārt Krievijas iebrukums Ukrainā vēl vairāk destabilizēja gāzes tirgu.

Gāzes cena Eiropas tirgū 2022. gada vasaras beigās sasniedza vēsturiski augstāko līmeni jeb 345 *euro*/MWh, kamēr pirms pandēmijas vidējā gāzes cena Eiropā nepārsniedza 20 *euro*/MWh. Kopš pērnā gada rudens gāzes cena pakāpeniski samazinās, decembra beigās sasniedzot 80 *euro*/MWh. Kopumā 2022. gadā gāzes vidējā cena *Spot* tirgū Eiropā bija 134 *euro*/MWh pretstatā 46 *euro*/MWh 2021. gadā. Jāatzīmē, ka gāzes cenas strauji pieauga arī citos pasaules reģionos. Latvijas mājsaimniecības par gāzi pērnajā gadā maksāja par 99,2% vairāk nekā 2021. gadā. Savukārt elektroenerģija un siltumenerģija bija attiecīgi par 36,2% un 52,9% dārgāka. Cenu pārmaiņu atšķirības starp augstākminētajiem energoresursiem nosaka atšķirīga tarifu aprēķināšanas metodoloģija, kā arī dažādi valdības atbalsta instrumenti katram energoresursu veidam. Straujais gāzes cenu kāpums veicināja pieprasījuma pieaugumu pēc granulām un šķeldas kā alternatīva kurināmā, kas noteica arī cietā kurināmā cenu kāpumu par 76,2%.

Būtisku devumu patēriņa cenu kāpumā 2022. gadā nodrošināja pārtikas preču un bezalkoholisko dzērienu cenu pieaugums par 21,6%, lai arī pārtikas preču cenu kāpums ir visaptverošs, jo cenas palielinājās visai pārtikai. Salīdzinājumā ar 2021. gadu eļļa kļuva par 30,4% dārgāka, piena produkti – par 28,3%, maize – par 25,9%, zivis – par 19,4%, gaļa – par 16,8% dārgāka. Dārzeni un augļi sadārdzinājās attiecīgi par 17,4% un 13,7%. Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni veido ceturto daļu no kopējā mājsaimniecību patēriņa groza, līdz ar to cenu pieaugumam šai preču grupai ir būtiska ietekme uz iedzīvotāju izdevumiem un pirktpēju. Pērnajā gadā pārtikas preču un bezalkoholisko dzērienu grupas devums gada inflācijā veidoja 5,5 procentpunktus. Lai arī neapstrādātās pārtikas cenas pasaulē kopš pērnā aprīļa uzrāda lejupejošu dinamiku, tās vidēji bija par 14,3% augstākas nekā 2021. gadā. Papildus tam, augstās apstrādes un loģistikas izmaksas energoresursu cenu kāpuma dēļ neļauj samazināt pārtikas gala cenu, apliecinot, ka energoresursu cenu pieaugumam ir būtiska ietekme arī uz pārējo preču cenām.

Energoresursu cenas negatīvi ietekmē ražošanas un loģistikas izmaksas, tādējādi paaugstinot arī citu preču un pakalpojumu cenas. Papildus tam, spiedienu uz uzņēmumu

izmaksām rada arī darba samaksas kāpums, liekot uzņēmējiem pārskatīt cenas, par ko liecina pamatinflācijas pieaugums. 2022. gadā pamatinflācija sasniedza 10,9%, salīdzinot ar 1,9% iepriekšējā gadā. Detalizētāka informācija par patēriņa cenu pārmaiņām 2022. gadā un 2023. gadā pa mēnešiem ir atspoguļota 2.4. attēlā.

*Enerģijas grupā ietilpst elektroenerģija, gāze, siltumenerģija, cietais kurināmais

2.4. att. Devums gada inflācijā pēc izcelsmes avota (procentpunkti) un vidējās patēriņa cenu pārmaiņas (PCI, %)3

Grupas un apakšgrupas	2022	Jan 2023	Feb 2023
Vidējā inflācija	17,3	21,5	20,3
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni	21,6	28,2	25,3
Mājokļa īres maksa	2,9	-0,2	-1,2
Elektroenerģija	36,2	89,8	90,2
Gāze	99,2	65,7	65,6
Siltumenerģija	52,9	69,6	66,4
Degviela	38,2	17,8	12,0
Pārvadājumu pakalpojumi	2,5	3,7	6,2
Veselības aprūpe	6,9	10,3	10,1
Atpūta un kultūra	6,3	11,1	11,5
Restorāni un viesnīcas	13,4	18,6	18,2
Dažādas preces un pakalpojumi	11,8	17,4	17,2

2.1. tabula. gada inflācija pa grupām 2022. gadā vidēji un 2023. gada janvārī un februārī, %

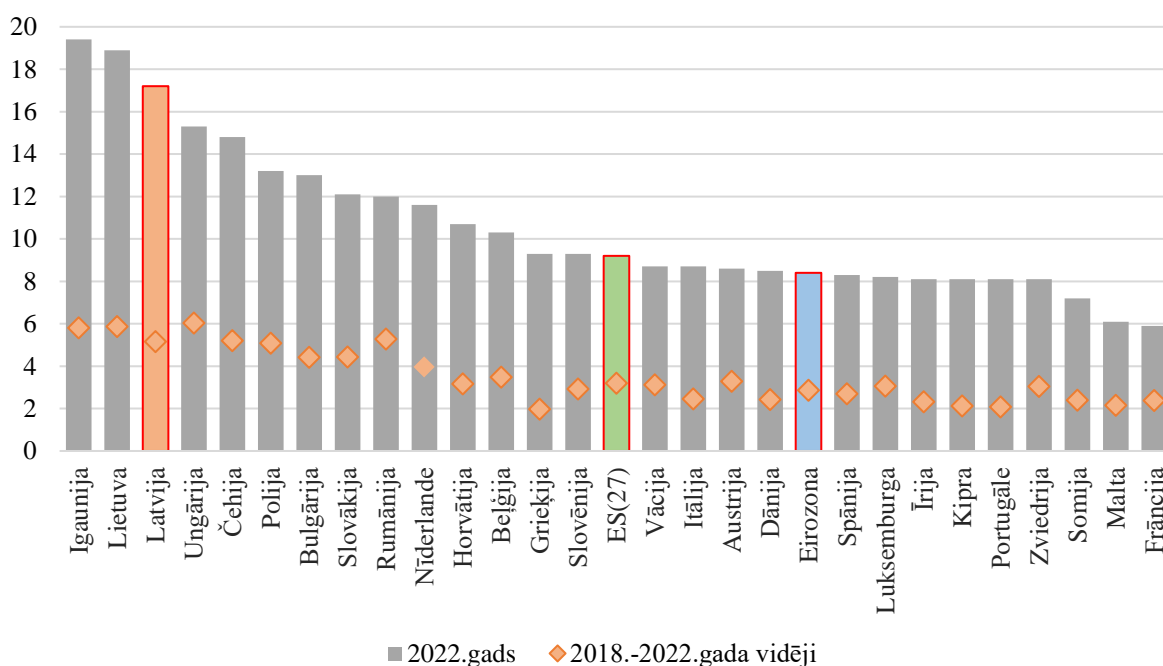
2022. gadā patēriņa cenu pieaugums Latvijā bijis trešais augstākais starp ES dalībvalstīm un būtiski augstāks salīdzinot ar vidējo cenu pieaugumu *euro* zonā 8,4% apmērā. Atšķirības no *euro* zonas vidējās inflācijas rādītājiem skaidrojamas ar vairākiem faktoriem. Pirmkārt, to nosaka atšķirīga patēriņa groza struktūra. 2022. gadā Latvijā izdevumi pārtikai un energoproduktiem kopumā sasniedza 42% no kopējiem patēriņa izdevumiem, kamēr *euro* zonā vidēji tie veidoja tikai 27%. Ja Latvijas patēriņa struktūra būtu tāda pati kā *euro* zonā, inflācija 2022. gadā būtu bijusi 12,9% – par 4,3 procentpunktiem mazāka nekā faktiskā inflācija. Līdzīgi kā sabiedrība ar zemiem ienākumiem lielāko daļu no saviem ienākumiem tērē pamatvajadzībām, piemēram, pārtikai, elektrībai, apkurei, tā arī valstīs ar salīdzinoši zemāku ienākumu līmeni pārtikas un energoresursi veido lielāko daļu no viņu patēriņa. Tieši pārtikai un energoresursiem 2022. gadā bija fiksēti straujākie cenu pieaugumi.

Otrkārt, valstis izmantoja dažādas stratēģijas cīņā pret augsto inflāciju. Atsevišķās *euro* zonas valstīs nodokļi tika tieši izmantoti pārtikas un energoresursu cenu pazemināšanai, uz noteiktu laiku piemērojot samazināto PVN vai akcīzes nodokļa likmi. Patēriņa nodokļi Latvijā pēdējos gados ir nedaudz pieauguši. Piemēram, jau vairākus gadus pēc kārtas ir paaugstināta akcīzes nodokļa likme tabakas izstrādājumiem. 2022. gadā akcīzes nodoklis ir palielināts arī atsevišķiem alkohola produktiem un bezalkoholiskajiem dzērieniem. Pēdējos gados ik gadu tiek paaugstināta dabas resursu nodokļa likme par atkritumu izvešanu. Vienlaikus Latvijā, lai

³ Datu avots: CSP, FM aprēķini

samazinātu straujo komunālo pakalpojumu tarifu pieaugumu, tika izstrādāti atbalsta pasākumi energoresursu cenu samazināšanai. Tā rezultātā vidējā inflācija 2022. gadā bija par 1,2 procentpunktiem mazāka – bez valsts atbalsta pasākumiem vidējā inflācija Latvijā pērn būtu sasniegusi 18,5%.

Treškārt, algas Latvijā augušas straujāk nekā *euro* zonā. Tas gan stiprina pieprasījumu, gan rada papildu izmaksas ražotājiem, kuri var tās tālāk iekļaut produktu cenās. Tādējādi tam ir ietekme uz pamatinflāciju. 2021. gadā algas Latvijā pieauga vidēji par 11,8%. Savukārt 2022. gadā vidējā alga palielinājās par 7,5%. Pastāv arī citi faktori, kuri nosaka inflācijas atšķirību starp valstīm, piemēram, uzņēmumu spēja absorbēt importētās inflācijas spiedienu savas peļņas rēķinā, kā arī regulējošo iestāžu darbība attiecībā uz komunālo pakalpojumu tarifu izskatīšanu un apstiprināšanu.

2.5. att. Harmonizētā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas 2022. gadā un 5 gadu vidējais pieaugums 2018.-2022. gada laika periodā ES dalībvalstīs, ES un euro zonā vidēji, %⁴

Inflācija 2023. gada janvārī un februārī turpināja pārsniegt 20% robežu, ko ietekmē joprojām augstās pārtikas un komunālo pakalpojumu cenas. Tomēr jau martā gada inflācija būs zemāka par 20%, turpinot mazināties arī nākamajos mēnešos. Sagaidāms, ka šā gada vidū gada inflācija pazemināsies līdz 10%, bet gada nogalē svārstīsies 3% – 4% līmenī. Šādu patēriņa cenu dinamiku noteiks pērnā gada augstā bāze, valdības pieņemtie lēmumi attiecībā uz siltumenerģijas, gāzes un elektroenerģijas tarifu mazināšanu, kuri ir spēkā līdz 2023. gada aprīlim, kā arī gāzes cenu samazinājums. Gāzes cena Eiropā 2023. gada marta sākumā sasniedza pirmskara līmeni, svārstoties ap 50 *euro*/MWh, tomēr pozitīvā ietekme no gāzes cenu samazinājuma būs jūtama vien šā gada otrajā pusē. Attiecībā uz naftas cenām, izstrādājot makroekonomiskās attīstības scenāriju tika pieņemts, ka *Brent* markas jēlnaftas vidējā cena 2023. gadā būs 90 ASV dolāri par barelu, kas par ir 10% mazāk nekā iepriekšējā gadā. Tādējādi sagaidāms, ka degvielas cena 2023. gadā vidēji būs zemāka nekā 2022. gadā. Lejupvērstu cenu dinamiku šī gada sākumā uzrāda arī neapstrādātās pārtikas cenas pasaulē. Šā gada februārī neapstrādātās pārtikas cenas bija par 8,1% zemākas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesī, ko noteica eļļas un piena produktu cenu samazinājums. Tas kopā ar zemākām ražošanas

⁴ Datu avots: Eurostat, FM aprēķini

izmaksām (lētāku energoresursu dēļ) mazinās pārtikas cenu līmeni arī Latvijas veikalos. Tomēr arī šo efektu varētu sagaidīt tuvākā gada vidū.

Atbilstoši FM prognozēm, 2023. gadā turpināsies patēriņa cenu pieaugums, vidējai inflācijai sasniedzot 10,0%, bet pamatinflācija būs 7,2%. 2024. gadā sagaidāms, ka elektroenerģijai, gāzei un siltumenerģijai varētu būt liela deflācija, kas pazeminās vidējo inflāciju, tomēr saspringtā situācija darba tirgū uzturēs augstu pamatinflāciju. Tādējādi 2024. gadā vidējā inflācija veidos 2,2%, bet pamatinflācija sasniegs 4,5%.

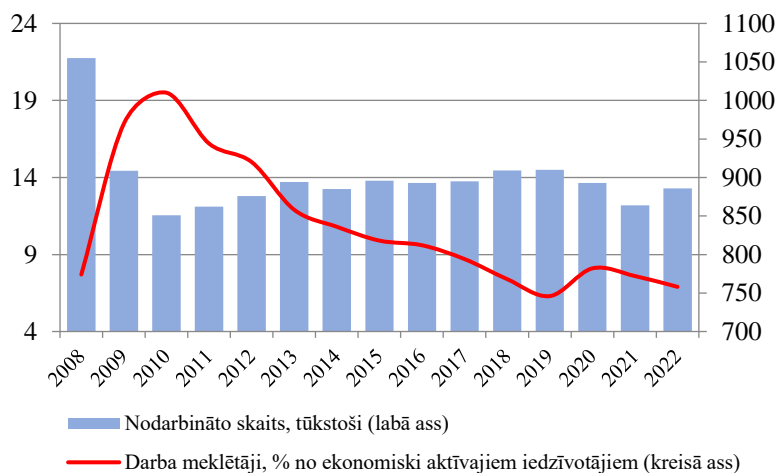
Darba tirgus

Lai gan Krievijas uzsāktā kara un energoresursu cenu kāpuma dēļ ekonomikas izaugsme pērn palēninājās no 4,1% līdz 2,0%, darba tirgū negatīvā ietekme praktiski nebija jūtama, un bezdarba līmenis līdz ar pandēmijas ierobežojumu atcelšanu samazinājās no 7,6% 2021. gadā līdz 6,9% 2022. gadā kopumā. Covid-19 negatīvo ietekmi pagājušā gada sākumā vēl palīdzēja mazināt valsts atbalsta pasākumi, bet gada laikā bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma samazinājās no 7,3% pirmajā ceturksnī līdz 6,7% ceturtajā ceturksnī.

Kā liecina Nodarbinātības valsts aģentūras dati par reģistrēto bezdarbu, reģistrēto bezdarbnieku skaits 2022. gada pēdējos mēnešos atkal sāka palielināties, bet šis pieaugums bija pilnībā atbilstošs darba tirgus sezonālajām svārstībām, šā gada janvārī un februārī bezdarbnieku skaits stabilizējās, bet marta pirmajās nedēļās jau atkal sāka samazināties. Arī 2023. gadā kopumā, ekonomikas izaugsmei turpinot samazinoties, netiek prognozēts būtisks pieaugums pret 2022. gadu un bezdarba līmenis varētu būt tikai par 0,2 procentpunktiem augstāks nekā pērn.

Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits, pēc darbaspēka apsekojuma datiem, pērn ir palielinājies par 2,6%, sasniedzot 886,2 tūkstošus, ko nodrošināja pandēmijas laikā dīkstāves pabalstus saņēmušo darbinieku pilna atgriešanās darba tirgū, un papildus vēl veicināja Ukrainas iedzīvotāju uzņemšana, no kuriem, pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem, 2022. gada beigās nodarbināti bija 7,8 tūkstoši, bet kopumā gada laikā darbu uzsākuši bija vairāk kā 11 tūkstoši ukraiņi. Vienlaikus jānorāda, ka, neskatoties uz visai būtisko pieaugumu 2022. gada laikā, nodarbināto skaits joprojām ir par 2,6% jeb 23,6 tūkstošiem mazāks nekā 2019. gadā pirms Covid-19 pandēmijas, un šo samazinājumu ietekmējusi gan darbības vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, gan tas, ka atsevišķu nozaru (tādu kā transporta, izmitināšanas un ēdināšanas) apjomi joprojām nav atgriezušies agrākajā līmenī.

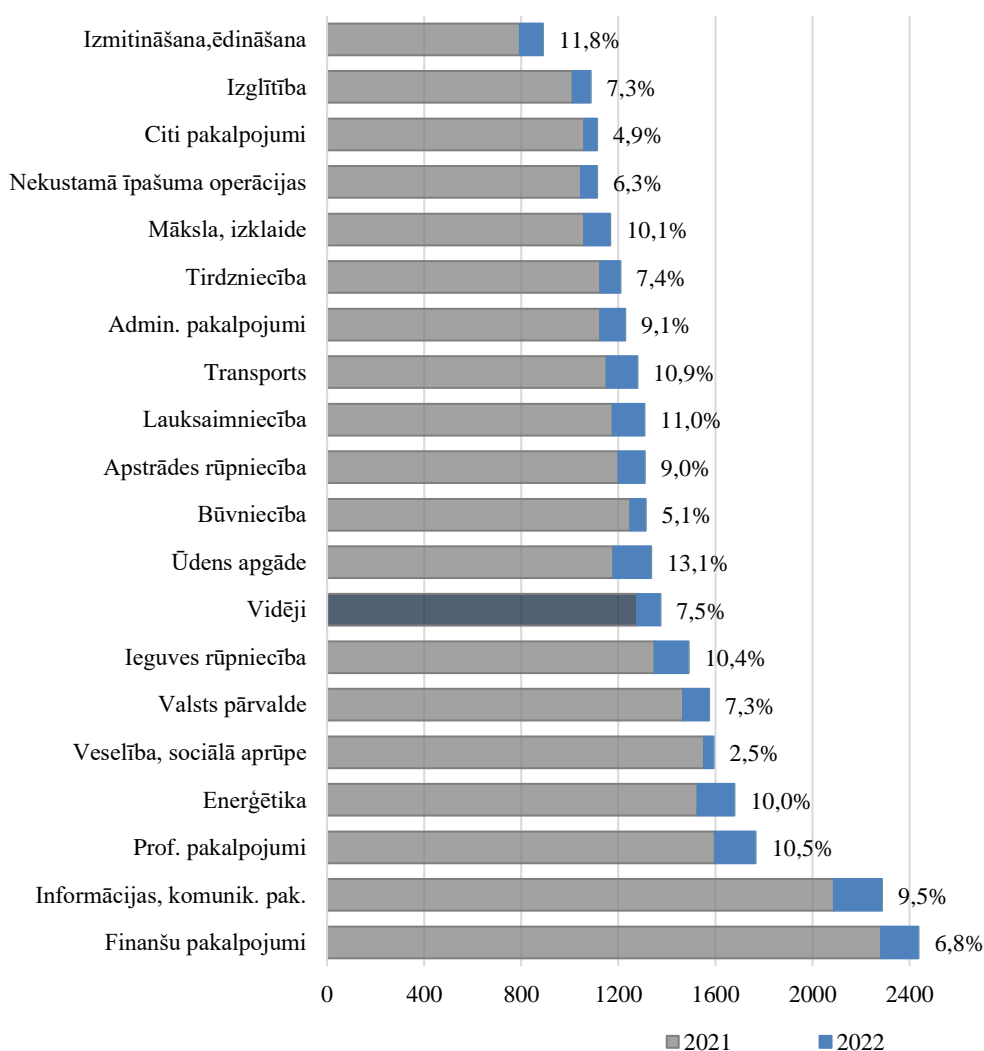
2023. gadā kopumā nodarbināto skaits varētu saglabāties pagājušā gada līmenī, bet nākamajos gados sagaidāms neliels nodarbināto skaita samazinājums, ko noteiks gan neredzama zemāka ekonomikas izaugsme, gan darbības vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās demogrāfijas tendenču rezultātā.

2.6. att. Nodarbinātība un bezdarbs 2008. – 2022. gadā

Pēc ļoti straujā 11,8% kāpuma 2021. gadā, mēneša vidējās bruto darba samaksas pieaugums 2022. gadā nedaudz palēninājās, algu pieaugumam veidojot 7,5% un vidējai algai sasniedzot 1373 *euro*. Lēnāku pieaugumu noteica gan zemāki algu pieaugumi sabiedriskā sektora nozarēs, pirmām kārtām veselībā un izglītībā, kur iepriekšējos gados algas bija augušas ļoti strauji, kā arī zemāk atalgoto nozaru, tostarp izmitināšanas un ēdināšanas darbinieku plašāka atgriešanās darba tirgū. Algu pieauguma tempu mazināja arī tas, ka atšķirībā no iepriekšējā gada netika paaugstināta minimālā alga.

Privātajā sektorā algu pieaugums 2022. gadā bija nedaudz straujāks, mēneša vidējai bruto darba samaksai palielinoties par 8,0% līdz 1375 *euro*, kamēr sabiedriskajā sektorā alga auga par 6,2% līdz 1373 *euro*. Līdz ar šo straujāko kāpumu alga privātajā sektorā pērn pirmo reizi pārsniegusi vidējo algu sabiedriskajā sektorā.

2.7. att. Mēneša vidējā bruto darba samaksa pa nozarēm, euro un izmaiņas %

Nozaru griezumā gada laikā darba samaksa visstraujāk pieauga ūdens apgādes, notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas un sanācijas nozarē – par 13,1%, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – par 11,8%, kā arī lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivsaimniecības, transporta un uzglabāšanas nozarē – par 11,0%. Zemākais pieaugums bija vērojams veselības un sociālās aprūpes nozarē – par 2,5%, citu pakalpojumu nozarē – par 4,9% un būvniecībā – par 5,2%.

Augstākā mēneša bruto darba samaksa saglabājās finanšu pakalpojumu nozarē, kur tā bija 2437 *euro*, un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē – 2287 *euro*, savukārt zemākā alga bija izmitināšanas un ēdināšanas nozarē – 889 *euro*.

Sagaidāms, ka 2023. gadā darba samaksas pieauguma temps paātrināsies līdz 8,5%, ko noteiks gan apjomīgais minimālās algas palielinājums no 500 *euro* līdz 620 *euro*, gan finansējuma palielinājums sabiedriskā sektora nozarēm, gan joprojām augstais inflācijas līmenis, kas liks veikt algu paaugstinājumus privātā sektora uzņēmumiem. Nākamajos gados vidējās bruto darba samaksas pieauguma temps mazināsies, vidējā termiņā stabilizējoties tuvu produktivitātes pieauguma tempam.

2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs

Makroekonomiskās attīstības scenārijs vidējam termiņam 2023.-2026. gadam izstrādāts 2023. gada februārī, balstoties uz pieejamo makroekonomisko informāciju par periodu līdz 2022. gada beigām, tajā skaitā IKP ātro novērtējumu par 2022. gada 4. ceturksni. Savukārt kā bāze ārējai ekonomiskajai videi, kas ir pamatā Latvijas eksporta prognozēm, izmantotas EK un SVF jaunākās 2023. gada ziemas prognozes. Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM ir konsultējies ar Latvijas Bankas un EM, kā arī EK un SVF ekspertiem. Makroekonomisko rādītāju prognozes ir apstiprinājusi Fiskālās disciplīnas padome 2023. gada 10. februārī, publicējot savus atzinumu.

Bāzes scenārijs

Saskaņā ar šā gada februārī izstrādāto scenāriju, Latvijas IKP šogad paliks 2022. gada līmenī, bet 2024. gadā tiek prognozēta 2,0% ekonomikas izaugsme. Salīdzinot ar iepriekšējām prognozēm, kas tika izstrādātas 2022. gada decembra sākumā, 2023. gadam prognozētais IKP pieaugums ir palielināts par 0,6 procentpunktiem, bet 2024. gadam prognozēts par vienu procentpunktu mazāks IKP pieaugums nekā pagājušā gada decembrī. Nākamajos divos gados – 2025. un 2026. gadā – tiek prognozēta ekonomikas izaugsme attiecīgi par 2,9% un 2,8%.

Augstais energoresursu cenu līmenis arī turpmāk ietekmēs ekonomisko attīstību, bremsējot mājsaimniecību patēriņu, kas pēc straujā pieauguma 2022. gadā Covid-19 ierobežojumu atcelšanas rezultātā, šogad samazināsies par 0,9%. Tomēr tas ir par 2 procentpunktiem vairāk nekā 2022. gada decembra prognozē, jo šī ziema izrādījās siltāka nekā gaidīts. Cenām stabilizējoties un inflācijai noslīdot līdz pirmskara līmenim, mājsaimniecību patēriņa pieaugums atjaunosies līdz 2,1% 2024. gadā, un nākamajos divos gados mājsaimniecību patēriņš augs attiecīgi par 4% un 3,5%.

Arī ārējā tirdzniecība būs ekonomisko attīstību būtisks ietekmējošs faktors, taču prognožu periodā nav gaidāms tik liels ārējā pieprasījuma pieaugums, kāds tas bija 2022. gadā. Prognozējams, ka, stabilizējoties ārējam pieprasījumam, eksporta apjoms salīdzināmajās cenās saglabāsies nemainīgs jeb pieaugs par 0%. Daļēji to noteiks arī tas, ka tirdzniecības apjomi ar Krieviju un Baltkrieviju saglabāsies zemā līmenī un krasas situācijas izmaiņas nenotiks. Tomēr turpmākajos gados prognozēts eksporta pieaugums par 4 – 5%, līdzīgi kā bija prognozēts 2022. gada decembrī.

Investīciju (bruto pamatkapitāla veidošanas) pieaugums 2023. gadā prognozēts 1% apmērā, kas ir aptuveni par 2 procentpunktiem vairāk nekā prognozēts 2022. gada decembrī. Pieaugumu noteiks gaidāmā straujāka ES līdzekļu izmantošana. Savukārt nākamajos gados investīciju pieaugums būs zem 5%, pieņemot, ka investīciju vide, tai skaitā cenu stabilitāte un uzņēmēju konfidence būs labvēlīgāka nekā šajā un pagājušajā gadā.

Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2023. gadā prognozēts pagājušā gada līmenī, jo ekonomikas izaugsme palēninās, tomēr arī IKP kritums netiek prognozēts.

Nākamajos gados ir prognozēts neliels nodarbināto skaita samazinājums, kas galvenokārt saistīts ar darbības vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanos. Bezdarba līmenim 2023. gadā prognozēts niecīgs, 0,2 procentpunktu pieaugums. Turpmākajos gados straujāka ekonomikas izaugsme un demogrāfiskās tendences noteiks bezdarba līmeņa lēnu samazināšanos līdz 6,4% 2025. gadā.

Mēneša vidējās bruto darba samaksas pieauguma temps 2023. gadā paātrināsies līdz 8,5%, ko noteiks gan apjomīgais minimālās algas palielinājums no 500 *euro* līdz 620 *euro*, gan finansējuma palielinājums sabiedriskā sektora nozarēm, gan joprojām augstais inflācijas līmenis, kas liks veikt algu paaugstinājumus privātā sektora uzņēmumiem. Nākamajos gados vidējās bruto darba samaksas pieauguma temps pakāpeniski mazināsies, vidējā termiņā stabilizējoties tuvu produktivitātes pieauguma tempam.

Vidējā gada inflācija 2023. gadā prognozēta 10% līmenī, kas ir ievērojami zemāks cenu pieaugums nekā 2022. gadā. Tomēr, salīdzinot ar 2022. gada decembra sākumā prognozēto, inflācijas prognoze ir paaugstināta par 1,5 procentpunktiem. Šo palielinājumu noteica gada beigās pieaugušie siltumenerģijas, elektroenerģijas un gāzes tarifi, kā arī spēcīgāki inflācijas otrās kārtas efekti. 2024. gadā inflācija turpinās mazināties, cenām pieaugot par 2,2% un pēc tam stabilizējoties 2,5% līmenī.

2.2. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2022*	2022*	2023	2024	2025	2026
		milj. <i>euro</i>	Pieaugums %				
1.IKP faktiskajās cenās	B1*g	39 081	16,4	11,7	5,5	5,7	5,5
2.IKP 2015. gada cenās	B1*g	28 768	2,0	0,0	2,0	2,9	2,8
<i>IKP pēc izlietojuma 2015. gada cenās</i>							
3.Privātais patēriņš	P3	17 970	8,1	-0,9	2,1	4,0	3,5
4.Sabiedriskais patēriņš	P3	5 545	2,8	1,2	0,8	0,1	0,5
5.Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	6 630	0,7	1,0	4,8	5,0	5,0
6.Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	2 582	-	-	-	-	-
7.Eksports	P6	20 103	9,1	0,0	4,3	4,6	5,0
8.Imports	P7	24 063	11,6	0,5	3,9	4,7	5,0
<i>Ieguldījums IKP izaugsme</i>							
9.Kopējais iekšzemes pieprasījums	P3+P51		5,5	-0,1	2,6	3,7	3,5
10.Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-0,5	0,5	-0,3	0,0	0,0
11.Eksporta-importa bilance	B11		-2,9	-0,4	-0,3	-0,8	-0,7

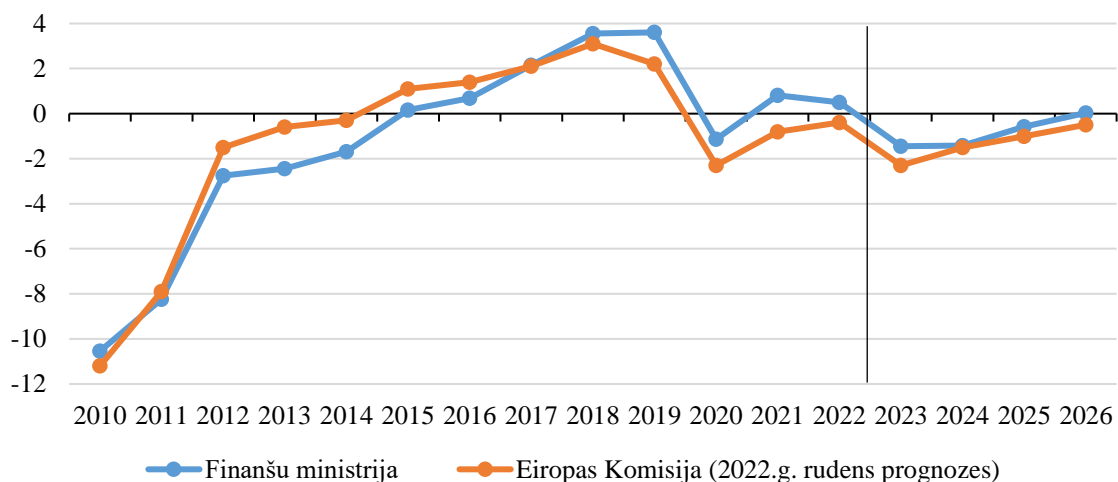
* 2022. gada dati – CSP uz 28.02.2023.

Ekonomikas cikliskā attīstība

Latvijas ekonomika, pateicoties iekšējam un ārējam pieprasījumam, laikā no 2011. gada (pirmā pēc-recesijas gada) līdz 2019. gadam auga vidēji par 3,2% gadā, iezīmējot ekonomiskā cikla kāpuma posmu. Beidzoties ES fondu ciklam, 2019. gadā sāka iezīmēties ekonomikas cikliskā bremsēšanās un investīciju pieauguma tempi mazinājās no 11,6% vidēji 2017. – 2018. gadā līdz 6,9% 2019. gadā. Rezultātā IKP izaugsme 2019. gadā samazinājās līdz 2,5%. Savukārt jau 2020. gadā ekonomiskā cikla bremsēšanos pastiprināja Covid-19 pandēmija, ietekmējot visu ekonomikas nozaru attīstību un dažās, ar tūrismu saistītajās nozarēs atstājot jūtamas sekas uz potenciālā IKP pieaugumu un strauji samazinot izveidojošos pozitīvo izlaidu starpību. Rezultātā izlaidu starpība, kas kopš 2015. gada bija pozitīva, 2020. gadā kļuva negatīva. Pēc Covid-19 ierobežojumu pakāpeniskas atcelšanas ekonomikai bija iespēja atgriezties kāpuma posmā, taču Krievijas uzsāktais karš Ukrainā no jauna palēnināja potenciālā IKP attīstību un ekonomika no jauna piedzīvoja lejupslīdi.

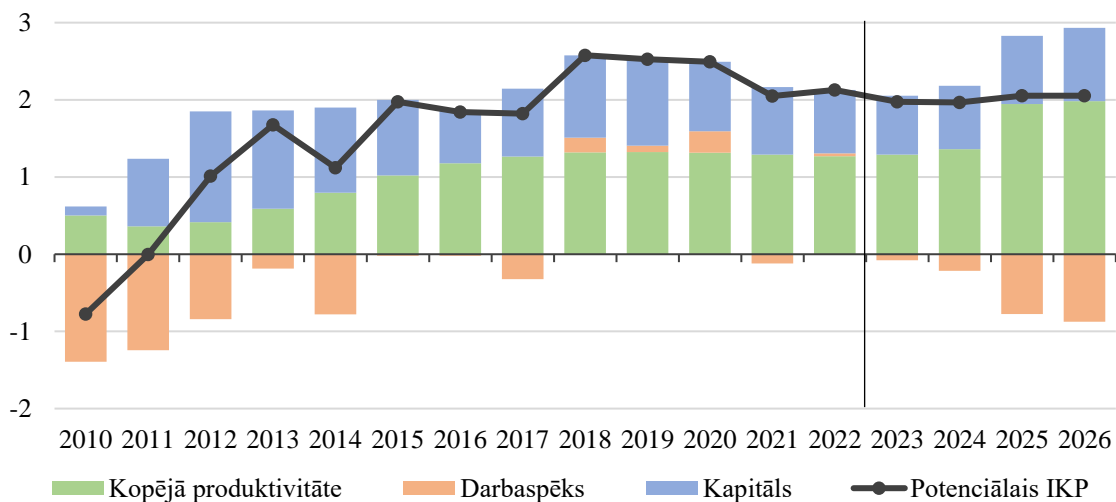
Atbilstoši šā gada februāra scenārijam, negatīvā izlaidu starpība izzustu triju gadu laikā, līdz ekonomika atgrieztos potenciālajā izaugsmes līmenī un no 2026. gada turpinātu kāpt ar

aptuveni 2% pieaugumu. Kopumā līdzīgs vidēja termiņa izlaižu starpības novērtējums ir arī EK 2023. gada rudens prognozēs.

2.8. att. Izlaižu starpība, %

IKP potenciālo izaugsmi prognožu periodā pamatā noteiks kopējais produktivitātes pieaugums, kuras devums ir ap 1,3 procentpunktiem laikā līdz 2024. gadam, kāds bija raksturīgs ekonomikas kāpuma posmā. Pārējo potenciālā IKP pieaugumu nodrošinās kapitāla devums, kas ir aptuveni viens procentpunkts, kamēr darbaspēka devums kļūs negatīvs demogrāfiskās situācijas dēļ, īpaši no 2025. gada, ko kompensēs produktivitātes straujāka izaugsme. Saskaņā ar FM aprēķiniem, potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs ap 2%.

2.9. att. Potenciālā IKP izaugsme un komponentu devums, %

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

3.1. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi

3.1.1 Fiskālās politikas stratēģija

Covid-19 pandēmija ir izraisījusi būtiskas izmaiņas līdz šim īstenotajā fiskālajā politikā, kas ir balstīta uz strukturālā deficīta mērķa -0,5% no IKP ievērošanu.

2020. gadā ES tika aktivizēta Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula, ļaujot ES dalībvalstīm palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu 2020. gadā tādā apjomā, cik ir nepieciešams Covid-19 pandēmijas izsuktā ekonomikas kaitējuma mazināšanai. 2021. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģijā EK paziņoja, ka vispārējā izņēmuma klauzula paliks spēkā arī 2021. gadā, uzsverot, ka dalībvalstīm ir jāsniedz mērķtiecīgs un pagaidu fiskālais atbalsts to ekonomikām arī 2021. gadā, vienlaikus nodrošinot fiskālo ilgtspēju vidējā termiņā. Savukārt 2021. gada 3. marta paziņojumā, kurā sniegtas vispārīgas norādes dalībvalstīm par fiskālās politikas īstenošanu nākamajā periodā, EK norādīja, ka saskaņā ar tā brīža prognozēm vispārējā izņēmuma klauzula ir jāturpina piemērot arī 2022. gadā un ir jāatceļ sākot ar 2023. gadu. Gala lēmumu bija plānots pieņemt pamatojoties uz 2021. gada pavasara prognozēm, 2021. gada maija pirmajā pusē. Gala lēmums tomēr netika pieņemts. EK 2021. gada pavasara pakotnes komunikācijā apstiprināja, ka Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula 2022. gadā tiek saglabāta, taču attiecībā uz 2023. gadu tā nevis pieņēma gala lēmumu, bet gan saglabāja iepriekš pausto, ka ir sagaidāms, ka tā tiks izbeigta sākot ar 2023. gadu. 2022. gada 2. martā EK publicēja fiskālās politikas vadlīnijas 2023. gadam. Tajās norādīts, ka pamatojoties uz EK 2022. gada ziemas prognozi, paredzams, ka klauzula tiks deaktivizēta no 2023. gada, tomēr, ņemot vērā augsto nenoteiktību, tas tiks atkārtoti novērtēts, pamatojoties uz EK 2023. gada pavasara prognozi. Šā gada 8. martā EK publicēja fiskālās politikas vadlīnijas 2024. gadam un aicina ņemt tās vērā šogad sagatavojot Stabilitātes programmas. Tajās ir norādīts, ka ES ekonomika ir atkopusies no Covid-19 krīzes un, lai gan saglabājas liela nenoteiktība attiecībā uz Krievijas iebrukuma Ukrainā attīstību un sekām, vispārējā izņēmuma klauzula tiek atcelta sākot ar 2024. gadu. Vēlāk pavasarī (provizoriski 2023. gada maijā) tiks sagatavotas katrai valstij specifiskas fiskālas rekomendācijas, kas būs jāievēro sagatavojot Vispārējās valdības budžeta plāna projektus 2024. gadam. Fiskālās rekomendācijas balstīsies uz Stabilitātes programmas noteiktajiem mērķiem.

Latvijas fiskālās politikas stratēģija 2022. – 2025. gadam tika apstiprināta sagatavojot iepriekšējo Stabilitātes programmu⁵ un tās mērķis ir noteikt politiku, lai atgrieztos pie fiskālajiem nosacījumiem atbilstoši FDL.

Ja 2020., 2021. un 2022. gadā bija atcelti gan Stabilitātes un izaugsmes pakta fiskālie noteikumi, gan FDL deficītu ierobežojošie noteikumi, 2023. gadā FDL noteikumi tiek piemēroti pilnā apjomā, bet no 2024. gada līdz ar vispārējā izņēmuma klauzulas atcelšanu, spēkā ir Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumi.

Fiskālās politikas stratēģijas pamatā ir divi pamatprincipi:

1. Vispārējās valdības strukturālais deficīts tiek samazināts par 0,5% no IKP ik gadu līdz tas sasniedz 0,5% no IKP līmeni. Turpmāk tas tiek uzturēts minētajā līmenī;
2. Ar Covid-19 un karu Ukrainā saistītie izdevumi tiek atzīti par vienreizējiem izdevumiem un tiek izslēgti no strukturālās bilances mērķa.

⁵ Precizējumi veikti ar Ministru kabineta sēdes protokolu Nr. 52 4.§ un Ministru kabineta 2022.gada 22. decembra sēdes protokolu Nr.67, 1.§

Attiecīgi Fiskālās politikas stratēģija nošķir “miera laika” izdevumus, kuri sākot ar 2023. gadu tiek finansēti fiskālo nosacījumu ietvaros, no “krīzes laika” izdevumiem, kurus finansē ārpus strukturālā deficīta mērķa.

Fiskālās politikas stratēģija nosaka šādas MK apstiprinātās “krīzes laika” izdevumu kategorijas:

1. izdevumi, kas saistīti ar Covid-19 pandēmijas negatīvo seku mazināšanu;
2. izdevumi, kas saistīti ar aizsardzības un iekšējās drošības finansējuma palielinājumu virs 2022. gada līmeņa;
3. izdevumi, kas saistīti ar enerģijas cenu būtiskā pieauguma kompensācijas pasākumiem 2021. un 2022. gadā, ir uzskatāmi par vienreizējiem pasākumiem vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances aprēķinā FDL 5. panta trešās daļas 3. punkta izpratnē. Turpmākajos gados šie izdevumi ir atzīstami par vienreizējiem pasākumiem, ja enerģijas cenu kāpums atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra regulas Nr. 1175/2011, ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu 5. panta pirmajai daļai ir uzskatāms par "ārkārtējiem apstākļiem, ko attiecīgā dalībvalsts nevar kontrolēt un kam turklāt ir liela ietekme uz vispārējās valdības finansiālo stāvokli".
4. izdevumus, kas saistīti ar atbalsta pasākumiem cilvēkiem, kas Krievijas iebrukuma dēļ bēg no Ukrainas.

Jāatzīmē, ka šāds dalījums tiek veikts Latvijas fiskālās stratēģijas ietvaros. Stabilitātes un izaugsmes pakta tiesiskais regulējums šādu dalījumu neparedz un visi izdevumi tiek iekļauti strukturālās bilances aprēķinā. Līdz ar to vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts tiek aprēķināts atšķirīgi – FDL noteikumu ievērošanai tiek izmantots nacionāli noteiktais strukturālais deficīts (izslēdzot “krīzes laika” izdevumus) un – Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumu ievērošanai tiek izmantots pēc ES metodoloģijas noteiktais strukturālais deficīts (ietverot arī “krīzes laika” izdevumus).

Šis apstāklis rada atšķirības “krīzes laika” izdevumu apjoma noteikšanā 2023. gadā un turpmākajos gados. 2023. gadā apjomam nebija ierobežojumi, jo šajā gadā spēkā ir FDL noteikumi, bet ES fiskālie noteikumi strukturālā deficīta ierobežošanai ir atcelti. Savukārt 2024. gadā spēkā ir gan FDL noteikumi, gan Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumi, kas paredz, ka strukturālais deficīts tiek samazināts par 0,5% no IKP gadā līdz tas sasniedz vidēja termiņā mērķi, kas Latvijai ir -1% no IKP. Minētais apstāklis uzliek ierobežojumu “krīze laika” izdevumu apmēram 2024. gadā un turpmākajos gados.

Jāatzīmē arī, ka “krīzes laika” izdevumu apjomu un faktiskos šajā kategorijā iekļaujamos izdevumus nosaka kārtējais likums par valsts budžetu un vidēja termiņa budžeta ietvaru. Ar likumu “Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam” tika noteikts, ka no vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa tiek izslēgti šādi “krīzes laika” izdevumi (vienreizējie/*one-off* pasākumi):

- 1) vienreizējie izdevumi, kas saistīti ar Covid-19 pandēmijas negatīvo seku mazināšanu;
- 2) vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai:
 - a) investīcijām valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Latvijas Televīzija” darbības nepārtrauktības nodrošināšanai valsts ārējā apdraudējuma gadījumā;
 - b) valsts robežas infrastruktūras izveidei un investīcijām valsts drošības iestāžu stiprināšanā;
 - c) valsts aizsardzības spēju stiprināšanai;
 - d) speciālo ugunsdzēsības un glābšanas transportlīdzekļu iegādei;

- e) Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta depo – katastrofu pārvaldības centru izbūvei;
 - f) iedzīvotāju nodrošināšanai ar pirmās nepieciešamības rūpniecības precēm valsts apdraudējuma gadījumā;
 - g) kibernetikas stiprināšanai;
 - h) Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes struktūrvienību nodrošināšanai ar atbilstošām telpām;
- 3) vienreizējie izdevumi enerģijas cenu būtiskā pieauguma kompensācijai;
- 4) vienreizējie izdevumi Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam Latvijā;
- 5) vienreizēji izdevumi Ukrainas atbalstam;
- 6) valsts aizsardzības bāzes izdevumu pieaugums pret iepriekšējo gadu 100% apmērā. Pirmajā gadā pēc pieauguma 80% apmērā, otrajā gadā pēc pieauguma 60% apmērā, trešajā gadā pēc pieauguma 40% apmērā un ceturtajā gadā pēc pieauguma 20% apmērā.

Šīs Stabilitātes programmas sagatavošanā tiek ņemta vērā 3.1. tabulā norādītā vienreizējo pasākumu fiskālā ietekme.

3.1. tabula. Vienreizējie pasākumi (one-off), milj. euro

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
IKP (milj. euro)	30 294	33 588	39 081	43 637	46 017	48 642	51 329
	fakts/novērtējums			prognoze			
One-off un citi islaicīgie pasākumi (milj. euro), tai skaitā	-1 018,7	-2 054,7	-1 878,6	-1 307,1	-687,1	-709,4	-348,1
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	-960,8	-2 102,8	-796,4	-102,7	0,1	0,0	0,0
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		-1,9	-1 001,2	-606,8			
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums				-194,7	-302,7	-358,8	-348,1
atbalsts bēgļiem no Ukrainas			-81,0	-102,0			
citi	-57,9	49,9		-300,8	-384,5	-350,6	
	fakts/novērtējums			prognoze			
One-off un citi islaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	-3,4	-6,1	-4,8	-3,0	-1,5	-1,5	-0,7
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	-3,2	-6,3	-2,0	-0,2	0,0	0,0	0,0
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,0	-2,6	-1,4			
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums				-0,4	-0,7	-0,7	-0,7
atbalsts bēgļiem no Ukrainas			-0,2	-0,2			
citi	-0,2	0,1		-0,7	-0,8	-0,7	

Uzkrāto bilanču starpības

FDL 11. pants nosaka automātisko *ex-post* korekcijas mehānismu, t.i. minimālās plānojamās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances korigēšanu, lai nodrošinātu to, ka iepriekšējo gadu faktiskās novirzes no bilances nosacījuma (FDL 10. pants) neietekmē budžeta sabalansētību. Uzkrātās bilanču starpības ir attēlotas 3.2. tabulā.

3.2. tabula. Uzkrāto bilanču starpības

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	IKP (faktiskajās cenās), milj. euro	22 749	23 626	24 572	25 371	26 984	29 154	30 679	30 294	33 588
2	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-0,3	-0,9	-1,5	-0,4	-1,6	-2,2	-1,5	-0,5	-1,2
3. (1.×2.)	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. euro	-68,2	-224,0	-365,1	-103,8	-427,3	-640,2	-455,2	-166,0	-399,6
4	Mīnīmālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-1,3	-1,0	-1,0	-0,9	-1,0	-1,2	-0,6	-0,5	-2,1
5. (1.×4.)	Mīnīmālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. euro	-295,7	-236,3	-245,7	-228,3	-269,8	-349,8	-173,8	-140,8	-705,3
6. (3.-5.)	Saimnieciskā gada bilanču starpība, milj. euro	227,5	12,3	-119,3	124,5	-157,5	-290,4	-281,4	-25,1	305,7
7. (6./1.) ×100)	Saimnieciskā gada bilanču starpība, % no IKP	1,0	0,1	-0,5	0,5	-0,6	-1,0	-0,9	-0,1	0,9
8. (Σ(6.))	Uzkrāto bilanču starpības summa (kumulatīvi), milj. euro	227,5	239,8	120,5	245,0	87,6	-202,8	-484,2	-509,4	-203,7
9. (8./1.) ×100)	Uzkrāto bilanču starpības summa, % no IKP	1,0	1,0	0,5	1,0	0,3	-0,7	-1,6	-1,7	-0,6
10	FDL 11. panta nosacījums, % no IKP	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
11	Ir jākorrigē, ja 9.<10.									Ir jākorrigē

Ja budžeta izpildes gaitā tiek konstatēts, ka uzkrātā faktisko strukturālo bilanču novirze no plānoto bilanču apmēra ir negatīva un sasniedz vismaz 0,5% no IKP, jāveic tās koriģēšana. Attiecīgi ņemot vērā, ka 2021. gadā uzkrātā faktisko strukturālo bilanču novirze no plānoto bilanču apmēra ir negatīva un sasniedz vērtību -0,6 apmērā, atbilstoši FDL 11. panta piektajai daļai **nākamā vidēja termiņa budžeta ietvara trešajā gadā vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi nosaka par 0,5% no IKP lielāku.**

3.1.2 Fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā

Vispārējā gadījumā FDL paredz, ka strukturālās bilances mērķu definēšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode un tai ir vienlaicīgi jānodrošina atbilstība nacionālā līmeņa fiskālajiem nosacījumiem (bilances nosacījums, izdevumu pieauguma nosacījums un izdevumu pārmantojamības nosacījums), gan arī Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem. Jāatzīmē, ka FDL nosacījumi ir jāievēro vidēja termiņa budžeta ietvara sagatavošanā, bet Stabilitātes programmas sagatavošanas posmā šo nosacījumu ievērošana nav juridiski saistoša. Šo nosacījumu ievērošanas detalizācijas pakāpe ir atkarīga no tā, cik būtiski tie ietekmē gala rezultātu un šajā kontekstā detalizācijas pakāpe ir jāabalansē ar vienkāršošanas mērķi.

Ņemot vērā, ka šā gada 8. martā EK publicēja fiskālās politikas vadlīnijas 2024. gadam, kuras nosaka elastīgu pieeju Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumu piemērošanai, paredzot, ka galvenais fiskālo nosacījumu atbilstības rādītājs būs atbilstība Stabilitātes programmas fiskālai trajektorijai, šajā Stabilitātes programmā ir iespējams veikt vienkāršāku strukturālās bilances mērķa aprēķināšanu, atsakoties no prasības vienlaicīgi nodrošināt arī

izdevumu pieauguma nosacījuma izpildi. Tāpat šajā brīdī nav nepieciešams veikt izdevumu pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, jo maksimālā atšķirība no šī nosacījuma nepiemērošanas nepārsniedz 0,1% no IKP, kas šajā fiskālās prognozēšanas posmā ir akceptējama novirze.

3.1.3. 2024., 2025. un 2026. gada vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi un Stabilitātes programmas fiskālā trajektorija

Strukturālās bilances mērķi

Saskaņā ar fiskālās politikas stratēģiju, strukturālās bilances mērķis 2024. – 2026. gadiem tiek noteikts par pamatu ņemot 2023. gada strukturālās bilances prognozi.

Atbilstoši aktualizētajām vispārējās valdības budžeta prognozēm vidējam termiņam pie nemainīgas politikas, 2023. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek novērtēts 4,0% apmērā.

Ņemot vērā izlaižu starpību un vienreizējo pasākumu apmēru var konstatēt, ka 2023. gada vispārējās valdības strukturālais deficīts ir -0,5 % no IKP (skat. 3.3. tabulu). 2023. gadā strukturālais deficīts pie nemainīgas politikas tiek prognozēts -0,4% no IKP. Līdz ar to tas ir zemāks par FDL noteikto vidēja termiņa mērķi, kas ir -0,5% no IKP. Ja, vispārīgā gadījumā saskaņā ar Fiskālās politikas stratēģiju, strukturālais deficīts būtu jāsamazina par 0,5% no IKP ik gadu līdz tas sasniedz 0,5% no IKP vērtību 2025. gadā, tad pie aktuālākajām prognozēm strukturālā deficīta samazināšana nav nepieciešama, to var pat palielināt un turpmāk uzturēt FDL 10. pantā noteiktajā maksimālajā pieļaujamajā līmenī.

Saskaņā ar augstāk minēto un ņemot vērā uzkrātās faktisko strukturālo bilanču novirzes minimālās robežvērtības pārsniegumu un nepieciešamību to koriģēt 2026. gadā, vispārējās valdības budžeta bilances mērķis 2024. – 2026. gadiem noteikts: -0,5% no IKP 2024. gadam, -0,5% 2025. gadam un 0% 2026. gadam.

3.3. tabula. Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi

		2023	2024	2025	2026
IKP prognoze, milj. euro	(1)	43637			
2023. gada vispārējās valdības budžeta bilance, milj. euro	(2)	-1753,3			
2023. gada vispārējās valdības budžeta bilance, % IKP	(3)=(2)/(1)*100	-4,0			
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(4)	-1,5			
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(5)=0,378*(4)	-0,5			
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(6)=(7)+(8)+(9)+(10)+(11)	-3,0			
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	(7)	-0,2			
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi	(8)	-1,4			
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums	(9)	-0,4			
atbalsts bēgļiem no Ukrainas	(10)	-0,2			
vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai	(11)	-0,7			

		2023	2024	2025	2026
vispārējās valdības strukturālās bilances prognoze un mērķi, % no IKP	(12)=(3)-(5)-(6)	-0,5	-0,5	-0,5	0,0

Stabilitātes programmas fiskālā trajektorija

Ņemot vērā, ka saskaņā ar ES metodoloģiju 3.1. tabulā norādītie izdevumi netiek izslēgti no strukturālās bilances aprēķina, 2023. gada vispārējās valdības strukturālā bilance ir -3,5% no IKP (saskaņā ar ES metodoloģiju).

3.4. tabula. Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi (ES metodoloģija)

		2023	2024	2025	2026
IKP prognoze, milj. euro	(1)	43637			
2023. gada vispārējās valdības budžeta bilance, milj. euro	(2)	-1753,3			
2023. gada vispārējās valdības budžeta bilance, % IKP	(3)=(2)/(1)*100	-4,0			
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(4)	-1,5			
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(5)=0,378*(4)	-0,5			
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(6)=(7)+(8)+(9)+(10)+(11)	0,0			
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	(7)	0,0			
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi	(8)	0,0			
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums	(9)	0,0			
atbalsts bēgļiem no Ukrainas	(10)	0,0			
vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai	(11)	0,0			
vispārējās valdības strukturālās bilances prognoze un mērķi, % no IKP	(12)=(3)-(5)-(6)	-3,5	-3,0	-2,5	-2,0

Vienreizējo pasākumu maksimāli pieļaujama līmenis tiek ierobežots tā, lai saskaņā ar ES metodoloģiju noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts samazinātos vismaz par 0,5% no IKP ik gadu līdz tas sasniedz vidēja termiņa mērķi, kas Latvijai saskaņā ar ES metodoloģiju ir noteikts -1% no IKP apmērā.

Ņemot vērā, ka šā gada 8. marta EK publicētās fiskālās politikas vadlīnijas 2024. gadam paredz, ka fiskālās rekomendācijas valstīm tiks noteiktas atbilstoši Stabilitātes programmas fiskālajai trajektorijai, šī mērķa vajadzībām ir izmantojama fiskālā trajektorija, kas aprēķināta tā, lai nodrošinātu pēc ES metodoloģijas aprēķinātā vispārējās valdības strukturālā deficīta samazināšanu par 0,5% no IKP ik gadu, līdz tas sasniedz 1% no IKP līmeni.

3.1.4. Diskrecionārie pasākumi

Starplaikā starp Stabilitātes programmu 2022.-2025. gadam un šo Stabilitātes programmu ir pieņemti fiskālās politikas lēmumi. Tie iekļauj:

- (i) pasākumus, kas ietverti likumā "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam", kas šajā Stabilitātes programmā netiek atsevišķi izklāstīti un ar tiem var iepazīties Latvijas Vispārējās valdības budžeta plāna projektā 2023. gadam;
- (ii) grozījumus likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", kas paredz atcelt pienākumu veikt IIN avansa maksājumus no saimnieciskās darbības. To ietekme ir norādīta 3.5. tabulā.

3.5. tabula. Diskrecionārie ieņēmumu pasākumi

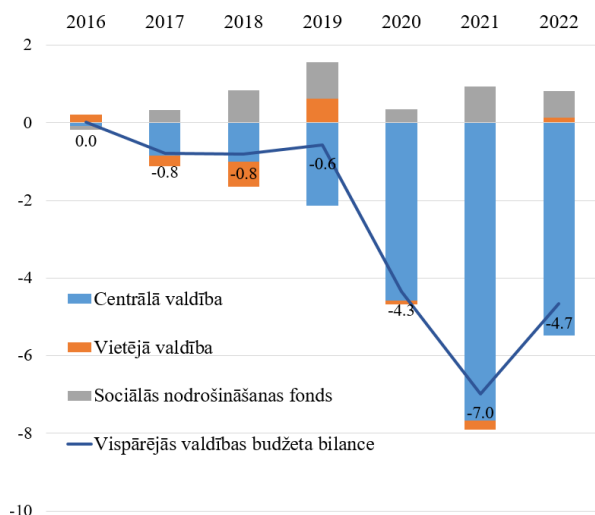
Detalizēts apraksts*	Nodokļu veids	ESA kods	Uzskaites princips	Pieņemšanas statuss	Ietekme uz budžetu		
					2023	2024	2025
					% no IKP		
IIN avansa maksājumu atcelšana (pastāvīga norma), kopā	IIN	D.5	Uzkrājuma	Daļēji pieņemts	-0,07	0,07	0,00
t.sk. valsts pamatbudžets					-0,02	0,02	0,00
t.sk. pašvaldību budžets					-0,05	0,05	0,00

3.2. Pašreizējā fiskālā situācija

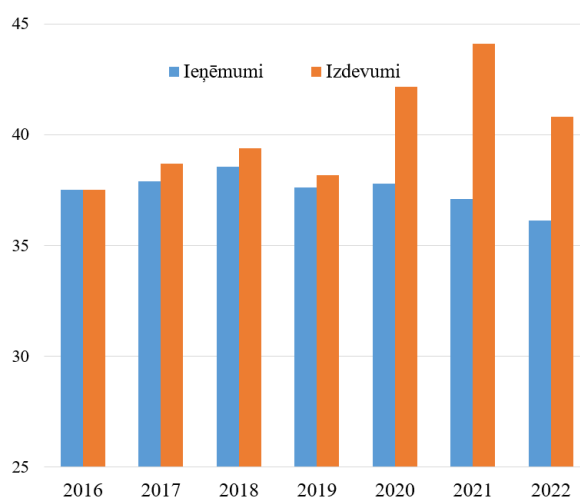
Atbilstoši FM novērtējumam vispārējās valdības budžetā 2022. gadā bija deficīts - 1 838,8 milj. *euro* apmērā jeb 4,7% no IKP. Oficiālie dati būs pieejami šā gada aprīļa beigās, kad *Eurostat* publicēs vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda datus par 2022. gadu.

Salīdzinot ar 2021. gadu, vērojama bilances uzlabošanās, taču tā joprojām ir būtiski augstāka nekā pirms pandēmijas un pirmajā pandēmijas gadā, t.i., 2020. gadā. Straujā bilances pasliktināšanās 2020. un 2021. gadā skaidrojama ar nozīmīgu atbalstu Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai, savukārt 2022. gadā šim atbalstam mazinoties, nākuši klāt atbalsta pasākumi energoresursu cenu pieauguma samazināšanai un atbalsts Ukrainas bēgļiem. Ja kopējā atbalsta ietekme uz deficītu 2020. gadā veidoja ap 1 mljrd. *euro* jeb 3,2% no IKP un 2021. gadā tā palielinājās līdz 2,1 mljrd. *euro* jeb 6,3% no IKP, tad 2022. gadā pēc FM novērtējuma kopējais atbalsts palielināja vispārējās valdības budžeta deficītu par 1,5 mljrd. *euro* jeb 3,8% no IKP, no kā gandrīz pusi veidoja energoatbalsts un atbalsts Ukrainas civiliedzīvotājiem. Jāatzīmē, ka 2022. gadā rudenī 430 milj. *euro* jeb 1,1% no IKP no valsts budžeta tika izlietoti dabasgāzes rezervju iegādei, ko vienlaikus ar atbalsta pasākumiem var uzskatīt par vienreizējiem izdevumiem. Detalizētu aprakstu par valdības sniegto atbalstu krīzes seku mazināšanai skatīt Stabilitātes programmas 3.3. sadaļā.

Lielākajam izdevumu slogam gulstoties uz centrālo valdību, 2022. gads šajā vispārējās valdības apakšsektorā noslēgts ar 2,2 mljrd. *euro* jeb 5,5% no IKP deficītu, savukārt, pateicoties ievērojamam nodokļu ieņēmumu kāpumam, vietējās valdības budžetā veidojās pārpalikums 0,1% no IKP un sociālās nodrošināšanas fondā saglabājās budžeta pārpalikums 0,7% no IKP (skat. 3.1. attēlu).

3.1.att. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

3.2.att. Vispārējās valdības ieņēmumi un izdevumi, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

2022. gadā, salīdzinot ar 2021. gadu, vispārējās valdības budžeta ieņēmumi pieauguši par 1 654,6 milj. *euro* jeb 13,3%, sasniedzot 14,1 mljrd. *euro* jeb 36,1% no IKP (skat. 3.2. attēlu). Vispārējās valdības budžeta ieņēmumu īpatsvars IKP 2022. gadā samazinājās par 1 procentpunktu. Ja nomināli vispārējās valdības ieņēmumi pieaug, tad to īpatsvars IKP samazinājās, kas ir skaidrojams ar straujāku IKP pieauguma tempu faktiskajās cenās kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumu pieaugumu. Augstākus ieņēmumus pagājušajā gadā nozīmīgi ietekmēja ekonomiskās aktivitātes kāpums gada sākumā, kā arī strauji pieaugušās cenas visa veida precēm un pakalpojumiem.

Nodokļu ieņēmumi⁶ veido lielāko ieņēmumu daļu, un 2022. gadā tie sasniedza 30,3% no IKP, kas ir par 0,6 procentpunktiem mazāk kā 2021. gadā, ņemot vērā straujo IKP pieaugumu faktiskajās cenās. Nomināli nodokļu ieņēmumi pieauga par 1 471,8 milj. *euro* jeb 14,2%, no kuriem ražošanas un importa nodokļi (D.2) pieauga par 705,3 milj. *euro* jeb 15,6%. Pievienotās vērtības nodokļa (PVN) ieņēmumi veidoja 3,6 mljrd. *euro*, kas bija par 796,2 milj. *euro* jeb 28,8% vairāk kā 2021. gadā. Straujais PVN ieņēmumu kāpums 2022. gadā pamatā saistāms ar samaksājamiem nodokļiem tirdzniecības nozarē, ņemot vērā gan iekšējā pieprasījuma palielināšanos, gan patēriņa cenu straujo pieaugumu, inflācijai palielinoties par 17,3% vidēji pērnā gada laikā. Strauji augošais energoresursu cenu kāpums veicināja augstākus samaksātos nodokļus elektroenerģijas, gāzes apgādes un siltumapgādes nozarē.

Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi (D.5) pieauga par 347,9 milj. *euro* jeb 14,7%, salīdzinot ar 2021. gadu. Uzņēmuma ienākuma nodoklis 2022. gadā, palielinoties sadalāmās peļņas apmēriem, pieauga par 97,7 milj. *euro* jeb 34,7%, sasniedzot 378,8 milj. *euro*.

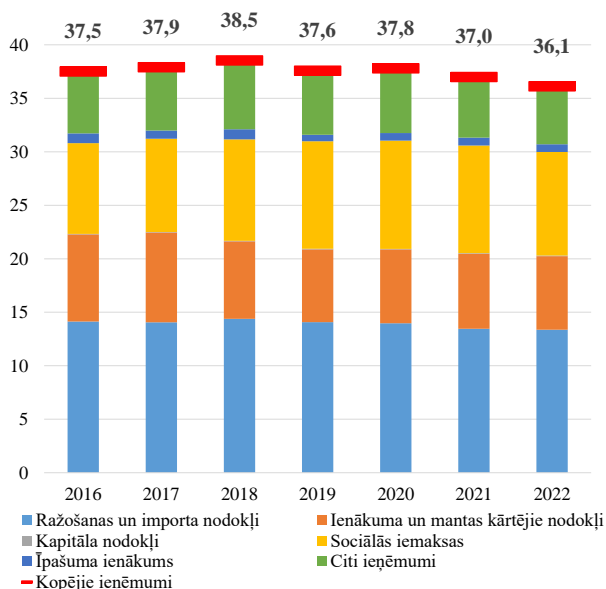
Tautsaimniecībā nodarbināto vidējā bruto darba samaksa 2022. gadā pieauga par 7,5% un sasniedza 1373 *euro*, un bezdarbs samazinājās līdz 6,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas nodrošināja IIN ieņēmumu pieaugumu par 335,2 milj. *euro* jeb 17,4%. Pozitīva situācija darba tirgū ietekmēja arī sociālo iemaksu ieņēmumus (D.61), kas, salīdzinot ar 2021. gadu, pieauga par 387,4 milj. *euro* jeb 11,4%.

Ieņēmumi no īpašuma ienākuma (D.4) 0,7% no IKP apmērā saglabājās 2021. gada līmenī, savukārt, citi ieņēmumi 2022. gadā bija 5,3% no IKP, kas ir par 0,4 procentpunktiem

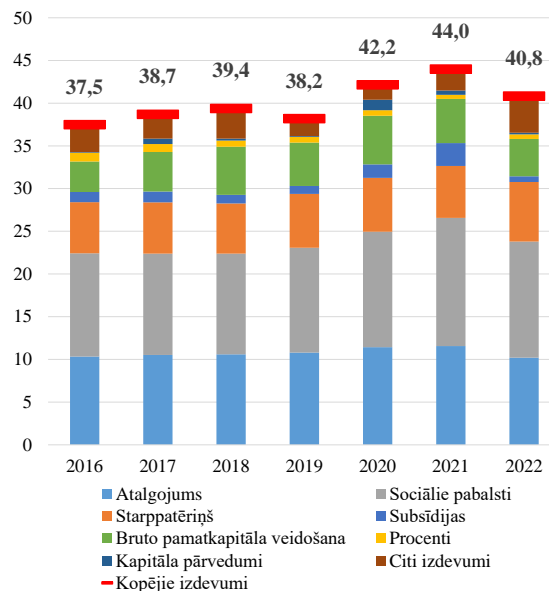
⁶ Nodokļu slogs (D.2 (iesk.ES daļu)+D.5+D.61+D91).

zemāki nekā 2021. gadā (skat. 3.3. attēlu). Īpašuma ienākumu nodrošināja valsts budžetā saņemtās dividendes, savukārt citu ieņēmumu samazinājums skaidrojams ar zemākiem investīciju grantiem, tostarp no ārvalstu finanšu palīdzības programmu īstenošanas.

2023. gada pirmajos divos mēnešos konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi (atbilstoši naudas plūsmas metodoloģijai) bija par 246 milj. *euro* jeb 10,3% augstāki kā pērn attiecīgajā periodā, veidojot 2,6 mljrd. *euro*. Kopbudžeta ieņēmumu pieaugums galvenokārt saistīts ar augstākiem nodokļu ieņēmumiem, kas šā gada janvārī-februārī 2 mljrd. *euro* apmērā bija par 248,1 milj. *euro* jeb 13,7% vairāk kā pirmajos divos mēnešos pērn. Kopbudžetā būtiski palielinājušies ieņēmumi gan no darbaspēka nodokļiem, gan no patēriņa nodokļiem. Turpinoties iepriekšējā gada pieauguma tendencēm darba samaksas fondā, augsti pieaugumi vērojami darbaspēka nodokļu ieņēmumos. Savukārt straujais PVN ieņēmumu kāpums pamatā saistāms ar samaksājamiem nodokļiem tirdzniecības nozarē, ņemot vērā patēriņa cenu straujo pieaugumu, gada vidējai inflācijai februārī sasniedzot 20,3%. Strauji augošais energoresursu cenu kāpums veicināja augstākus samaksātos nodokļus elektroenerģijas, gāzes apgādes un siltumapgādes nozarē.

3.3.att. Vispārējās valdības ieņēmumu struktūra, % no IKP
(Datu avots: Eurostat, FM)

3.4.att. Vispārējās valdības izdevumu struktūra, % no IKP
(Datu avots: Eurostat, FM)

Vispārējās valdības budžeta izdevumi pieauga par 1 142,8 milj. *euro* jeb 7,7%, sasniedzot 15,9 mljrd. *euro* jeb 40,8% no IKP (skat. 3.4. attēlu). Lielāko pieaugumu nodrošināja pārējo kārtējo transfertu pieaugums, kas bija par 734,1 milj. *euro* jeb 78,2% lielāki kā 2021. gadā, ņemot vērā subsīdiju palielināšanos veselības nozarei un satiksmes nozarei, kā arī pieaugot finansējumam iekšlietu nozarei un ekonomikas attīstībai. Jāatzīmē, ka vispārējās valdības budžeta izdevumu īpatsvars IKP 2022. gadā samazinājās par 3,3 procentpunktiem, ko ietekmēja mazāki izdevumi atbalsta pasākumiem, beidzoties apjomīgām Covid-19 atbalsta programmām.

Kopējie izdevumi atalgojumam (D.1) 2022.gadā pieauguši par 100,2 milj. *euro* jeb 2,6%. Lielākais kāpums vērojams vietējās valdības budžetā, tostarp, pedagogu darba samaksas celšanai. Tāpat palielinājušies arī centrālās valdības izdevumi atalgojumam, galvenokārt, aizsardzības un iekšlietu struktūrās.

Izdevumi sociālajiem pabalstiem (D.62 un D.62) pieauguši par 271,3 milj. *euro* jeb 5,4%. Taču situācija pa vispārējās valdības budžeta apakšsektoriem bija atšķirīga – kamēr

centrālās valdības izdevumi sociāla rakstura maksājumiem samazinājušies par 150,9 milj. *euro* jeb 8,8%, speciālajā budžetā vērojams izdevumu kāpums par 366,4 milj. *euro* jeb 11,5%. Mazāki centrālās valdības izdevumi skaidrojami ar ievērojami augstāku izdevumu bāzi 2021. gada attiecīgajā periodā, Covid-19 sakarā izmaksājot dīkstāves pabalstus, vienreizējus pabalstus senioriem un ģimenēm ar bērniem. Turpretī, speciālajā budžetā, ņemot vērā 2022. gada ļoti augsto pensiju indeksācijas koeficientu, vērojami augstāki izdevumi vecuma pensijām. Tāpat gada sākumā strauji pieaugošais slimības gadījumu skaits Covid-19 vīrusa omikrona paveida dēļ veicināja izdevumu kāpumu slimības pabalstiem.

Vispārējās valdības izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai (P.51G) 2022. gadā samazinājušies par 40,8 milj. *euro* jeb 2,3%. Bruto pamatkapitāla veidošanas apmērus ietekmēja zemākas aplēses par vispārējās valdības pieklasificēto komersantu veiktajiem investīciju projektiem.

Izdevumi starppatēriņam (P.2) pērn pieauguši par 691,9 milj. *euro* jeb 34%, kas lielā mērā skaidrojams ar dabasgāzes rezervju iegādi pagājušā gada rudenī, tāpat arī pieaugošajām energoresursu cenām, kāpinot izdevumus par komunālajiem pakalpojumiem.

2023. gada pirmajos divos mēnešos konsolidētā kopbudžeta izdevumi (atbilstoši naudas plūsmas metodoloģijai) 2,5 mljrd. *euro* apmērā bija par 308,9 milj. *euro* jeb 14,1% augstāki nekā gadu iepriekš. Straujš izdevumu kāpums vērojams subsīdijām un dotācijām, kas 662 milj. *euro* apmērā bija par 127,9 milj. *euro* jeb 24% augstāki nekā gadu iepriekš, kas skaidrojams ar izdevumiem atbalsta pasākumiem energoresursu cenu kāpuma mazināšanai, kas pērn gada sākumā tika izmaksāti mazākā apmērā, kā arī ar augstākiem izdevumiem ES fondu projektu īstenošanai. Atlīdzībai kopbudžetā 2023. gada divos mēnešos tērēts par 52,2 milj. *euro* jeb 13,8% vairāk nekā gadu iepriekš. Pieaugums saistāms ar būtisku minimālās algas celšanu valstī, kas no 2023. gada 1. janvāra ir 620 *euro* mēnesī, kā arī ar valsts budžeta izdevumu pieaugumu sabiedriskā sektora darbinieku algām, tostarp aizsardzības un izglītības nozarēs. Lielāki nekā 2022. gada janvārī-februārī bija arī izdevumi precēm un pakalpojumiem, kur cenu kāpuma ietekmē vairāk tērēts par siltumenerģiju, elektroenerģiju, kurināmo, kā arī autoceļu uzturēšanai. Izdevumi sociāla rakstura maksājumiem kopbudžetā 2023. gada divos mēnešos bija par 46,9 milj. *euro* jeb 5,9% vairāk kā 2022. gada janvārī-februārī. Taču situācija pa budžeta līmeņiem bija atšķirīga – kamēr valsts pamatbudžetā izdevumi sociāla rakstura maksājumiem samazinājušies par 104,5 milj. *euro* jeb 51,5%, valsts speciālā budžetā vērojams izdevumu kāpums par 137,1 milj. *euro* jeb 24,3%. Mazāki izdevumi pamatbudžetā skaidrojami ar ievērojami augstāku izdevumu bāzi 2022. gada attiecīgajā periodā, vienreizējā pabalsta izmaksāšanas dēļ 50 *euro* apmērā ģimenēm ar bērniem un 20 *euro* apmērā senioriem, lai kompensētu negatīvo efektu no energoresursu cenu pieauguma. Turpretī, speciālajā budžetā, ņemot vērā ļoti augsto pensiju indeksāciju, vērojami par 115,7 milj. *euro* jeb 30,4% augstāki izdevumi vecuma pensijām.

3.3. Atbalsta pasākumi krīžu seku mazināšanai

Pēdējos gados Latvijā līdzīgi kā pārējās reģiona valstīs bijusi nepieciešamība papildus regulārajiem izdevumiem atvēlēt finansējumu Covid-19 pandēmijas radīto seku mazināšanai, savukārt kopš 2022. gada arī energoresursu cenu pieauguma ietekmes mazināšanai un Ukrainas bēgļu atbalstam. Turpinoties straujam cenu pieaugumam arī 2023. gadā, nepieciešams turpināt pasākumus maznodrošināto iedzīvotāju atbalstam, lai mazinātu augsto energoresursu cenu ietekmi. Šogad tiks turpināts arī atbalsts Ukrainas kara bēgļiem.

Covid-19 atbalsts

2023. gadā Covid-19 atbalsta finansējums tiek plānots jau būtiski mazākā apmērā kā iepriekšējos gados (skat. 3.6. tabulu), faktiski turpinoties tikai atsevišķiem uzsāktajiem investīciju projektiem un paredzot finansējumu Covid-19 vakcīnu iegādei, kas iepriekš pasūtītas, kā arī turpinoties finanšu institūcijas ALTUM programmu īstenošanai ar ietekmi līdz pat 2026. gadam, kas izriet no programmu realizācijas rādītājiem.

3.6. tabula. Valdības apstiprinātā atbalsta Covid-19 seku mazināšanai ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, milj. euro

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
	Izpilde			Prognoze			
Atbalsts nodokļu jomā	-127,1	-12,8	-5,7	-4,9	0,1	-	-
Atbalsts pabalstu jomā	-129,6	-533,5	-87,1	-	-	-	-
Atbalsts aizdevumu un garantiju jomā	-81,7	-91,7	-72,8	-30,5	-11,3	-8,7	-7,0
Atbalsts nozarēm	-622,4	-1456,3	-624,0	-97,3	-	-	-
ES fondu finansējuma atbalsts	-	-8,6	-6,9	-	-	-	-
KOPĀ	-960,8	-2102,8	-796,4	-132,7	-11,2	-8,7	-7,0
% no IKP	-3,2	-6,3	-2,0	-0,3	-0,0	-0,0	-0,0

Energoatbalsts

Valsts atbalsts energoresursu cenu pieauguma apstākļos paredz pasākumu kopumu, kas ietverts Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likumā. Kopš 2021. gada decembra tiek nodrošināti dažāda veida atbalsta pasākumi juridiskām un fiziskām personām, lai daļēji kompensētu pieaugošās energoresursu izmaksas. Atbalsta pasākumu mērķis ir mazināt negatīvo sociālekonomisko ietekmi uz iedzīvotāju labklājību un tautsaimniecības izaugsmi, kas saistīta ar iepriekš nepieredzētu energoresursu strauju cenu kāpumu. Iepļānotais atbalsts (skat. 3.7. tabulu) paredzēts līdz šā gada 30. aprīlim un par atbalsta nepieciešamību nākamajā apkures sezonā valdība vēl lems, par prioritāti virzot mērķētāka atbalsta nodrošināšanu. Līdz ar to šobrīd finansējums energoatbalstam 622 milj. euro apmērā ir paredzēts tikai 2023. gada budžetā.

3.7. tabula. Plānotais un izlietotais finansējums energoatbalsta pasākumiem, milj. euro

	2021	2022		2023	
	Izpilde	Plāns	Izpilde	Plāns	Izpilde ⁷
Kompensējošie pasākumi cenu pieauguma samazināšanai	1,9	571,1	339,6	547,0	177,4
Elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma maksas kompensācija 50% (2021.gada decembrī) apmērā un pilnā apmērā visiem galalietotājiem līdz no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim	-	141,4	134,7	-	-
Atbalsta aizsargātajiem lietotājiem paaugstināšana par 10 euro laika posmā no 2021.gada 1.novembra līdz 2022.gada 31.decembrim	1,9	17,5	12,7	-	-
Obligātā iepirkuma komponentes samazinājums 2022.gadā (līdz 7,55 euro/MWh) ⁸	-	18,4	14,3	-	-

⁷ Izpildes dati līdz 28.02.2023 (sociālo pabalstu dati līdz 26.02.2023). Datu avots: Būvniecības valsts kontroles birojs, Labklājības ministrija, Valsts kase.

⁸ Norādītais finansējums ir ietekme uz vispārējās valdības budžeta deficītu. Faktiskās izpildes dati var tikt precizēti, ņemot vērā no EM saņemto informāciju.

	2021	2022		2023	
	Izpile	Plāns	Izpile	Plāns	Izpile ⁷
Centralizētās siltumapgādes pakalpojuma maksas kompensācija no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim	-	7,0	8,7	-	-
Dabaszāzes tirdzniecības pakalpojuma maksas kompensācija no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim	-	27,4	27,0	-	-
Obligātā iepirkuma komponentes maksas kompensācija par periodu no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim	-	21,2	18,0	-	-
Elektroenerģijas izmaksu pieauguma kompensācija mājāsaimniecībām no 2022.g. oktobra līdz 2023.g. aprīlim, kuras apkurei izmanto elektroenerģiju (ja tērē virs 500 kWh mēnesī, 50% virs 0,16 euro par kWh, max 0,1 euro par kWh)	-	15,2	0,03	37,9	0,1
Dabaszāzes izmaksu pieauguma kompensācija mājāsaimniecībām no 2022.gada 1.jūlija līdz 2023.gada 30.aprīlim (kompensējamā dabaszāzes cenas daļa - 30 euro/MWh)	-	26,1	6,1	17,4	4,8
Centralizētās siltumenerģijas apgādes izmaksu pieauguma kompensācija mājāsaimniecībām (50% virs 68 euro/MWh) no 2022.gada 1.oktobra līdz 2023.gada 30.aprīlim	-	72,0	26,4	96,0	29,4
Malkas iegādes izmaksu pieauguma kompensācija mājāsaimniecībām (ar čekiem) ar iegādi no 2022.gada 1.maija līdz 2023.gada 30.aprīlim, (ja izmaksas pārsniedz 40 euro/berkubikmetrā), bet ne vairāk kā 15 euro /berkubikmetrā apmērā	-	21,8	0,1	21,8	0,04
Malka par kuru nav saglabāts čeks, 60 euro vienreizējs pabalsts (līdz 2022.gada 31.augustam iegāde notikusi) mājāsaimniecībām	-	4,8	12,9	-	0,1
Brikešu iegādes izmaksu pieauguma kompensācija mājāsaimniecībām ar iegādi no 2022.gada 1.maija līdz 2023.gada 30.aprīlim (50% apmērā (ja izmaksas pārsniedz 300 euro/tonnu), bet ne vairāk kā 100 euro/tonnu apmērā)	-	2,0	0,1	2,0	0,04
Granulu izmaksu pieauguma kompensācija mājāsaimniecībām ar iegādi no 2022.gada 1.maija līdz 2023.gada 30.aprīlim (50% apmērā (ja izmaksas pārsniedz 300 euro/tonnu), bet ne vairāk kā 100 euro/tonnu apmērā)	-	10,5	1,1	11,9	0,4
Sašķidrinātās naftas gāzes izmaksu pieauguma kompensācija 50% apmērā, ja izmaksas pārsniedz 0,91 euro par kilogramu, bet ne vairāk kā 1,29 euro par kilogramu līdz 2023.gada 30.aprīlim	-	-	-	-	0,01
Dīzeļdegvielas izmaksu pieauguma kompensācija 50% apmērā, ja izmaksas pārsniedz 0,69 euro par litru, bet ne vairāk kā 2,01 euro par litru līdz 2023.gada 30.aprīlim	-	-	-	-	0,04
Elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma maksas samazinājums uzņēmumiem pilnā apmērā 2022.gada 1.oktobris līdz 2023.gada 30.aprīlis	-	53,0	31,0	70,6	35,1
Starpības kompensācija starp regulēto tarifu un tirgus cenu dabaszāzei mājāsaimniecībām (noteikt dabaszāzes tirgus cenu mājāsaimniecībām identisku regulētās dabaszāzes cenai: 108,7 euro/MWh no 2022.gada 1.oktobra līdz 2023.gada 30.aprīlim)	-	3,1	1,7	7,8	0,7
Starpības kompensācija par patērēto dabaszāzi par cenu virs 0,07875 euro par 1 kWh no 2022.gada 1.decembra līdz 2023.gada 30.aprīlim - maksas samazinājums rēķinos	-	-	-	-	18,2
Elektroenerģijas cenas starpības kompensācija starp tirgus cenu un paredzamajiem cenām griestiem mājāsaimniecībām (visām mājāsaimniecībām elektroenerģijas patēriņa pirmo 100	-	19,2	5,1	47,9	7,0

	2021	2022		2023	
	Izpilde	Plāns	Izpilde	Plāns	Izpilde ⁷
kWh cenu par fiksētu maksu 160 <i>euro</i> /MWh no 2022.gada 1.oktobra līdz 2023.gada 30.aprīlim)					
Centralizētās siltumapgādes izmaksu kompensēšana mājāsaimniecībām (papildus 90% apmērā tarifa pieaugumam virs 150 <i>euro</i> /MWh) līdz 2023.gada 30.aprīlim	-	24,9	15,1	62,2	32,8
Juridisko lietotāju elektroenerģijas kompensācijas (kompensēt visiem juridiskajiem lietotājiem elektroenerģijas izmaksu pieaugumu 50% apmērā virs elektroenerģijas cenas 160 <i>euro</i> /MWh laika periodā no 2022.gada 1.oktobra līdz 2023.gada 31.martam)	-	85,7	24,4	171,4	28,6
Sociālie pabalsti	-	214,9	240,4	74,6	22,1
Valsts budžeta mērķdotācija pašvaldībām mājokļa pabalsta nodrošināšanai - 50 procentu apmērā no faktiskajiem izdevumiem mājokļa pabalstam, kas radušies laikposmā no 2022.gada 1.janvāra līdz 2023.gada 31.decembrim	-	14,1	5,5	14,7	3,4
Atbalsta izmaksa 20 <i>euro</i> mēnesī senioriem un personām ar invaliditāti laikposmā no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim	-	44,3	43,8	-	-
Atbalsta izmaksa 50 <i>euro</i> mēnesī ģimenēm ar bērniem laikposmā no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim	-	81,1	81,0	-	-
Ātrāka vecuma pensiju indeksācija (2022.gada augustā)	-	52,1	91,4	-	-
Atbalsts senioriem, personām ar invaliditāti, apgādnieku zaudējušām personām (no 2022. gada 1.novembra līdz 2023.gada 30.maijam tiks izmaksāti 10, 20 vai 30 <i>euro</i> mēnesī, atkarībā no saņēmēja pensijas ienākuma apmēra)	-	23,1	18,3	59,9	18,6
Atbalsts energoefektīvajiem uzņēmumiem	-	50,0	23,5	-	-
KOPĀ	1,9	836,1	603,5	621,6	199,5
% no IKP	0,0	2,1	1,4	1,4	0,5

Atbalsts Ukrainas civiliedzīvotājiem

Atbilstoši Iekšlietu ministrijas informācijai Latvijā 2022. gadā 38 437 personām un 2023. gadā 2 175 personām⁹ piešķirts pagaidu aizsardzības statuss. Ukrainas iedzīvotājiem, kuri ieceļojuši Latvijā, tiek sniegta sociālā palīdzība un nodrošināti sociālie pakalpojumi. Tiek segti ēdināšanas un izmitināšanas izdevumi, pašvaldības izmaksā vienreizēju pabalstu krīzes situācijā 272 *euro* pilngadīgai personai un 190 *euro* par katru bērnu, valsts nodrošina vienreizēju pabalstu darba uzsākšanai. Tāpat 2022. gadā 7,7 milj. *euro* apmērā ir veiktas iemaksas starptautiskajās organizācijās humānās un militārās palīdzības sniegšanai Ukrainai, tai skaitā 5 milj. *euro* iemaksāti Pasaules Bankas atbalsta mehānismā Ukrainai, kur savāktie līdzekļi Ukrainai būs pieejami neatliekamam valdības budžeta vajadzību segšanai, tajā skaitā izmaksāt pensijas, algas medīkiem un skolotājiem, kā arī segt citus neatliekamus izdevumus. Piešķirts finansējums pirmsskolas izglītības pakalpojuma nodrošināšanai bēgļu bērniem, kā arī līdzekļi latviešu valodas kursiem. 2022. gadā kopējais izdevumu apmērs no valsts budžeta veidoja 81 milj. *euro*, bet 2023. gadam atbilstoši valdības lemtajam paredzēti 102 milj. *euro* (skat. 3.8. tabulu). Papildus valsts atbalstam, Latvijas iedzīvotāji ik dienu sniedz palīdzību ukraiņiem uz vietas Latvijā, kā arī ziedo līdzekļus humānās un militārās palīdzības nodrošināšanai.

⁹ Dati uz 21.03.2023.

3.8. tabula Plānotais un izlietotais finansējums Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam, milj. euro

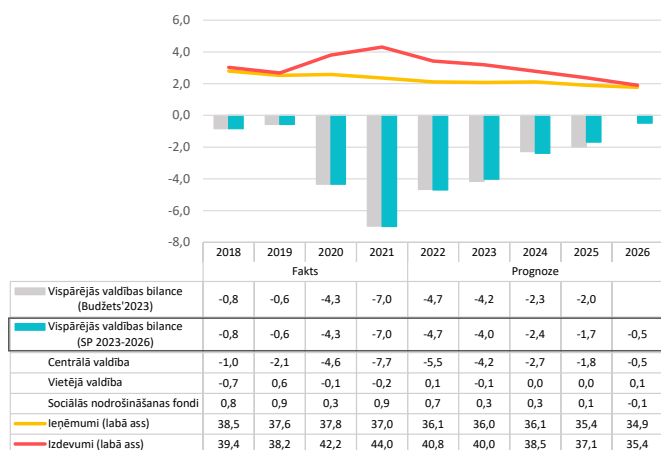
	EKS kods	2022	2023	
		Izpilde	Plāns	Izpilde ¹⁰
Iemaksas starptautiskajās organizācijās	D.7	7,7	-	-
Pašvaldībām bēgļu izmitināšanai un ēdināšanai, izglītības izdevumiem bērniem	D.62	56,8	-	5,8
Cits ar Ministru kabineta rīkojumu piešķirtais finansējums		16,5	-	5,9
KOPĀ		81,0	102,0	11,6
% no IKP		0,2	0,2	0,6

3.4. Fiskālās attīstības scenārijs

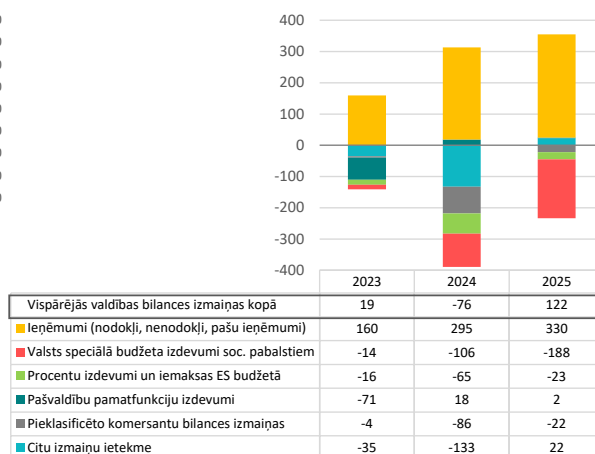
3.4.1. Fiskālās attīstības scenārijs pie nemainīgas politikas

Vispārējās valdības budžeta prognozes vidējam termiņam pie nemainīgas politikas tika sagatavotas, par pamatu ņemot 2023. gada 9. martā Saeimā apstiprināto likumu "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" un aktualizējot ieņēmumu un atsevišķu izdevumu prognozes atbilstoši atjaunotajam makroekonomiskās attīstības scenārijam un budžeta izpildes tendencēm 2022. gada decembrī un 2023. gada pirmajos divos mēnešos. Scenārijā pie nemainīgas politikas vispārējās valdības budžeta deficīts 2024. gadā tiek prognozēts 2,4% no IKP, 2025. gadā 1,7% no IKP un 2026. gadā 0,5% no IKP (skat. 3.5. attēlu). Sagaidāms, ka vispārējās valdības budžeta deficīts 2023. gadā būs 4,0% no IKP, kas ir par 0,2 procentpunktiem zemāks nekā prognozēts sagatavojot budžetu 2023. gadam.

Vispārējās valdības budžeta bilances izmaiņas un faktoru ietekme uz bilanci salīdzinājumā ar apstiprināto budžetu ir atspoguļota 3.6. attēlā.

3.5. att. Vispārējās valdības ieņēmumi, izdevumi un bilance, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

3.6. att. Ietekme uz vispārējās valdības bilanci salīdzinājumā ar apstiprināto budžetu 2023.-2025.gadam, milj. euro (Datu avots: Eurostat, FM)

Atbilstoši prognozēm vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars IKP 2023. gadā būs 36,0% no IKP, 2024. gadā palielināsies līdz 36,1% no IKP, savukārt 2025. un 2026. gadā tas samazināsies attiecīgi līdz 35,4% un 34,9% no IKP. Ieņēmumu īpatsvara samazināšanos ietekmēs neliels prognozēto ieņēmumu samazinājums ES investīciju finansējumā, kas saistīts ar 2014.-2020. gada

¹⁰ Izpildes dati līdz 28.02.2023. Datu avots: Valsts kase, FM aprēķini.

plānošanas perioda noslēguma posmu. Tāpat 2024.-2026. gadā samazināsies budžetā plānotais saņemto dividenžu apmērs no publiskā sektora kapitālsabiedrībām.

Sagaidāms, ka vispārējās valdības izdevumu īpatsvars IKP, līdzīgi kā ieņēmumi vidējā termiņā, ik gadu samazināsies, turklāt ar straujāku samazinājuma tempu kā ieņēmumi. Īpaši 2024. gadā, salīdzinot ar 2023. gadu, kad budžetā vairs netiek paredzēts atbalsts energoresursu cenu pieauguma mazināšanai, kā arī atbalsts Ukrainas civiliedzīvotājiem. Covid-19 atbalsta pasākumi būtiski ietekmēja 2020., 2021. un 2022. gada budžeta izdevumus, bet 2023. gadā atbalsta ietekme uz bilanci vairs veido tikai -0,3% no IKP, lielākoties paredzot finansējumu vakcīnu iegādei un noslēdzoties atsevišķiem investīciju projektiem, kam finansējums piešķirts jau iepriekš.

Nominālā izteiksmē gan ieņēmumu, gan izdevumu kopējais apjoms ik gadu pieaugs.

3.9. tabula. Fiskālās attīstības scenārijs pie nemainīgas politikas

		2022	2023	2024	2025	2026
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-4,7	-4,0	-2,4	-1,7	-0,5
	t.sk. komersanti ¹¹	-0,1	-0,6	-0,2	-0,1	-0,1
Centrālā valdība	S.1311	-5,5	-4,2	-2,7	-1,8	-0,5
	t.sk. komersanti	-0,1	-0,5	-0,2	-0,1	-0,1
Vietējā valdība	S.1313	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1
	t.sk. komersanti	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,7	0,3	0,3	0,1	-0,1
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	36,1	36,0	36,1	35,4	34,9
Kopējie izdevumi	TE	40,8	40,0	38,5	37,1	35,4
Procentu izdevumi	D.41	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente ¹²		0,2	-0,5	-0,5	-0,2	0,0
Vienreizējie un citi īslaicīgi pasākumi ¹³		-4,8	-3,0	-1,5	-1,5	-0,7
Cikliski koriģētā bilance		-4,9	-3,5	-1,9	-1,5	-0,5
Cikliski koriģētā primārā bilance		-4,4	-2,9	-1,0	-0,5	0,6
Strukturālā bilance		-0,1	-0,5	-0,4	0,0	0,2

Centrālās valdības budžets

- Centrālās valdības nominālais budžeta ieņēmumu apmērs līdz ar augstākiem nodokļu ieņēmumiem ik gadu pieaugs. Vidējā termiņā kopumā prognozēts visu lielāko nodokļu ikgadējs pieaugums, ko veicinās patēriņa kāpums un augošais darba samaksas fonds. Tāpat 2023. gadā ir sagaidāmi augsti ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi un augstā līmenī tie prognozējami līdz par 2026. gadam. Savukārt ieņēmumu īpatsvars IKP 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu samazināsies, ņemot vērā samazinājumu ražošanas un importa nodokļos. Tiek prognozēta tālāka ieņēmumu īpatsvara IKP samazināšanās vidējā termiņā, ko noteiks īpašumu ieņēmumu (D.4) samazināšanās zemāku plānoto dividenžu maksājumu dēļ, kā arī nepieaugot kārtējiem transfertiem (D.7).

¹¹ Valsts un pašvaldību struktūru kontrolētās un finansētās komercsabiedrības (FM izlases aptaujas rezultāts). Pilns komersantu saraksts ir pieejams CSP mājas lapā <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/klasifikacijas/institucionalo-sektoru-klasifikacija/kodi>.

¹² Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,378 (Datu avots: G.Mourre ao. European Commission. The Semi-Elasticities Underlying the Cyclically-Adjusted Budget Balance: An Update & Further Analysis. May 2019).

¹³Skat. 3.1. tabulu.

- Centrālās valdības budžetā 2023. gadā līdzīgi kā iepriekšējos gados augstu izdevumu līmeni noteiks valdības apstiprinātie atbalsta pasākumi krīžu mazināšanai. 2023. gadā Covid-19 atbalsta finansējums jau paredzēts krietni mazākā apmērā, vienlaikus valdība paredzējusi finansējumu energoresursu cenu mazināšanai 622 milj. *euro* apmērā un Ukrainas civiliedzīvotājiem 102 milj. *euro* apmērā (skat. 3.3. sadaļu par atbalsta pasākumiem).
- 2023. gada budžetā apstiprinātie valsts aizsardzības izdevumi tika aktualizēti atbilstoši atjaunotajam makrosceņārijam, tādējādi aizsardzības izdevumi funkcionālā dalījumā 2023. gadā sasniegs 2,7% no IKP.
- Izdevumi atlīdzībai (D.1) centrālās valdības budžetā pēc 15,8% pieauguma 2023. gadā turpmākajos gados prognozēti bez stabilas pieauguma tendences, ko noteiks zemāki pieklasificēto uzņēmumu izdevumi atalgojumam.
- Izdevumi starppatēriņam (P.2) pēc būtiska pieauguma 2022. gadā, kad veikta dabasgāzes rezervju iegāde un ievērojami auga preču un pakalpojumu izdevumi, ik gadu plānoti ar mērenu palielinājumu.
- Procentu izdevumu (D.41) īpatsvars pret IKP ilgāku laika periodu centrālās valdības budžetā ir samazinājies līdz 0,4% no IKP 2021. gadā. Pieaugot procentu likmēm, 2022. gadā īpatsvars sasniedza 0,5% no IKP. Savukārt vidējā termiņā procentu izdevumi ik gadu pieaugs, līdz 2026. gadā sasniegs 1,1% no IKP, jo paredzama gan aizņemšanās, gan sagaidāms procentu likmju pieaugums.
- Sociālo pabalstu izdevumi (D.62, D.632) 2021. un 2022. gadā papildus atbalsta piešķiršanas dēļ centrālās valdības budžetā bija attiecīgi 5,1% un 4,0% no IKP, bet jau ar 2023. gadu to apmērs samazināsies līdz 3,2% no IKP un mēreni saruks arī vidējā termiņā. 2023. gadā kā prioritāte tika noteikta minimālā ienākuma līmeņa palielināšana, turpmāk piesaistot to sociāli ekonomiskajiem rādītājiem. Minimālo ienākumu sliekšņu noteikšanā Latvijā notiks pāreja no minimālā ienākuma sliekšņa skaitliskās vērtības *euro* izteiksmē uz procentuālo vērtību (20%) no minimālo ienākumu mediānas. Jaunie minimālo ienākumu sliekšņi būs lielāki nekā iepriekš un stāsies spēkā 2023. gada 1. jūlijā. Sākot ar 2024. gadu, tos plānots pārskatīt katra gada janvārī. Pašlaik vismazākais ienākums ir 109 *euro*, no jūlija tas pieaugs līdz 125 *euro*.
- Pamatlīdzekļu veidošanas izdevumi (P.51g), palielinoties ES fondu investīciju plūsmām, 2023. gadā būtiski kāps. Arī tālākajos gados tiek prognozēti ievērojami lielāki izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošanai salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem. To sekmēs finansējums ES fondu 2021.-2027. gada plānošanas perioda projektu īstenošanai, kā arī finansējums Atveseļošanas fonda projektiem un *Rail Baltica* īstenošanai, tāpat līdz 2024. gadam jānoslēdz 2014.-2020. gada plānošanas perioda investīciju cikls.
- 2023. gadā un 2024. gadā Latvijā sagaidāma 32 jaunu elektrovilcienu piegāde, negatīvi ietekmējot komersantu bilances vispārējās valdības budžetā. Lai gan liela daļa no vilcienu iegādes darījuma tiek finansēta no ES Kohēzijas fonda līdzekļiem, tiek nodrošināts arī valsts budžeta līdzfinansējums vilcienu iegādei, un (pēc EKS metodoloģijas) izdevumi tiek uzskaitīti atbilstoši vilcienu faktiskajai piegādei.

Sociālās nodrošināšanas fonds

- Sociālās nodrošināšanas fondā jau kopš 2017. gada ik gadu bijis pārpalikums. Prognozes liecina, ka arī turpmāk, līdz pat 2025. gadam, sagaidāms pārpalikums. 2023. gadā tiek prognozēts, ka ieņēmumi sociālās nodrošināšanas fondā augs mērenāk par izdevumiem un pārpalikuma apmērs būs 0,3% no IKP. Šādā apmērā tas plānots arī 2024. gadā, bet 2025.

gadā saruks līdz 0,1% no IKP, savukārt 2026. gadā prognozēts jau 0,1% no IKP deficīts. Ņemot vērā augsto inflācijas līmeni 2022. gadā, ar augstākiem indeksiem tika indeksētas pensijas 2022. gada oktobrī, tāpat arī 2023. gadā indeksācijas koeficienti būs augstāki kā iepriekš. Minētais kopumā ietekmē straujāku izdevumu pieaugumu nekā ieņēmumu izmaiņas.

- 2022. gadā pensijas tika pārskatītas nevis 1. oktobrī kā ierasts, bet divus mēnešus ātrāk 1. augustā, kas saistīts ar straujo cenu līmeņa celšanos. Tika pārskatītas (indeksētas) vecuma, invaliditātes, izdienas, apgādnieka zaudējuma pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kuras piešķirtas (pārreķinātas) līdz 2022. gada 31. jūlijam un kuru apmērs nepārsniedz 534 *euro*, bet pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kuru apmērs pārsniedz 534 *euro*, pārskata tikai tās daļas apmēru – 534 *euro*. Secināms, ka izdevumi pensijām pieaugtu vēl straujāk, ja netiktu īstenota pensionēšanās vecuma reforma, kas ir ieviesta 2014. gadā un paredz ik gadu par trim mēnešiem līdz 2025. gadam celt pensionēšanās vecumu līdz 65 gadiem, kā rezultātā pensiju saņēmēju skaits sarūk un šobrīd tiek prognozēts, ka tas turpinās samazināties līdz reformas noslēgumam. Savukārt jau ar 2026. gadu pensiju saņēmēju skaita samazināšanās apstāsies un turpmākajos gados, atbilstoši *Eurostat* demogrāfiskajām prognozēm, ir sagaidāms iedzīvotāju skaita vecuma grupā 65+ pieaugums, kas vienlaikus ar vidējā pensijas apmēra pieaugumu veicinās straujāku izdevumu palielināšanos.
- Izdevumi bezdarbnieku pabalstiem 2023. gadā un vidējā termiņā ik gadu pieaugs. 2023. gada pieaugumu bezdarbnieku pabalsta izdevumos par 25,3 milj. *euro* jeb 17,8 milj. *euro* pamatā noteiks pabalsta saņēmēju skaita izmaiņas, paredzot, ka 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu skaits palielināsies par 4,6% (no 32,1 tūkstošiem līdz 33,6 tūkstošiem vidēji mēnesī), kā arī ņemot vērā vidējā pabalsta apmēra palielināšanos salīdzinājumā ar 2022. gadu par 12,6%. Vidējā termiņā izdevumu pieaugumu galvenokārt noteiks turpmāka vidējā pabalsta apmēra palielināšanās, jo tiek prognozēts, ka bezdarbnieka pabalsta saņēmēju skaits vidējā termiņā saruks.
- 2023. gadā izdevumi slimības pabalstiem pieaugs par 16,5 milj. *euro* jeb 4,8%, salīdzinot ar 2022. gadu, kas ir saistīts ar vidējā pabalsta apmēra pieaugumu par 12,6%. Vidējā termiņā izdevumi slimības pabalstiem ik gadu pieaugs, neskatoties uz prognozēto saņēmēju skaita samazināšanos, jo vidējais pabalsta apmērs tiek prognozēts ar pieaugumu.

Vietējās valdības budžets

- 2023. gadā vietējās valdības budžetā sagaidāms deficīts, sasniedzot 0,1% no IKP, kamēr 2022. gadā pašvaldības saimniekojušas ar nelielu pārpalikumu. Lielāks budžeta deficīts galvenokārt skaidrojams ar zemāku ieņēmumu pieauguma tempu (+1,7% salīdzinājumā ar 2022. gadu) un izdevumu palielinājumu par 4,7%. Neliels deficīts vietējās valdības budžetā prognozēts arī 2024. un 2025. gadā, bet 2026. gadā jau prognozēts pārpalikums 0,1% no IKP apmērā. Vietējās valdības budžetā nozīmīgas ir ārvalstu finanšu palīdzības investīciju plūsmas, kas ietekmē bilances svārstības pa gadiem.
- Tiek prognozēts, ka 2023. gadā turpinās pieaugt izdevumi visa veida preču un pakalpojumu iegādei, ko nosaka augstās energoresursu cenas un inflācija, kā arī valsts finansējuma palielināšana izglītojamo ēdināšanai no 1. līdz 4. klasei (no 2,15 uz 3,09 *euro*). Tāpat tiek prognozēti augsti izdevumi sociālajam atbalstam, kā iemeslus minot energoatbalsta izmaksu pieaugumu, atbalstu ukraiņu bēgļiem un pabalstu palielināšanos saistībā ar minimālā ienākuma līmeņa celšanu. Izdevumu kāpumu 2023. gadā sekmēs arī darba samaksas pieaugums pašvaldībās. Augstāku izdevumu līmeni pašvaldību budžetā nosaka arī papildus piešķirtais finansējums asistenta un pavadoņa pakalpojuma sniedzējiem, pedagogu darba samaksas paaugstināšanai, kā arī minimālās algas paaugstināšanai 2023. un 2024. gadā. Tādējādi, vietējās valdības budžeta izdevumos 2023. gadā sagaidāms

pieaugums gan atlīdzībai (D.1), gan starppatēriņam (P.2). Tāpat šo pozīciju izdevumi mēreni pieaugs arī vidējā termiņā.

Noslēdzoties Covid-19 augstās gatavības investīciju projektu īstenošanai un sarūkot pašvaldību aizņēmumu kopējam pieaugumam, 2023. gadā sagaidāms kapitālo izdevumu (P.51g) samazinājums vietējās valdības budžetā, ko ietekmēs zemāks pamatfunkciju izdevumu līmenis investīcijām, kamēr ārvalstu finanšu palīdzības finansēto projektu investīcijas vidējā termiņā gadu no gada pieaugs. Sākot ar 2024. gadu un turpmāk investīciju pieaugums nozīmīgā apmērā plānots ik gadu.

3.4.2. No fiskālās stratēģijas izrietošie fiskālie rādītāji un fiskālā telpa

Saskaņā ar fiskālo stratēģiju vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi ir -0,5 % no IKP 2024. gadā, -0,5% no IKP 2025. gadā un 0,0 % no IKP 2026. gadā. No šiem mērķiem izrietošā vispārējās valdības nominālā bilance ir aprēķināta 3.10. tabulā.

3.10. tabula. No strukturālās bilances mērķa izrietošā vispārējās valdības budžeta nominālā bilance

		2024	2025	2026
Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi, % no IKP	(1)	-0,5	-0,5	0,0
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(2)	-1,4	-0,6	0,0
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(3)=0,378*(2)	-0,5	-0,2	0,0
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(4)	-1,5	-1,5	-0,7
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		0,0	0,0	0,0
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,0	0,0	0,0
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums		-0,7	-0,7	-0,7
atbalsts bēgļiem no Ukrainas		0,0	0,0	0,0
vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai		-0,8	-0,7	0,0
Vispārējās valdības bilance, % no IKP	(5)=(1)+(3)+(4)	-2,5	-2,2	-0,7

3.11. tabula. Fiskālā telpa

		2024	2025	2026
Vispārējās valdības nominālās bilances prognoze pie nemainīgas politikas, % no IKP	(1)	-2,4	-1,7	-0,5
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(2)	-1,4	-0,6	0,0
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(3)=0,378*(2)	-0,5	-0,2	0,0
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, kas iekļauti nemainīgas politikas scenārijā, % no IKP, tai skaitā	(4)	-1,5	-1,5	-0,7
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		0,0	0,0	0,0
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,0	0,0	0,0
aizsardzības un iekšējās drošības finansējums		-0,7	-0,7	-0,7
atbalsts bēgļiem no Ukrainas		0,0	0,0	0,0
vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai		-0,8	-0,7	0,0
Vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances prognozes nemainīgas politikas scenārijā, % no IKP	(5)=(1)-(3)-(4)	-0,4	0,0	0,2
Vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, % no IKP	(6)	-0,5	-0,5	0,0
Fiskālā nodrošinājuma rezerve, % no IKP	(7)	0,10	0,10	0,10
Fiskālā telpa, % no IKP	(8)=(5)-(6)-(7)	0,04	0,40	0,08

Stabilitātes programmas fiskālās attīstības scenārijs 2024. gadā prognozē pozitīvu fiskālo telpu 0,04 % no IKP apmērā, 2025. gadā 0,40% no IKP un 2026. gadā 0,08% no IKP neskaitot iespējamo papildus finansējumu vienreizējo pasākumu izdevumiem.

3.12. tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs, % no IKP

		2022	2022	2023	2025	2026
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-4,7	-4,0	-2,5	-2,2	-0,7
Centrālā valdība	S.1311	-5,5	-4,2	-2,9	-2,3	-0,6
Vietējā valdība	S.1313	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,7	0,3	0,3	0,2	-0,1
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	36,1	36,0	36,1	35,4	34,9
Kopējie izdevumi	TE	40,8	40,0	38,6	37,6	35,6
Procentu izdevumi	D.41	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente ¹⁴		0,2	-0,5	-0,5	-0,2	0,0
Vienreizējie un citi īslaicīgi pasākumi ¹⁵		-4,8	-3,0	-1,5	-1,5	-0,7
Cikliski koriģētā bilance		-4,9	-3,5	-2,0	-2,0	-0,7
Cikliski koriģētā primārā bilance		-4,4	-2,9	-1,2	-1,0	0,4
Strukturālā bilance		-0,1	-0,5	-0,5	-0,5	0,0

Fiskālās attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka 2024., 2025. un 2026. gada fiskālā telpa tiek proporcionāli sadalīta starp centrālo valdību un sociālās nodrošināšanas fondu papildus izdevumiem jaunām politikas prioritātēm. Tiek pieņemts, ka fiskālā nodrošinājuma rezerve tiek izlietota – t.i., iestājas fiskālie riski 0,1% no IKP apmērā. Tā kā lēmumi par budžeta attīstības sadaļu tiek pieņemti budžeta veidošanas procesā un pašlaik tie nav zināmi, izdevumu palielinājums tiek veikts proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgti procentu izdevumi. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka budžeta attīstības daļas lēmumi šo izdevumu kategoriju neskar.

3.5. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar stratēģiju valsts parāda un naudas līdzekļu vadības mērķis ir savlaicīgi nodrošināt finanšu resursu pieejamību finansēšanas nepieciešamības segšanai ar zemām valsts parāda apkalpošanas izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un vienlaikus sekmējot iekšējā finanšu tirgus attīstību. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, instruments, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt resursus kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai ar labvēlīgiem nosacījumiem.

Covid-19 uzliesmojums izraisīja nepieciešamību 2020.-2021. gadā ievērojamā apjomā nodrošināt finansējumu tā ietekmes mazināšanai un ekonomikas atbalstam ārkārtas situācijā,

¹⁴ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,378 (Datu avots: G.Mourre ao. European Commission. The Semi-Elasticities Underlying the Cyclically-Adjusted Budget Balance: An Update & Further Analysis. May 2019).

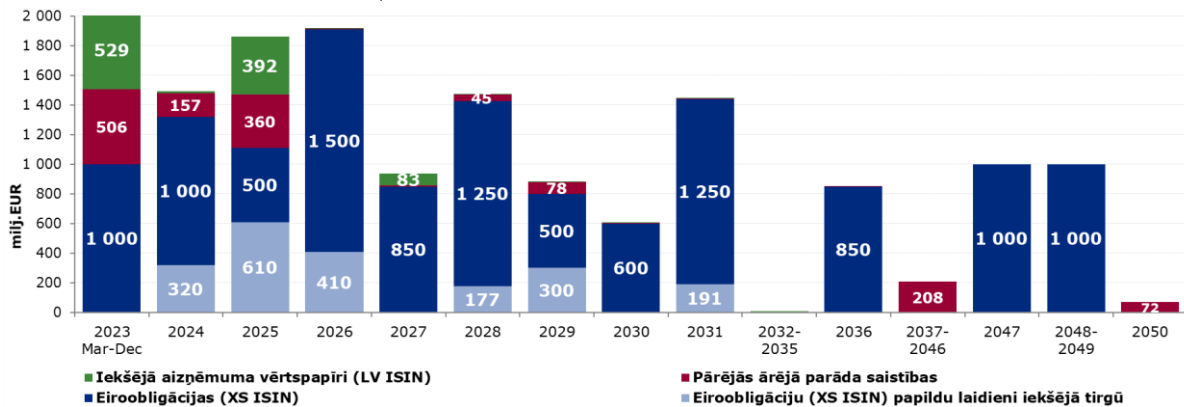
¹⁵Skat. 3.1. tabulu.

veicot aizņemšanos gan finanšu tirgos, gan no Ziemeļu investīciju bankas un EK (SURE¹⁶), kā rezultātā ievērojami palielinājās vispārējās valdības parāds. Ja 2019. gada beigās, pirms Covid-19 uzliesmojuma, vispārējās valdības parāds veidoja 36,5% no IKP (jeb 11,2 mljrd. *euro*), tad 2021. gada beigās tā līmenis bija 43,7% no IKP (jeb 14,7 mljrd. *euro*). 2022. gada beigās saskaņā ar Valsts kases operatīvo novērtējumu vispārējās valdības parāds pēc EKS metodoloģijas sasniedza 15,9 mljrd. *euro* jeb 40,8% no IKP.

2022. gadā Krievijas iebrukums Ukrainā izraisīja ģeopolitisko spriedzi reģionā, energoresursu cenu globālo pieaugumu un inflācijas strauju pieaugumu, kas negatīvi ietekmēja situāciju ekonomikā un valsts budžeta izdevumus 2022. gadā. 2022. gadā resursi kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai, t.sk. atbalsta pasākumiem iedzīvotājiem un uzņēmumiem augsto enerģijas cenu kompensēšanai, kā arī izdevumiem valsts aizsardzības kapacitātes stiprināšanai, tika nodrošināti, veicot aizņēmumus iekšējā un starptautiskajos finanšu tirgos 2 045 milj. *euro* apmērā. Iekšējā finanšu tirgū 2022. gadā veikti apgrozībā esošo eiroobligāciju papildu laidieni 1 195 milj. *euro* apmērā. Starptautiskajos finanšu tirgos 2022. gadā piesaistīti resursi 850 milj. *euro* apmērā, veicot eiroobligāciju emisiju ar dzēšanu 2027. gada martā, kuponu (fiksēto procentu likmi) 3,875% gadā un ienesīgumu 4,198%. Papildus finanšu tirgos veiktajiem aizņēmumiem 2022. gadā ar finansiāli izdevīgiem nosacījumiem saņemts aizdevums EK finansēšanas instrumenta SURE ietvaros 167 milj. *euro* apmērā ar atmaksas termiņu 15 gadi un fiksētu procentu likmi 2,75% gadā.

Aizņemšanās apjomu un valsts parāda līmeni vidējā termiņā ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība, kuru galvenokārt veido valsts budžeta deficīts, t.sk. dažādi atbalsta pasākumi, valsts parāda atmaksa, valsts aizdevumu izsniegšana (pašvaldībām, valsts kapitālsabiedrībām, ostām un augstskolām), kā arī resursu rezerves uzturēšana Valsts kases kontos dažādu risku vadībai paaugstinātas nenoteiktības apstākļos.

Nemot vērā līdz 2023. gada 28. februārim uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2023. gada martā – 2026. gada decembrī, jāpārfinansē valsts parāda saistības ~7,3 mljrd. *euro* apmērā (skat. 3.7. attēlu). Lielāko daļu no minētajā periodā pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas, kurām iestāsies dzēšanas termiņš.

3.7. att. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks
(līdz 2023. gada 28. februārim uzņemtās saistības, nominālvērtībā, milj. *euro*)

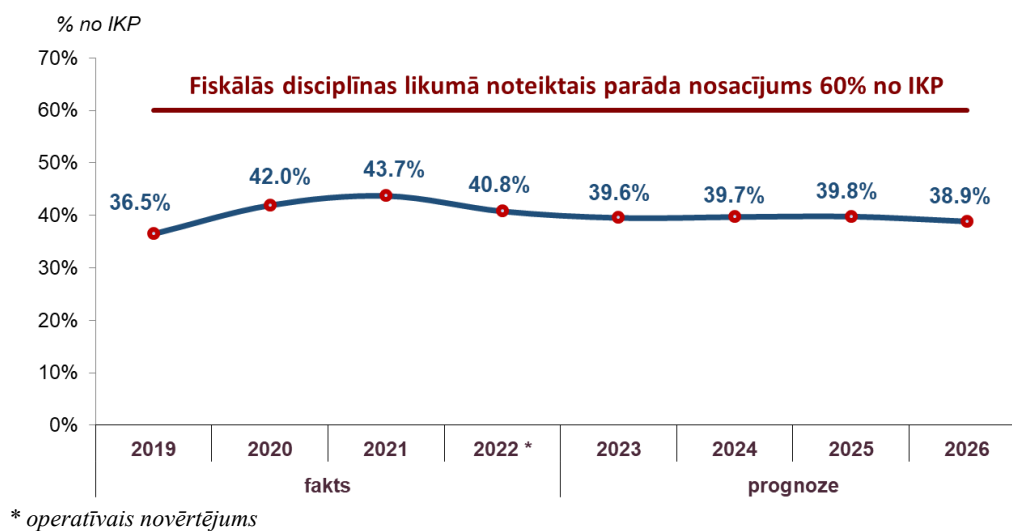
2023.-2025. gadā kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai tiks izmantoti Valsts kases kontos pieejamie resursi un aizņemšanās pasākumi pamatā finanšu tirgos, pieļaujot arī citu aizņemšanās instrumentu izmantošanu atkarībā no situācijas finanšu tirgos un procentu likmju tendencēm. Iekšējā finanšu tirgū resursu piesaisti plānots veikt ar apgrozībā esošo eiroobligāciju papildu laidieniem, izmantojot iekšējā finanšu tirgus potenciālu. Aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos plānots nodrošināt ar publiskām ilgtermiņa etalona apjoma eiroobligāciju emisijām,

¹⁶ Atbalsta instruments bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā pēc Covid-19 uzliesmojuma.

uzturot iespējami elastīgas finansiāli izdevīgu aizņemšanās instrumentu parametru izvēles iespējas.

2023. gada 1.ceturksnī starptautiskajos finanšu tirgos emitētas jaunas 5 gadu obligācijas 750 milj. *euro* apmērā, ar ienesīgumu 3,693% un fiksējot kupona likmi 3,500%, bet iekšējā finanšu tirgū veiktas apgrozībā esošo 2026., 2028., 2029. un 2031. gadā dzēšamo eiroobligāciju papildu laidiena izsoles 385 milj. *euro* apmērā.

Atbalsta pasākumu īstenošana energoresursu cenu pieauguma kompensēšanai, kā arī papildu izdevumi valsts aizsardzības kapacitātes stiprināšanai turpinās ietekmēt valsts parāda tendences vidējā termiņā (sk. 3.8. attēlu).

3.8. att. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences

Sagaidāms, ka vidējā termiņā FDL noteiktais parāda nosacījums 60% no IKP tiks ievērots un Latvijas vispārējās valdības parāds stabilizēsies līmenī zem 40% no IKP.

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. Makroekonomiskā scenārija riski

Vidējā termiņa makroekonomiskās attīstības scenāriju pamatā ir konservatīvi pieņēmumi attiecībā uz ekonomisko izaugsmi vidējā laika posmā un makroekonomiskās attīstības scenārijs joprojām ir izstrādāts augstas nenoteiktības apstākļos. Tajā pašā laikā scenārija prognožu augšupvērstie un lejupvērstie riski pašlaik ir sabalansēti. Ekonomikas tālāko attīstību lielā mērā ietekmēs energoresursu piegādes kanālu efektivitāte pēc Krievijas energoresursu importa apturēšanas, un riski ir saistīti ar iespējamiem plašākiem piegāžu traucējumiem, kas var radīt energoresursu un citu preču piedāvājuma samazinājumu un būtiski palielināt to cenas, īpaši sākoties jaunajai apkures sezonai.

Straujāka cenu pieauguma ietekmē ekonomikas izaugsmes tempi var izrādīties būtiski zemāki, sarūkot privātā patēriņa un privāto investīciju apjomiem. Papildus tam, patērētāju un uzņēmēju konfidenci var pasliktināt tālāka ģeopolitiskās situācijas saasināšanās un karadarbības paplašināšanās, liekot atteikties no investīcijām reģionā.

Negatīvie riski ietver arī pamazām pieaugošo spriedzi darba tirgū, samazinoties darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaitam un pieaugot algām, kas var mazināt uzņēmumu konkurētspēju.

Savukārt pozitīvie riski pēc būtības ir pretēji negatīvajiem, proti – energoresursu cenas un ģeopolitiskie riski samazināsies. Krievijas un Ukrainas konfliktam norimstot, uzlabosies arī uzņēmēju noskaņojums.

4.2. Jutīguma analīze – pesimistiskais scenārijs

Ietekme uz ekonomiku

Pesimistiskais scenārijs paredz, ka gada otrajā pusē no jauna saasinātos enerģētikas krīze Eiropā, ko izraisītu pieprasījuma pieaugums Ķīnā un piegāžu ķēžu nespēja apmierināt pieprasījumu pēc gāzes un naftas. Nevar izslēgt arī ģeopolitiskās situācijas tālāku saasināšanos, kas vēl vairāk mazinātu konfidenci reģionā. Tādā gadījumā energoresursu cenas atgrieztos tādos augstumos, kādos tās bija pērnā gada beigās, ietekmējot inflāciju un bremsējot privāto patēriņu. Papildus tam arī mazinātos ES fondu līdzekļu ieplūde, līdz ar to investīcijas samazinātos arī nominālā izteiksmē.

Atbilstoši pesimistiskajam scenārijam Latvijas ekonomika var piedzīvot straujāku izaugsmes tempu samazinājumu nekā bāzes scenārijā. Tā rezultātā 2023. gadā IKP salīdzināmās cenās varētu samazināties par 1,2% un 2024. gadā tikai nenožīmīgi palielināties par 0,5%, savukārt noturīgāka izaugsme atsāktos tikai 2025. gadā. Šajos gados izaugsme būtu par 0,9 - 1,5 procentpunktiem lēnāka nekā bāzes scenārijā.

4.1. tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2023	2024	2025	2026	2023	2024	2025	2026
IKP pieaugums faktiskajās cenās, %	11,9	4,5	5,2	5,5	0,2	-1,0	-0,5	0,0
IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	-1,2	0,5	2,0	2,7	-1,2	-1,5	-0,9	0,0
Patēriņa cenu indeksa izmaiņas, %	11,0	5,5	3,5	2,5	1,0	3,3	1,0	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-0,8	-0,8	3,1	3,5	0,1	-2,9	-0,9	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,4	1,3	0,0	0,5	0,2	0,4	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-0,1	3,2	5,6	5,0	-1,1	-1,7	0,6	0,0

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-0,4	3,7	4,6	5,0	-0,4	-0,6	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,7	3,1	5,3	5,0	0,2	-0,8	0,6	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā pieaugums faktiskajās cenās, %	7,0	5,5	4,0	4,0	-1,5	-1,0	-1,0	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	-0,3	-0,9	-0,3	0,0	-0,3	-0,7	0,0	0,6
Bezdarba līmenis, %	7,5	7,8	7,4	6,8	0,4	1,0	1,0	0,5

Ģeopolitiskās situācijas saasināšanās apgrūtinātu arī preču un pakalpojumu ārējo tirdzniecību, kas Latvijai nozīmētu eksporta samazinājumu par 0,3% 2023. gadā. Šāds šoks gan būtu īslaicīgs, jo Krievijas īpatsvars ārējā tirdzniecībā noslīdētu līdz minimumam. 2024. gadā eksporta apjoms pieaugtu par 3,7%, bet joprojām būtu par 0,6 procentpunktiem mazāks nekā bāzes scenārijā.

Energoresursu piedāvājuma samazinājums veicinātu izmaksu un inflācijas pieaugumu. Energocenas atgrieztos tādos augstumos kā pērnā gada beigās, ietekmējot inflāciju un 2023. gadā to paaugstinot līdz 11% jeb par 1 procentpunktu. Arī nākamajos gados inflācija nesamazinātos tik strauji kā bāzes scenārijā – būtu augstāka, proti, 5,5% un 3,5% attiecīgi 2024. un 2025. gadā. Vidējā termiņā inflācija pamazām konverģēs uz cenu stabilitātes mērķi virs 2%.

Augstā inflācija bremsētu privāto patēriņu, kas gan 2023., gan 2024. gadā samazinātos par 0,8%. Lai arī algu pieaugums saglabātos liels – 2023. gadā 7% un 2024. gadā 5,5%, tomēr pieaugums būtu attiecīgi par 1,5 un 1 procentpunktu zemāks nekā bāzes scenārijā. Augstās inflācijas dēļ reālā algu pirktspēja samazinātos. Arī pieprasījums pēc darbaspēka saruktu – nodarbinātība samazinātos par 0,3%, 0,9% un 0,3% attiecīgi 2023., 2024. un 2025. gadā, bet bezdarba līmenis būtu aptuveni par 1 procentpunktu lielāks.

Tikmēr arī investīcijas tik nenoteiktos apstākļos samazinātos, sarūkot par 3,1% 2022. gadā un par 2,7% 2023. gadā. To iespaidotu arī pieaugušās cenas, iepriekš noslēgto valsts projektu apturēšana no izpildītāju puses, kā arī ģeopolitiskā nenoteiktība, mazinot reģiona pievilcību investīcijām.

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu

Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, būtiski samazinātos nodokļu ieņēmumi, pieaugtu izdevumi pabalstiem un pasliktinātos vispārējās valdības budžeta bilance. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju pesimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības budžeta deficīts 2023. gadā pieaugtu par 79,3 milj. *euro* jeb 0,2 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2024., 2025. un 2026. gadā vispārējās valdības budžeta bilance pasliktinātos attiecīgi par 0,6 (260,3 milj. *euro*), 0,7 (322,1 milj. *euro*) un 0,5 (236,2 milj. *euro*) procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Vispārējās valdības budžeta deficīts pesimistiskajā scenārijā 2023. gadā pieaugtu līdz 4,2% no IKP, 2024. gadā līdz 3,0% no IKP, 2025. gadā līdz 2,4% no IKP, bet 2026. gadā līdz 1,0% no IKP.

4.2. tabula. Pesimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. *euro*

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2023	2024	2025	2026	2023	2024	2025	2026
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-4,2	-3,0	-2,4	-1,0	-0,2	-0,6	-0,7	-0,5
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1 832,6	-1 360,9	-1 139,6	-483,6	-79,3	-260,3	-322,1	-236,2
Nodokļu ieņēmumi	12 404,0	13 030,4	13 700,9	14 400,4	-66,2	-197,8	-241,8	-240,1
<i>Iedzīvotāju ienākuma nodoklis</i>	2 330,9	2 457,6	2 555,9	2 691,6	-37,1	-83,4	-116,1	-108,4
<i>Uzņēmuma ienākuma nodoklis</i>	402,7	418,9	441,5	488,0	0,7	-3,1	-5,5	-6,3
<i>PVN</i>	3 928,8	4 128,8	4 384,2	4 625,5	34,0	41,9	49,4	51,8

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
<i>Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas¹⁷</i>	4 017,2	4 255,2	4 500,3	4 718,1	-64,0	-144,4	-154,5	-161,2
<i>Akcīzes nodoklis</i>	1 187,9	1 221,4	1 257,4	1 300,4	0,0	-8,3	-14,2	-15,1
Nenodokļu ieņēmumi	861,8	718,9	728,8	647,1	0,0	-4,8	-8,0	-7,2
Procentu izdevumi	232,9	369,1	454,8	549,5	0,0	2,4	10,4	19,6
Izdevumi sociālajiem pabalstiem	4 884,4	5 264,1	5 621,0	5 863,4	13,1	55,4	61,9	-30,7
Vispārējās valdības parāds, % no IKP	39,7	40,8	41,7	41,2	0,1	1,0	1,9	2,3

Īstenojoties ekonomiskās attīstības pesimistiskākajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu samazināšanās ietekmē pieaugtu valsts budžeta deficīts, kā rezultātā palielinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Papildus aizņemšanās izraisītu procentu izdevumu pieaugumu. Pesimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2023. gadā nemainītos, bet 2024. gadā būtu par 2,4 milj. *euro* lielāki, 2025. gadā par 10,4 milj. *euro* un 2026. gadā attiecīgi par 19,6 milj. *euro* lielāki nekā bāzes scenārijā.

4.3. Jūtīguma analīze – optimistiskais scenārijs

Ietekme uz ekonomiku

Optimistiskais scenārijs ietver būtisku ģeopolitisko risku mazināšanos, energoresursu cenu samazinājumu un noteiktību, līdz ar to arī investīciju pieaugums. Arī ES fondu līdzekļu ieplūde optimistiskajā scenārijā būtu straujāka nekā bāzes scenārijā, izraisot īslaicīgu ekonomikās aktivitātes paātrināšanos. Atbilstoši optimistiskajam scenārijam, Latvijas ekonomika sasniegtu straujākus izaugsmes tempus nekā paredzēts bāzes scenārijā. Rezultātā 2023. gadā IKP salīdzināmās cenās varētu palielināties par 1% un 2024. gadā – par 3,3%, kas ir vairāk nekā par 1 procentpunktu vairāk nekā bāzes scenārijā.

Lielāko izaugsmes devumu (1,4 procentpunkti) dotu tieši investīciju pieaugums, kas 2023. gadā sasniegtu 6,1% un 2024. gadā 6% un būtu attiecīgi par 5 un 1,1 procentpunktiem lielāks nekā bāzes scenārijā. Investīciju pieaugumu veicinātu inflācijas samazināšanās, ģeopolitisko risku de-eskalācija, augstāka uzņēmēju konfidence, kā arī straujāka ES fondu un ANM finansējuma izmantošana un *Rail Baltica* projekta realizācija atbilstoši plānotajam apjomam.

Inflācijas samazinājums un mājaisaimniecību konfidences pieaugums veicinātu arī privātā patēriņa pieaugumu par 0,3% 2023. gadā jeb par 1,2 procentpunktiem vairāk, nekā paredzēts bāzes scenārijā, un par 2,4% 2024. gadā, bet tālākajos gados privātais patēriņš augtu kā bāzes scenārijā.

Jūtama pozitīva ietekme uz ekonomikas izaugsmi 2023. un 2024. gadā būtu arī eksporta pieaugumam, kas varētu sasniegt attiecīgi 3,2% un 6,9%, eksportu veicinot pieaugušajam ārējam pieprasījumam. Tomēr, pieaugot iekšzemes pieprasījumam, straujāk pieaugtu arī imports. Līdz ar to ārējai tirdzniecībai jeb neto eksportam kopumā būtu negatīvs devums IKP pieaugumā.

Pieņemot, ka energoresursu cenas samazināsies, inflācija 2023. gadā samazinātos līdz 7,5% jeb par 2,5 procentpunktiem zemāk nekā bāzes scenārijā. Inflāciju pamatā uzturēs otrreizējie cenu veidošanās faktori, uzņēmējiem cenšoties kompensēt 2022. gada straujo inflācijas pieaugumu. Savukārt 2024. gadā atsevišķos mēnešos iespējams arī cenu kritums, līdz ar to gada vidējā inflācija būtu 1% jeb par 1,2 procentpunktiem mazāka nekā bāzes scenārijā.

Lielākas ekonomiskās aktivitātes rezultātā pieaugtu arī pieprasījums pēc darbaspēka – nodarbinātība 2023. gadā pieaugtu par 0,1%, tomēr nākamajos gados, pieaugot demogrāfiskajam spiedienam, nodarbinātība samazinātos, lai arī samazinājums būtu par 0,1 procentpunktu mazāks

¹⁷ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3. pensiju līmenī

nekā bāzes scenārijā. Līdz ar to bezdarba līmenis samazinātos straujāk – no 6,8% 2023. gadā līdz 5,5% 2026. gadā.

4.3. tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2023	2024	2025	2026	2023	2024	2025	2026
IKP pieaugums faktiskajās cenās, %	11,2	6,1	5,4	5,6	-0,5	0,7	-0,3	0,1
IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,0	3,3	2,9	2,8	1,0	1,3	0,0	0,0
Patēriņa cenu indeksa izmaiņas, %	7,5	1,0	2,0	2,5	-2,5	-1,2	-0,5	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,3	2,4	4,0	3,5	1,2	0,3	0,0	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,2	0,8	0,1	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	6,1	6,0	5,0	5,0	5,0	1,1	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,2	6,9	5,2	5,0	3,2	2,5	0,6	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,6	5,5	5,3	5,0	3,1	1,6	0,6	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā pieaugums faktiskajās cenās, %	9,0	7,0	4,5	4,0	0,5	0,5	-0,5	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	0,1	-0,1	-0,2	-0,2	0,1	0,1	0,1	0,4
Bezdarba līmenis, %	6,8	6,7	6,1	5,7	-0,4	-0,2	-0,3	-0,6

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu

Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, kurā palielinās nodokļu un ne-nodokļu ieņēmumi, kā arī samazinās pabalstu izdevumi valsts speciālajā budžetā un valsts pamatbudžetā un procentu izdevumi valsts parāda finansēšanai, vispārējās valdības budžeta bilance uzlabotos. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju optimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības budžeta deficīts 2023. gadā samazinātos par 97,8 milj. *euro* jeb 0,2 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2024., 2025. un 2026. gadā vispārējās valdības budžeta bilance uzlabotos ik gadu par 0,5 procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, jeb attiecīgi par 251,1 milj. *euro*, 251,8 milj. *euro* un 276,5 milj. *euro*.

4.4. tabula. Optimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. *euro*

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2023	2024	2025	2026	2023	2024	2025	2026
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-3,8	-1,8	-1,2	0,1	0,2	0,5	0,5	0,5
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1 655,5	-849,5	-565,7	29,1	97,8	251,1	251,8	276,5
Nodokļu ieņēmumi	12 543,1	13 365,9	14 068,9	14 789,6	72,9	137,7	126,2	149,2
<i>Iedzīvotāju ienākuma nodoklis</i>	2 383,3	2 576,4	2 703,5	2 845,7	15,3	35,4	31,5	45,7
<i>Uzņēmuma ienākuma nodoklis</i>	400,4	422,9	446,8	494,3	-1,6	0,9	-0,2	0,05
<i>PVN</i>	3 929,9	4 125,7	4 365,8	4 608,7	35,2	38,8	31,0	35,1
<i>Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas¹⁸</i>	4 107,6	4 460,9	4 719,2	4 947,6	26,4	61,3	64,4	68,4
<i>Akcīzes nodoklis</i>	1 185,9	1 230,8	1 271,1	1 315,5	-2,0	1,1	-0,5	0,0
Nenodokļu ieņēmumi	858,7	725,1	736,5	654,4	-3,1	1,4	-0,3	0,1

¹⁸ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3.pensiju līmenī

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2023	2024	2025	2026	2023	2024	2025	2026
Procentu izdevumi	232,9	363,1	432,0	508,7	0,0	-3,6	-12,4	-21,2
Izdevumi sociālajiem pabalstiem	4 843,3	5 100,4	5 445,7	5 788,1	-28,1	-108,4	-113,4	-106,1
Vispārējās valdības parāds, % no IKP	39,5	38,9	38,6	37,2	-0,1	-0,8	-1,2	-1,7

Īstenojoties ekonomiskās attīstības optimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu palielināšanās ietekmē uzlabotos valsts budžeta finansiālā bilance, kā rezultātā samazinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņēmšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Mazāki aizņēmumi izraisītu ietaupījumu procentu izdevumos. Optimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2023. gadā nemainītos, bet 2024. gadā būtu par 3,6 milj. *euro* mazāki, 2025. gadā par 12,4 milj. *euro* un 2026. gadā attiecīgi par 21,2 milj. *euro* mazāki nekā bāzes scenārijā.

4.4. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2022.-2025. gadam

Salīdzinot ar Latvijas Stabilitātes programmu 2022.-2025. gadam, IKP prognoze 2023. gadam tika samazināta par 2,5 procentpunktiem, kas ir saistīts ar Krievijas uzsāktu karadarbību Ukrainā un līdz ar to pieaugušām energoresursu cenām, radot nepieciešamību mainīt energoresursu piegādes kanālus. Šādas strukturālās izmaiņas mazināja ekonomiskās izaugsmes prognozes arī vidējam termiņam – attiecīgi par 1,3 procentpunktiem 2024. gadā un par 0,5 procentpunktiem 2025. gadā.

4.5. tabula. Salīdzinājums ar 2022. – 2025. gada Stabilitātes programmas prognozēm (pie nemainīgas politikas)

	EKS kods	2022	2023	2024	2025	2026
IKP pieaugums (%)	B1g					
2022.gads		2,1	2,5	3,3	3,4	-
2023.gads		2,0	0,0	2,0	2,9	2,8
Izmaiņas		-0,1	-2,5	-1,3	-0,5	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2022.gads		-6,5	-2,4	-1,8	-0,9	-
2023.gads		-4,7	-4,0	-2,4	-1,7	-0,5
Izmaiņas		1,8	-1,7	-0,6	-0,7	-
Vispārējās valdības parāds (% no IKP)						
2022.gads		45,7	45,2	44,5	43,4	-
2023.gads		40,8	39,6	39,7	39,8	38,9
Izmaiņas		-4,9	-5,6	-4,8	-3,6	-

Atbilstoši FM novērtējumam vispārējās valdības budžeta deficīts 2022. gadā bija 4,7% no IKP, kas ir zemāks nekā prognozēts Latvijas Stabilitātes programmā 2022.–2025. gadam, kad, ņemot vērā augsto nenoteiktību Krievijas uzsāktās karadarbības Ukrainā dēļ, ietekme uz ekonomiku un nodokļu ieņēmumiem tika prognozēta negatīvāka. Augstā līmenī saglabājoties inflācijai un turpinoties karadarbībai Ukrainā, joprojām saglabājas liela nenoteiktība. Arī 2023. gada pirmajos mēnešos tiek sniegts valdības apstiprinātais atbalsts, lai mazinātu energoresursu cenu pieauguma ietekmi uz sabiedrību, tāpat nozīmīgs papildus finansējums ticis paredzēts valsts drošības un aizsardzības spēju palielināšanai, nosakot augstāku deficīta līmeni vidējā termiņā nekā plānots pērn Stabilitātes programmā. 2024. gadā un turpmāk, ekonomikai attīstoties un augot nodokļu ieņēmumiem, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības budžeta deficīts

samazināsies, tomēr, turpinot pieaugt izdevumiem aizsardzībai, tas joprojām pie nemainīgas politikas tiek prognozēts augstāks nekā iepriekšējā Latvijas Stabilitātes programmā.

Vispārējās valdības parāda prognoze ir samazināta 2023.-2025. gadā, salīdzinot ar Latvijas Stabilitātes programmas 2022.-2025. gadam prognozēm. Izmaiņas noteica galvenokārt aktualizētās IKP prognozes, atbilstoši kurām nominālais IKP (milj. *euro*) vidējā termiņā ir lielāks salīdzinājumā ar iepriekš prognozēto. Aktualizētās IKP prognozes nodrošina zemākus parāda līmeņus attiecībā pret IKP.

5. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

5.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs ir atbildīgs par valsts budžeta likumprojekta (budžeta likumprojekta paketes) un tam pievienojamo paskaidrojumu izstrādāšanu, kā arī nodrošina valsts budžeta likumprojekta izstrādāšanu, pamatojoties uz budžeta pieprasījumiem. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likumprojekta izskatīšanas stadijā līdz tā iesniegšanai MK var pieprasīt nepieciešamo papildu informāciju, izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus, lai izvērtētu atbilstību paredzētajiem mērķiem un sasniedzamajiem rezultātiem. Pamatojoties uz šāda izvērtējuma rezultātiem un sniegto informāciju, finanšu ministrs pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu valsts budžeta likumprojektā.

Finanšu ministrs arī ir atbildīgs par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību, kā arī VK darbības uzraudzību atbilstoši LBFV prasībām.

Finanšu ministrs valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī – par valsts budžeta izpildes gaitu.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

LBFV ir noteikta norma, kas paredz MK nodrošināt pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. MK ik gadu pieņem lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu vienlaikus ar budžeta sagatavošanas grafika apstiprināšanu. Savukārt finanšu ministrs atbilstoši minētajam grafikam iesniedz MK valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu valsts budžeta likumprojekta izstrādes procesā.

2023. gadā izdevumu pārskatīšana strukturēta **divos virzienos** – gadskārtējā valsts budžeta izdevumu pārskatīšana un vidēja termiņa valsts budžeta izdevumu analīze.

Gadskārtējās valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas ietvaros paredzēti trīs galvenie bloki – Nozaru ministriju pārraudzībā esošo finansēšanas politiku analīze, kuras ietvaros tiks veikta veselības un izglītības nozares izvērtēšana, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārraudzībā esošās informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas analīze, kā arī interešu un profesionālās ievirzes izglītības programmu analīze, horizontālie pasākumi finanšu resursu pārdalei par labu aktuālajām prioritātēm, paredzot ministriju bāzes izdevumu pārskatīšanu, mobilo lietotņu izmaksu, tulkojumu pakalpojumu un citu jautājumu izvērtēšanu, kā arī procesu un sistēmu pilnveidošana.

Vidēja termiņa valsts budžeta izdevumu analīzes ietvaros paredzēts turpināt veikt datu un informācijas analīzi, lai efektīvizētu izdevumus, kas saistīti ar nekustamo īpašumu nomu un uzturēšanu, uzmanību veltot tām biroja telpām, kas atrodas reģionos (skat. 5.1. attēlā).

5.1.att. Izdevumu pārskatīšanas tvērumi 2023. gadam

Valsts budžetu veido budžeta programmas, kuru struktūru nosaka institūcijas darbības stratēģijā definētie darbības (rīcības) virzieni vai ministrijas vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktās funkcijas. Tādējādi tiek veidota sasaiste budžeta izstrādei ar politikas plānošanu, jo viens no institūciju darbības stratēģijas uzdevumiem vidējā termiņā ir panākt, ka budžeta programmas nodrošina attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes katru gadu iekļauj budžeta pieprasījumos valsts budžeta programmu darbības rezultātus, kurus pēc iespējas veido attīstības plānošanas dokumentos plānotie darbības rezultāti un to rezultatīvie rādītāji. Pilnveidojot budžeta paskaidrojumu saturu ar mērķi sniegt informāciju par valsts budžetu kā politikas realizācijas instrumentu un palielināt budžeta paskaidrojumos esošās informācijas uztveramību – tika ieviestas Politikas un resursu vadības kartes, kuras sniedz padziļinātu priekšstatu par nozaru politiku rezultātu sasniegšanā ieguldītajiem resursiem (finanšu un cilvēkresursiem) un par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai.

Šāds budžeta formāts ir devis iespēju interaktīvā un uzskatāmā veidā informēt Latvijas iedzīvotājus par to, kādās jomās un kādā apmērā tiek ieguldīta nodokļu maksātāju nauda un kādi rezultāti sagaidāmi. Ikvienam interesentam FM tīmekļvietnē ir pieejama:

- interaktīvā budžeta infografika, kas ļauj lietotājam iepazīties ar deviņām budžeta ieguldījuma jomām (piemēram, veselība, izglītība, sociālā aizsardzība u.c.) un tām novirzīto finansējumu, kā arī uzzināt detalizētu informāciju par ieguldījuma virzieniem katrā no nozarēm un finansējuma avotiem. Papildus tiek sniegta informācija par rezultātiem, kuri sagaidāmi no valsts budžeta finansējuma ieguldīšanas attiecīgajā jomā;
- strukturēti ministriju un citu centrālo valsts iestāžu budžeti gan kopsavilkumā, gan detalizēti. Lietotājs var iepazīties ar ministriju un citu centrālo valsts iestāžu darbības jomām un tām novirzīto finansējumu, kā arī gūt priekšstatu par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai. Tas tiek atspoguļots politikas un resursu vadības kartēs, kurās vienkopus ir sniegta iespējami aptveroša un raksturojoša informācija par nozares darbu attiecīgajā jomā – mērķis, tā sasniegšanā ieguldāmie resursi (angļu val. – *inputs*), sagaidāmie darbības rezultāti (angļu val. – *outputs*) un augstākā līmeņa sasniedzamie nozaru politikas un kvalitātes rādītāji (angļu val. – *outcomes*).

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina gan Politikas un resursu vadības kartēs norādīto rezultātu un to

rezultatīvo rādītāju, gan valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

LBFV nosaka sekojošus valsts budžeta izpildes organizatoriskos aspektus:

- valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem saskaņā ar valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem;
- budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus;
- valsts budžeta iestādes un budžeta nefinansētas iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Savukārt budžeta finansētās institūcijas, kas nav valsts budžeta iestādes un budžeta nefinansētās iestādes, valsts budžeta līdzekļu saņemšanai, izdevumu veikšanai, kā arī deleģēto valsts pārvaldes uzdevumu izpildei var atvērt kontus VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi;
- ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK ceturkšņa pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK aizkavēt vai samazināt asignējumu noteiktam periodam, ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par vismaz viena šāda nosacījuma iestāšanos:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5% no valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes vai faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5% no valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes, vai VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības;
- ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par šīs daļas 1.punktā minētā nosacījuma iestāšanos.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1% apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- lai segtu budžetam radušos zaudējumus, VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja: nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību; ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem; ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi; ja

budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmis saistības, pārsniedzot VK sniegto asignējumu;

- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asignēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asignējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK atbilstoši Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas likumam ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi.

No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas, VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

5.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte

5.2.1. Stabilitātes programmas bāzes scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes

Nodokļu ieņēmumu prognozes ir sagatavotas pie nemainīgas nodokļu politikas, pamatojoties uz makroekonomisko rādītāju prognozēm, kā arī, ņemot vērā faktisko nodokļu izpildi, iepriekš pieņemtās izmaiņas likumdošanā un Covid-19 krīzes laikā pieņemtos nodokļu atbalsta pasākumus. Nodokļu ieņēmumu prognozēs netiek ietverti nesadalītie nodokļu ieņēmumi vienotajā kontā.

Likumprojekta “Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam” izstrādes gaitā būtiskākās pieņemtās nodokļu politikas izmaiņas ir minimālās mēneša darba algas palielināšana un minimālā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu objekta palielināšana, ņemot vērā izmaiņas minimālajā mēneša darba algā (2023. gadā tā tiek palielināta no 500 līdz 620 *euro* un 2024. gadā no 620 līdz 700 *euro*).

Tāpat 2023. gada 23. martā Saeima ir atbalstījusi grozījumus likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, ar kuriem saimnieciskās darbības veicējiem atceļ pienākumu veikt iedzīvotāju ienākuma nodokļa avansa maksājumus, tādejādi tai kļūstot par pastāvīgu normu.

Salīdzinājumā ar *budžeta ietvaru 2023.-2025. gadam* augstāka prognozētā ekonomikas izaugsme dod iespēju palielināt kopbudžeta nodokļu ieņēmumu prognozes (pēc naudas plūsmas) 2023. gadā +183,6 milj. *euro*, 2024.gadā +268,1 milj. *euro*, 2025.gadā +306,2 milj. *euro*.

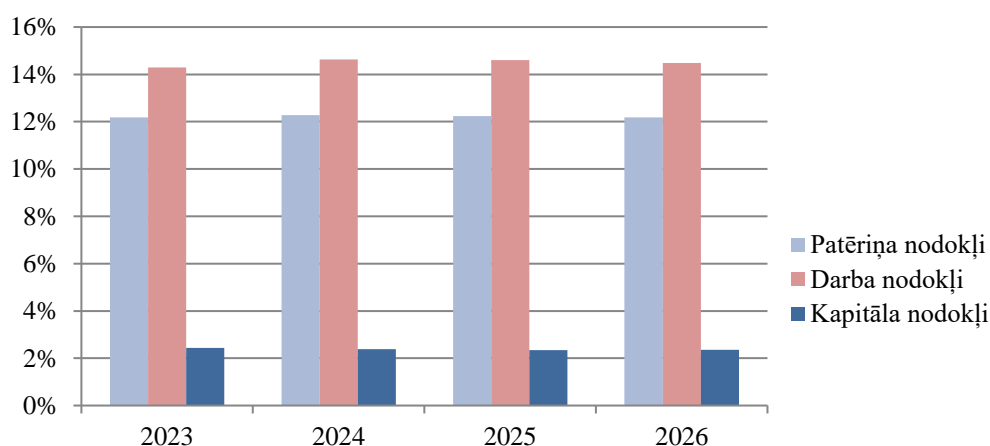
5.1. tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. *euro*

	Kods (EKS)	2023	2024	2025	2026
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	5 591,5	5 914,3	6 215,7	6 514,9
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 858,5	3 050,0	3 209,0	3 386,3
3. Kapitāla nodokļi	D.91	18,3	18,7	19,0	19,0
4. Sociālās iemaksas	D.61	4 208,9	4 553,4	4 807,5	5 024,9
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	<i>4 071,3</i>	<i>4 415,7</i>	<i>4 669,8</i>	<i>4 887,2</i>

Kopējie nodokļu ieņēmumi turpmākajos gados uzrāda stabilu pieauguma tendenci, saglabājot vienmērīgu līmeni attiecībā pret IKP, kas vidēji tiek prognozēts 29% apmērā.

Kopējais nodokļu ieņēmumu pieaugums (2026. gads pret 2023. gadu) prognozēts 18% apmērā, darbaspēka nodokļiem pieaugot par 19%, patēriņa nodokļiem par 17% un kapitāla nodokļiem par 4 procentiem.

Būtiskāko nodokļu ieņēmumu kategoriju īpatsvars IKP atspoguļots 5.2. attēlā.

5.2. att. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Jāatzīmē, ka 2023. gadā sadarbībā ar valdības sociālajiem un sadarbības partneriem tiks izstrādātas Valsts nodokļu politikas pamatnostādnes 2024. – 2027. gadam, definējot nodokļu politikas prioritātes turpmākajiem gadiem. To mērķis ir īstenot stabilu, elastīgu un nodokļu maksātājiem saprotamu nodokļu politiku, kas veicina iedzīvotāju labklājību un valsts reģionālo konkurētspēju, vienlaicīgi nodrošinot valsts fiskālās vajadzības un stratēģisko attīstības mērķu sasniegšanu. Nodokļu politikas stratēģisko virzienu skaidrība un stabilitāte ir būtiska gan uzņēmējdarbības, gan sabiedrisko pakalpojumu un investīciju efektīvai plānošanai, to sasaistot ar valsts vispārējiem attīstības mērķiem.

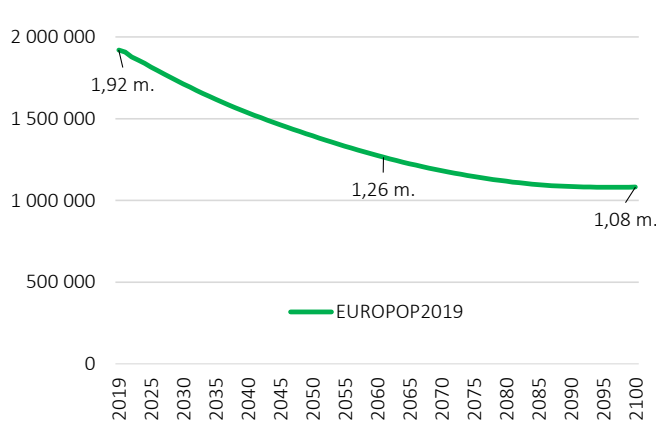
6. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

6.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs

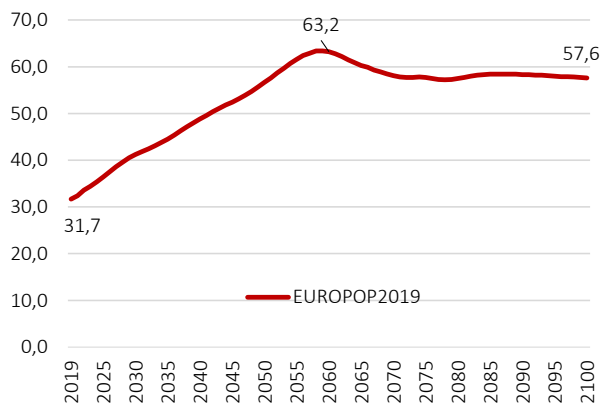
Reizi trijos gados EK sadarbībā ar dalībvalstīm Ekonomiskās politikas komitejas Iedzīvotāju novecošanās darba grupas (EPC AWG) ietvaros izstrādā ilgtermiņa ar novecošanos saistītu budžeta izdevumu prognozes. Aktuālākās ilgtermiņa budžeta izdevumu prognozes, kuras darba grupa izstrādāja 2020. gada otrā pusē, tika publicētas Novecošanās ziņojumā 2021 (*Ageing Report 2021*). Šobrīd EPC AWG darba grupa ir uzsākusi darbu pie prognozēšanas metodoloģijas pilnveidošanas un ilgtermiņa makroekonomisko un budžeta prognožu aktualizēšanas, kas tiks iekļautas Novecošanās ziņojumā 2024.

Sagatavojot publisko izdevumu prognozes līdz 2070. gadam iepriekšējam Novecošanās ziņojumam, tika ņemtas vērā Eurostat sagatavotās demogrāfiskās prognozes EUROPOP2019, kā arī EK sagatavotās makroekonomisko rādītāju prognozes ilgam termiņam. Prognozēšanas metodoloģija, kas ir vienota visām dalībvalstīm, ir izdiskutēta un apstiprināta AWG darba grupā, kā arī publicēta *Ageing Report 2021: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*.

EUROPOP2019 prognozēs bāzes gads ir 2019. gads, un Latvijā 2019. gada sākumā iedzīvotāju skaits bija 1,92 milj. cilvēku, kas ir, piemēram, par 200 tūkst. mazāk nekā 2010. gadā. Aktuālie statistikas dati liecina, ka 2022. gada sākumā Latvijas iedzīvotāju skaits bija 1,88 milj. cilvēku. Salīdzinot ar 2021. gadu, iedzīvotāju skaits samazinājās par 17,5 tūkst. jeb 0,9%, galvenokārt samazinoties dzimstības rādītājam.

6.1. att. Iedzīvotāju skaits
(Datu avots: Eurostat)

6.2. att. 65+ iedzīvotāju attiecība pret
15-64 iedzīvotāju skaitu, %
(Datu avots: Eurostat)

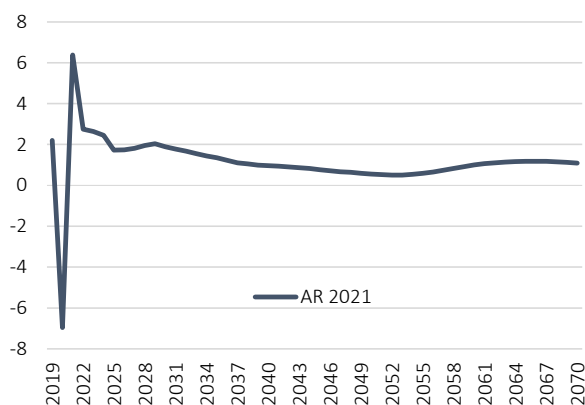
Atbilstoši Eurostat tiek prognozēts, ka Latvijā iedzīvotāju skaits samazināsies līdz 1,26 miljoniem 2060. gadā un tālāk līdz 1,08 miljoniem iedzīvotāju 2100. gadā. Sagatavojot demogrāfiskās prognozes Latvijai, tika ņemts vērā, ka:

- summārais dzimstības koeficients pieaugs no 1,58 2019. gadā līdz 1,73 2100. gadā. Aktuālie statistikas dati liecina, ka dzimušo skaits Latvijā turpina samazināties, piemēram, 2022. gadā dzimstība bija viena no zemākajām pēdējo 100 gadu laikā: 15,5 tūkstoši jaundzimušie, kas ir par 1 885 jeb 10,8% mazāk nekā 2021. gadā;
- dabiskais pieaugums Latvijā ilgstoši saglabāsies negatīvs – līdz pat 2100. gadam. Aktuālie statistikas dati liecina, ka pirms pandēmijas no 2012. gada līdz 2019. gadam mirušo skaitam gadā bija tendence samazināties, savukārt 2020. gadā salīdzinot ar iepriekšējo gadu mirušo skaits Covid-19 pandēmijas ietekmē palielinājās par 1 135 jeb 4,1%, bet 2021. gadā – par 5 746 jeb 19,9%. 2022. gadā,

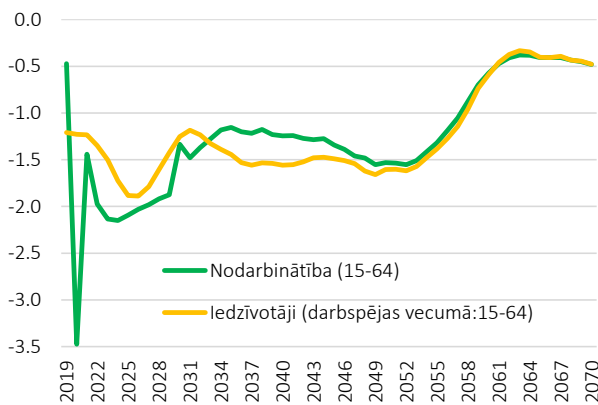
salīdzinot ar 2021. gadu, mirušo skaits samazinājās par 4 252 jeb 12,3% un bija 30,3 tūkstoši, kas ir gandrīz divreiz augstāks nekā dzimušo skaits;

- 65+ iedzīvotāju attiecības pret iedzīvotāju skaitu darbības vecumā palielināšanās (skat. 6.2. attēlu), augstāko attiecību – 63,2% no darbības vecuma iedzīvotājiem sasniedzot 2060. gadā. Ilgtermiņā vecāka gadagājuma iedzīvotāju attiecības palielināšanos ietekmēs mūža ilguma palielināšanās, kas saskaņā ar *Eurostat* prognozēm vīriešiem pieaugs no vidēji 70,6 gadiem 2019. gadā līdz 87,6 gadiem 2100. gadā, savukārt sievietēm palielināsies no vidēji 80,2 gadiem 2019. gadā līdz 92,1 gadam 2100. gadā. Tāpat arī 65+ attiecības palielināšanos pret 15-64 iedzīvotājiem ilgtermiņā ietekmēs iedzīvotāju darbības vecumā skaita samazināšanās atbilstoši *Eurostat* prognozēm;
- Latvijai līdz 2065. gadam *Eurostat* prognozē, ka no valsts izbrauks vairāk iedzīvotāju nekā iebruks, taču laika periodā no 2065. gada līdz 2100. gadam migrācijas saldo tiek prognozēts pozitīvs.

Sagatavojot makroekonomisko rādītāju prognozes ilgtermiņam un izmantojot AWG darba grupā apstiprinātos pieņēmumus, EK prognozē, ka Latvijas IKP turpinās augt vidēji par 1,2% laika periodā no 2019. līdz 2070. gadam. Prognozēs tiek ņemta vērā Covid-19 izraisītās ekonomiskās krīzes ietekme, kā arī tiek prognozēta ekonomikā kopējo nostrādāto stundu skaita samazināšanās vidēji par 1,1% 2019.-2070. gadā, straujāk sarūkot iedzīvotāju skaitam darbības vecumā. Jāatzīmē, ka EK prognozē, ka Latvijā nodarbinātības līmenis laika periodā no 2019. līdz 2032. gadam samazināsies no 72,5% līdz 68,2%, taču pēc tam pakāpeniski augs līdz sasniegs 71,3% 2070. gadā. Neskatoties uz nodarbinātības līmeņa pieaugumu, tiek prognozēts, ka kopumā nodarbināto skaits ilgtermiņā saruks līdz ar iedzīvotāju skaitu darbības vecumā (skat. 6.4. attēlu).

6.3. att. Reālā IKP pieaugums, %
(Datu avots: *Ageing Report 2021*)

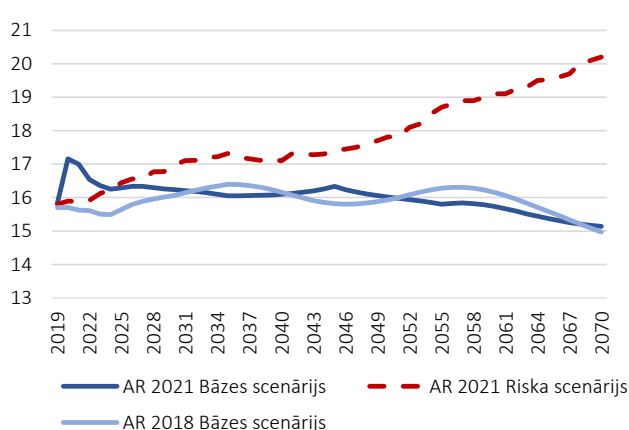

6.4. att. Darbspējīgo iedzīvotāju un nodarbinātības pieaugums, %
(Datu avots: *Ageing Report 2021*)

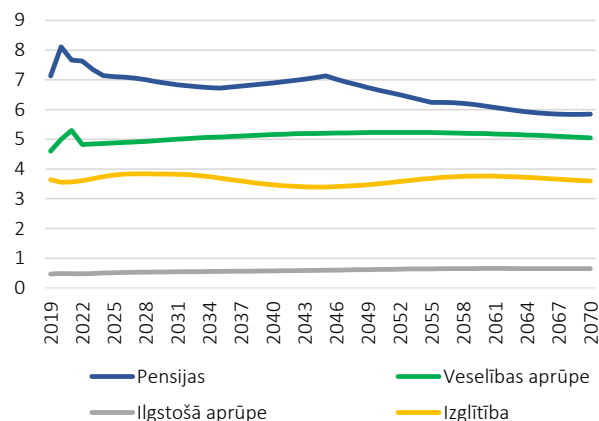
Demogrāfiskā un ekonomiskā, it īpaši darba tirgus, situācija ilgtermiņā ietekmēs valsts finanšu ilgtspēju, radot ietekmi gan uz nodokļu ieņēmumiem, gan budžeta izdevumiem. Iekasēto nodokļu apjoms lielā mērā būs atkarīgs no nodarbināto skaita tendencēm ilgtermiņā, tāpat budžeta izdevumu pieaugumu ilgtermiņā ietekmēs jau iepriekš uzņemtas saistības pensiju un pabalstu izmaksai, parāda apkalpošanas izdevumi, kā arī ar iedzīvotāju novecošanos saistītu izdevumu pieaugums.

EPC AWG darba grupa, ņemot vērā aktualizētās ilgtermiņa demogrāfiskās un makroekonomiskās prognozes, ir aktualizējusi ar iedzīvotāju novecošanos saistīto izdevumu prognozes līdz 2070. gadam. Tās ir publicētas 2021. gada Novecošanās ziņojuma Otrajā daļā (*Ageing Report 2021: Economic & Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)*).

Atbilstoši bāzes scenārijam ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi 2070. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu samazināsies par 0,6 procentpunktiem un būs 15,2% no IKP (skat. 6.5. attēlu). Tendence izdevumiem ilgtermiņā samazināties kopumā saglabājas līdzīgi kā iepriekšējās prognozēs. Jāatzīmē, ka prognozes sagatavotas pie nemainīgas politikas scenārija, t.i., ņemot vērā tās likumdošanas izmaiņas, kas ir pieņemtas līdz 2020. gada oktobrim.

6.5. att. Ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi bāzes un riska scenārijā, % no IKP
(Datu avots: Ageing Report 2021)

6.6. att. Ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi pa pozīcijām, % no IKP
(Datu avots: Ageing Report 2021)

Pensiju izdevumu prognožu pamatā (skat. 6.6. attēlu) ir Labklājības ministrijas sagatavotās prognozes, kas paredz pensiju izdevumu īpatsvara IKP samazināšanos no 7,1% no IKP 2019. gadā līdz 5,8% no IKP 2070. gadā. Izdevumu samazināšanos, it īpaši līdz 2025. gadam, veicina pensionēšanās vecuma palielināšana līdz 65 gadiem, kā rezultātā samazinās pensiju saņēmēju skaits un pirmspensijas vecuma iedzīvotāji ilgāk atrodas darba tirgū. Pensiju izdevumu prognozes sagatavotas pie nemainīgas politikas scenārija, ņemot vērā tās likumdošanas izmaiņas, kas ir pieņemtas līdz 2020. gada oktobrim.

Tiek prognozēts, ka izdevumi veselības aprūpei ilgtermiņā palielināsies no 4,6% no IKP 2019. gadā līdz 5,1% no IKP 2070. gadā, pamatā ņemot vērā iedzīvotāju novecošanos, palielinoties mūža ilgumam un nepieciešamībai pēc veselības aprūpes pakalpojumiem. 2020.-2021. gadā veselības izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā, ņemot vērā gan IKP kritumu, gan papildus finansējumu cīņai ar Covid-19 (medicīnas aprīkojumam, individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, infrastruktūras uzlabošanai) īslaicīgi pieaugs līdz 5,0-5,3% no IKP.

Darba grupa papildus bāzes scenārijam izstrādāja arī vairākus alternatīvos scenārijus pie dažādiem pieņēmumiem. Riska scenārijā tiek prognozēts, ka publiskie izdevumi, kas ir saistīti ar iedzīvotāju novecošanos, pretēji bāzes scenārijam, salīdzinājumā ar 2019. gadu varētu palielināties par 4,4 procentpunktiem un 2070. gadā sasniegt 20,2% no IKP. Riska scenārijā galvenokārt palielinātos izdevumi veselības aprūpei un ilgstošajai aprūpei, ņemot vērā gan iespējamo izmaksu sadārdzināšanos, attīstoties tehnoloģijām, gan izmaksām uz 1 saņēmēju konverģējot ar ES vidējiem rādītājiem.

2022. gada aprīlī EK publicēja Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report 2021*). Šajā ziņojumā Latvijai tiek identificēts potenciāli zems fiskālās ilgtspējas risks visās riska kategorijās (īstermiņa, vidējā termiņa un ilgtermiņa). Zemo fiskālās ilgtspējas risku nosaka relatīvi zems valsts parāda līmenis, kas kopumā saglabāsies stabils, kā arī zemi ar iedzīvotāju novecošanos saistītie izdevumi ilgtermiņā.

6.2. Valsts sniegtie galvojumi

Likums "Par valsts budžetu 2022. gadam" jaunus valsts vārdā sniedzamos galvojumus neparedzēja, taču noteica, ka saskaņā ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu un Attīstības finanšu institūcijas likumu valsts 270,0 milj. *euro* apmērā atbild par AS "Attīstības finanšu institūcija Altum" izsniegtajām garantijām.

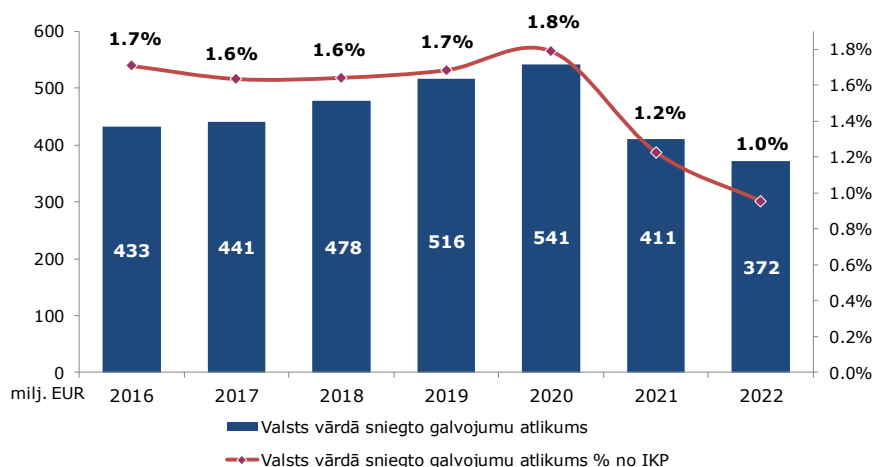
Atbilstoši "Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likuma" 8.² pantā noteiktajam, Finanšu ministrs Latvijas Republikas vārdā parakstīja divus galvojuma līgumus:

- 2022. gada 11. jūlijā tika parakstīts galvojuma līgums ar Pasaules Bankas grupas Starptautisko Rekonstrukcijas un attīstības banku par aizdevumu Ukrainai 10,0 milj. *euro* un aizdevuma procentiem 3,78 milj. *euro* apmērā "Publisko izdevumu administratīvās kapacitātes stiprināšanai Ukrainā" projekta ietvaros. Aizdevuma atmaksas galējais termiņš plānots 2040. gada 15. augusts. Ukrainas kredītspēja ir novērtēta kā slikta un pastāvot augstam Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas aizdevuma neatmaksāšanas riskam, šis risks ir iekļauts fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinā un ir izveidoti uzkrājumi valsts budžeta galvojumam un galvojuma procentu maksājumiem.

- 2022. gada 1. decembrī tika parakstīts garantijas nolīgums ar EK, pamatojoties uz Eiropas Parlamenta un Padomes 2022. gada 12. jūlija lēmumu (ES) 2022/1201 un 20. septembra lēmumu (ES) 2022/1628 ar ko sniedz ārkārtas makrofinansiālo palīdzību Ukrainai. Nolīgums paredz līdz 2058. gada 31. decembrim LR garantēt par aizdevuma pamatsummu 8,1 milj. *euro* apmērā un no 2028. līdz 2058. gadam - par aizdevuma pamatsummas un procentu maksājumiem. Šis risks ir iekļauts fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinā un, pēc EK oficiālās informācijas saņemšanas, valsts budžetā tiks izveidoti uzkrājumi.

Valsts vārdā sniegto galvojumu apmērs 2022. gada beigās bija 578,2 milj. *euro*, ko veidoja izmaksātā, bet vēl neatmaksātā valsts vārdā sniegtā galvojuma daļa 371,8 milj. *euro* apmērā un neizmaksātā, bet vēl pieejamā valsts vārdā sniegtā galvojuma daļa 206,4 milj. *euro* apmērā.

Kopējais valsts vārdā sniegto galvojumu atlikums 2022. gada beigās bija 371,8 milj. *euro* jeb 1 % no IKP (sk. 6.7. attēlu).

6.7.att. Valsts vārdā izsniegto galvojumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. euro)

Valsts vārdā sniegto galvojumu portfeli lielāko apjomu veido galvojumi AS "Attīstības finanšu institūcijai Altum" par AS "Attīstības finanšu institūcijas Altum" izsniegtajām garantijām kredītiestādēm par lauksaimnieku aizņēmumiem (pārgalvojumi), galvojumi Eiropas Investīciju bankai par AS "Attīstības finanšu institūcijas Altum" izsniegtajiem aizdevumiem uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros un Latvijas mazo un

vidējo uzņēmumu attīstības kreditēšanas ietvaros (242,6 milj. *euro*), galvojumi studējošo un studiju kreditēšanai (48,3 milj. *euro*), kā arī pamatojoties uz Likumu par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību, galvojums EK 57,1 milj. *euro* apmērā par Latvijas dalību ES atbalsta instrumentā EK SURE. Turpmāk paredzams, ka arvien lielāks īpatsvars valsts vārdā sniegto galvojumu portfeli būs mazo un vidējo uzņēmumu atbalstam un citu valsts atbalsta programmu īstenošanai.

Neskatoties uz Covid-19 izraisīto ekonomikas kritumu, globālo energoresursu cenu kāpumu un Krievijas iebrukumu Ukrainā, līdz šim tas neradīja būtisku ietekmi uz valsts vārdā sniegto galvojumu izpildi. Tomēr šobrīd, nav iespējams novērtēt Krievijas uzsāktā kara un tā radīto seku ietekmi uz valsts vārdā izsniegtajiem galvojumiem.

7. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

7.1. Vidējā termiņa budžeta plānošana

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Ar vidēju termiņu saprotams triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Kopš 2007. gada valstī tika sagatavots vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars (turpmāk – Ietvars) nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012. gada 1. janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007. gada apstiprināja MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Savukārt 2022. gadā tika veikti grozījumi LBFV, kas, sākot ar 2023. gadu, apvieno vidēja termiņa budžeta ietvara likumu un gadskārtējo valsts budžeta likumu, samazinot administratīvo slogu un vienkāršojot likuma izskatīšanas procedūru Saeimā. Tādējādi informācija par kārtējo gadu un turpmākajiem diviem gadiem ir integrēta vienā likumā – valsts budžeta likumā.

Valsts budžeta likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam, kur darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti. Katra nākamā valsts budžeta likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā valsts budžeta likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Vienlaikus valsts budžeta likums tiek sasaitīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi valsts budžeta likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Valsts budžeta likumā tiek īstenoti FDL noteiktie fiskālās politikas principi un tiek norādīti vidēja termiņa budžeta politikas prioritārie attīstības virzieni, maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), IKP prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar valsts budžeta likumu tiek izstrādāta Fiskālo risku deklarācija, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā.

Latvija kā ES dalībvalsts iesniedz EK Stabilitātes programmu. Latvija kā *euro* zonas dalībvalsts sagatavo arī Vispārējās valdības budžeta plāna projektu, kurā tiek norādītas galveno nākamā gada budžeta rādītāju prognozes – ieņēmumi, izdevumi, deficīts un valsts parāds, ietverot valsts budžetu, pašvaldību budžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetu un vispārējā valdības sektorā ieskaitītās komercsabiedrības. Minētā plāna mērķis ir iesniegt EK informāciju, kas ļautu tai novērtēt plānotā budžeta atbilstību ES tiesību normām fiskālās disciplīnas jomā. Ja EK konstatē, ka budžeta plāns būtiski pārkāpj ES fiskālās disciplīnas noteikumus, tā var noraidīt budžeta plānu un pieprasīt dalībvalstij veikt izmaiņas un iesniegt to atkārtoti. Tāpat EK savā atzinumā var sniegt rekomendācijas plāna

uzlabošanai. Procedūra paredz, ka nacionālie parlamenti ņem vērā EK atzinumu, pieņemot galīgajā lasījumā valsts budžetu.

7.2. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde

7.2.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. Likumu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru (turpmāk – valsts budžeta likums) apstiprina Saeima.

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar vidēja termiņa budžeta ietvaru nosaka MK 2023. gada 17. janvāra noteikumi Nr. 15 "Maksimāli pieļaujamā valsts budžeta izdevumu kopapjoma un katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei paredzētā izdevumu kopējā apjoma noteikšanas kārtība vidējam termiņam". Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Bāzes izdevumus apstiprina MK.

Kopš 2016. gada kā budžeta procesa sastāvdaļa ir ieviesta pastāvīga un sistemātiska valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, par kuru plašāka informācija ir sniegta 5.1. sadaļā.

Ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi prioritāro pasākumu finansēšanai, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem. Priekšlikumus pasākumiem gatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta izdevumiem prioritārajiem pasākumiem, FM pamatojas uz valsts budžeta likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus. Pamatojoties uz MK apstiprinātiem lēmumiem par bāzes izdevumiem un prioritāro pasākumu finansēšanu, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus. FM sagatavo un iesniedz likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru (turpmāk — valsts budžeta likumprojekts) ar paskaidrojumiem, fiskālo risku deklarāciju, Fiskālās disciplīnas padomes fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu izskatīšanai MK.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par resursiem, kādi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā un ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam valsts budžeta likumā atspoguļoti šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem;
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā budžeta resoriem, pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;

- valsts parāda maksimāli pieļaujama apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta izdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, vidēja termiņa strukturālās bilances mērķu noteikšanas apraksts, apraksts par vidēja termiņa budžeta prioritāriem attīstības virzieniem, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, ministriju izdevumu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts parāda, izdevumu un galvojumu finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes paskaidrojumos iekļauj Politikas un resursu vadības kartes, prioritāros pasākumus un to īstenošanas rezultātā sagaidāmos darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, optimizācijas pasākumus, kā arī katrai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) norāda mērķi, galvenās aktivitātes un izpildītājus, darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, finansiālos rādītājus un kopējo izdevumu izmaiņas.

Neatkarīgo iestāžu (tiesu, Valsts kontroles, Tiesībsarga biroja un citu) budžeta pieprasījumiem ir īpaša loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot valsts budžeta likumprojektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS protokola projekts, kas tiek iesniegts izskatīšanai MK sēdē. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumu, nenodokļu ieņēmumu un citu ieņēmumu prognozēm, valsts budžeta transfertiem pašvaldībām, pašvaldību aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistību apmēru un nosacījumiem, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokols tiek pievienots valsts budžeta likumprojektam, MK to iesniedzot Saeimā.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina valsts darbībai nepieciešamos valsts budžeta izdevumus, izdevumu un aizņēmumu limitus ar noteikumu, ka izdevumi nepārsniedz valsts budžeta likumā attiecīgajam gadam noteikto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei, veicot LBFV noteiktās korekcijas.

Atbilstoši LBFV, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais pašvaldības budžets, pašvaldības domes noteiktajā kārtībā apstiprina pašvaldības darbībai nepieciešamos budžeta izdevumus ar noteikumu, ka:

1) tie nepārsniedz pašvaldības iepriekšējā saimnieciskā gada faktiskos izdevumus, izdarot šādas korekcijas:

a) netiek apmaksāti pakalpojumi (maksājumu uzdevumi), kas nav sniegti iepriekšējā saimnieciskajā gadā, un netiek veiktas investīcijas, kas nav realizētas iepriekšējā saimnieciskajā gadā,

b) tiek turpināta iepriekšējā saimnieciskajā gadā uzsākto pasākumu finansēšana,

c) tiek nodrošināta spēkā esošo normatīvo aktu izpilde;

2) tiek nodrošināta iepriekšējā saimnieciskā gada pašvaldības budžetā noteikto budžeta politiku un nosacījumu izpilde nemainīgā līmenī, izņemot terminētus pasākumus;

3) tiek nodrošināta Eiropas Savienības un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošana;

4) tiek ņemtas vērā saimnieciskajam gadam apstiprinātās valsts budžeta mērķdotācijas un dotācijas;

5) tiek paredzēts finansējums pašvaldības uzņemto saistību izpildei;

6) netiek uzņemtas jaunas aizņēmuma un galvojuma saistības, izņemot saistības 3.punktā minēto projektu īstenošanai.

Pašvaldībām likumā “Par pašvaldību budžetiem” ir noteikti stingri nosacījumi budžeta plānošanas un izpildes jomā – pašvaldību budžeta asinējumi nedrīkst pārsniegt budžetā plānotos apjomus.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

7.2.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valdības finanšu statistiku atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 549/2013 (2013. gada 21. maijs) par EKS 2010 ES prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Atbilstoši Ministru kabineta 2013. gada 10. decembra noteikumu Nr. 1456 “Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju” 6. punktam, CSP sagatavo un uztur vispārējās valdības sektora sarakstu. Lai sagatavotu sarakstu un lemtu par tajā iekļaujamajām vienībām, CSP ievēro EKS 2010 prasības, kā arī ES Statistikas biroja *Eurostat* Rokasgrāmatā par valdības deficītu un valsts parādu definētos principus, kas paredz uz vispārējās valdības sektoru attiecināt valsts un pašvaldību kontrolētas un pārsvarā finansētas kapitālsabiedrības.

Vispārējās valdības sektorā uz 2022. gada 31. decembri bija 555 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā – 228 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 326 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam – 142 valsts un pašvaldību kontrolētas un finansētas kapitālsabiedrības, no tām valsts kontrolētas – 56 kapitālsabiedrības, pašvaldību kontrolētas – 86 kapitālsabiedrības.

CSP katru ceturksni aprēķina šādus vispārējās valdības sektora rādītājus – ieņēmumus, izdevumus, deficītu, parādu un sagatavo vispārējās valdības ceturkšņa finanšu kontus. Informācija tiek publicēta CSP mājaslapā un nosūtīta uz *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam CSP katru gadu noteiktajos termiņos līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim (gala dati) - sagatavo un iesniedz *Eurostat* vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju (turpmāk – Notifikācija).

Notifikācija tiek sagatavota atbilstoši Ministru kabineta 2015. gada 22. decembra noteikumu Nr. 756 “Kārtība kādā sagatavo vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju” prasībām. Par Notifikācijas sagatavošanu un iesniegšanu *Eurostat* atbildīgā

iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, Valsts Kases, Centrālās finanšu un līgumu aģentūras, Aizsardzības ministrijas un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras. Vajadzības gadījumā tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c.).

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta fiskālo rādītāju atbilstība Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem ar mērķi īstenot ilgtspējīgas publiskās finanses un fiskālās politikas koordināciju starp dalībvalstīm.

Padomes Direktīva 2011/85/ES (2011. gada 8. novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām nosaka detalizētus noteikumus ES dalībvalstīm, lai stiprinātu ES fiskālo un ekonomikas pārvaldību, neveidotu pārmērīgu budžeta deficītu. FM mājaslapā¹⁹ tiek publicēti Direktīvas 2011/85/ES ietvaros atrunātie fiskālie dati. Turklāt mājas lapā pieejama detalizēta pārejas tabula budžeta datiem no naudas plūsmas pēc nacionālās klasifikācijas uz vispārējās valdības sektora datiem pēc EKS 2010 metodoloģijas. Regulāri tiek publiskota šāda informācija:

- fiskālie dati (mēneša un ceturkšņa dati);
- vispārējās valdības sektora galvojumi (gada dati);
- vispārējās valdības sektora ienākumus nenesošie kredīti (gada dati);
- ārpusbilances publisko un privāto partnerību koriģētā vērtība (gada dati);
- publisko kapitālsabiedrību saistības (gada dati);
- vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtība kapitālsabiedrību kapitālā (gada dati).

¹⁹ Informācija pieejama: <https://www.fm.gov.lv/lv/visparejas-valdibas-budzets>

PIELIKUMI

1a. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori*

	EKS kods	2022	2022	2023	2024	2025	2026
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2015.gada cenās	B1g	28 768	2,0	0,0	2,0	2,9	2,8
2. IKP faktiskajās cenās	B1g	39 081	16,4	11,7	5,5	5,7	5,5
IKP pēc izlietojuma 2015. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	17 970	8,1	-0,9	2,1	4,0	3,5
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	5 545	2,8	1,2	0,8	0,1	0,5
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	6 630	0,7	1,0	4,8	5,0	5,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	2 582	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	20 103	9,1	0,0	4,3	4,6	5,0
8. Imports	P7	24 063	11,6	0,5	3,9	4,7	5,0
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			5,5	-0,1	2,6	3,7	3,5
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		-0,5	0,5	-0,3	0,0	0,0
11. Eksporta-importa bilance	B11		-2,9	-0,4	-0,3	-0,8	-0,7

* Prognozes: 2023.gada marta scenārijs

1b. tabula. Cenu izmaiņas*

	EKS kods	2022	2022	2023	2024	2025	2026
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			14,1	11,7	3,4	2,7	2,7
2. Privātā patēriņa deflators			14,2	10,0	2,2	2,5	2,2
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			17,3	10,0	2,2	2,5	2,5
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			3,4	12,5	2,8	2,1	1,5
5. Investīciju deflators			12,4	10,0	4,0	3,6	3,2
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			17,7	9,0	5,0	4,0	3,0
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			18,2	7,0	4,0	3,0	2,9

* Prognozes: 2023.gada marta scenārijs

1c. tabula. Darba tirgus attīstība*

	EKS kods	2022	2022	2023	2024	2025	2026
		līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst.		886	2,6	0,0	-0,2	-0,3	-0,6
2. Nodarbinātība, darba stundas uz vienu nodarbināto		1 498	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Bezdarba līmenis (%)			6,9	7,1	6,8	6,4	6,4
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			-0,6	0,0	2,2	3,2	3,4
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			-2,3	0,0	2,2	3,2	3,4
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	18 239	11,5	8,5	6,3	4,7	3,4
7. Bruto darba samaksa, euro		1 373	7,5	8,5	6,5	5,0	4,0

* Prognozes: 2023.gada marta scenārijs

1d. tabula. Sektoru bilances*

% no IKP	EKS kods	2022	2023	2024	2025	2026
1. Tekošais un kapitāla kods	B.9	-5,3	-1,9	-1,3	-1,0	-1,1
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		-5,9	-4,7	-3,9	-3,3	-3,3
- Ienākumu un pārvedumu bilance		-0,6	1,1	0,5	0,9	0,7
- Kapitāla kods		1,1	1,6	2,1	1,4	1,5
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā (pie mainīgas politikas)	B.9	-0,6	2,1	1,2	1,2	-0,4
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā (pie mainīgas politikas)	EDP B.9	-4,7	-4,0	-2,5	-2,2	-0,7
4. Statistiskā novirze		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

* Prognozes: 2023.gada marta scenārijs

2a. tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

	EKS kods	2022	2022	2023	2024	2025	2026
		milj. euro	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-1 838,8	-4,7	-4,0	-2,5	-2,2	-0,7
2. Centrālā valdība	S.1311	-2 157,8	-5,5	-4,2	-2,9	-2,3	-0,6
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	50,9	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	268,1	0,7	0,3	0,3	0,2	-0,1
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	14 118,2	36,1	36,0	36,1	35,4	34,9
7. Kopējie izdevumi	TE	15 957,0	40,8	40,0	38,6	37,6	35,6
8. Budžeta bilance	B.9	-1 838,8	-4,7	-4,0	-2,5	-2,2	-0,7
9. Procentu izdevumi	D.41	208,8	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1
10. Primārā bilance		-1 630,0	-4,2	-3,4	-1,7	-1,2	0,4
11. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi ²⁰		-1 880,5	-4,8	-3,0	-1,5	-1,5	-0,7
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		7 957,2	20,4	19,4	19,5	19,4	19,3
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	5 224,5	13,4	12,8	12,9	12,8	12,7
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 711,7	6,9	6,6	6,6	6,6	6,6
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	21,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	3 786,4	9,7	9,6	9,9	9,9	9,8
14. Īpašuma ienākumi	D.4	284,2	0,7	1,0	0,7	0,5	0,4
15. Pārējie ieņēmumi		2 090,3	5,3	5,9	6,0	5,5	5,4
16. Kopējie ieņēmumi	TR	14 118,2	36,1	36,0	36,1	35,4	34,9
Nodokļu slogs (D.2 ²¹ +D.5+D.61+D.91-D.995)		11 837,0	30,3	29,2	29,6	29,5	29,3
Izdevumu sadaļas							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	6 715,2	17,2	16,2	15,7	15,2	14,4
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	3 985,8	10,2	10,3	10,0	9,6	9,1
17b. Starppatēriņš	P.2	2 729,5	7,0	5,9	5,7	5,6	5,3
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		5 311,1	13,6	13,0	13,1	13,2	13,1
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		150,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

²⁰ Skat. 3.1. tabulu.

²¹ Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu.

18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	787,5	2,0	1,8	1,7	1,6	1,5
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	4 523,6	11,6	11,2	11,4	11,6	11,5
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	208,8	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1
20. Subsīdijas	D.3	266,1	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	1 705,4	4,4	5,1	5,9	5,7	4,8
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	76,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0
23. Pārējie izdevumi		1 674,0	4,3	4,4	2,4	1,8	1,6
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	15 957,0	40,8	40,0	38,6	37,6	35,6
Valdības patēriņš	P.3	7 518,9	19,2	19,0	19,1	18,3	17,0

2b. tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2022	2022	2023	2024	2025	2026
	milj. euro	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	14 118,2	36,1	36,0	36,1	35,4	34,9
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	15 957,0	40,8	40,0	38,5	37,1	35,4

2c. tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2022	2022	2023	2024	2025	2026
	milj. euro	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	450,0	1,2	2,2	2,6	2,2	2,2
1.a no kuriem kapitālie izdevumi (bruto pamatkapitāla veidošana), kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	222,4	0,6	0,9	1,3	1,1	1,1
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	-5,69	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	36,7	0,1	0,4	-0,4	0,0	0,0
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu	-	-	-	-	-	-

3. tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā (pie mainīgas politikas)

% no IKP	COFOG kods	2022	2026
1. Vispārējie valdības dienesti	1	3,2	3,2
2. Aizsardzība	2	2,2	2,6
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	2,1	1,7
4. Ekonomiskā darbība	4	7,1	5,3
5. Vides aizsardzība	5	0,7	0,4
6. Teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	6	1,0	0,8
7. Veselība	7	5,6	3,6
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,3	1,0
9. Izglītība	9	5,1	4,7
10. Sociālā aizsardzība	10	12,6	12,4
11. Kopējie izdevumi	TE	40,8	35,6

4. tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2022.-2026. gadā

% no IKP	EKS kods	2022	2023	2024	2025	2026
1. Bruto parāds		40,8	39,6	39,7	39,8	38,9
2. Bruto parāda izmaiņas		-3,1	-1,2	0,2	0,1	-0,9
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori						
3. Primārā bilance		-4,2	-3,4	-1,6	-0,7	0,6
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1
5. Krājumu izmaiņas		-1,6	-1,0	-0,2	0,6	0,7
Valsts parāda netiešā procentu likme		1,4	1,7	2,2	2,7	2,8
Citi mainīgie						
6. Likvidi finanšu aktīvi		9,3				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		31,5				
8. Parāda amortizācija		1,6	3,5	2,9	3,1	3,7
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10. Vidējā dzēšana		6,58 gadi				

5. tabula. Cikliskā attīstība

i% no IKP	EKS kods	2022	2023	2024	2025	2026
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	2,0	0,0	2,0	2,9	2,8
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-4,7	-4,0	-2,5	-2,2	-0,7
3. Procentu izdevumi	D.41	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi ²²		-4,8	-3,0	-1,5	-1,5	-0,7
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		2,1	2,0	2,0	2,1	2,1
ieguldījums:						
- nodarbinātības		0,0	-0,1	-0,2	-0,8	-0,9
- kapitāla		0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
- kopējās ražošanas faktoru produktivitātes		1,3	1,3	1,4	1,9	2,1
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		0,5	-1,5	-1,4	-0,6	0,0
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		0,2	-0,5	-0,5	-0,2	0,0
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-4,9	-3,5	-2,0	-2,0	-0,7
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		-4,4	-2,9	-1,2	-1,0	0,4
10. Strukturālā bilance (8-4)		-0,1	-0,5	-0,5	-0,5	0,0

6. tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2022.-2025. gadam prognozēm

	EKS kods	2022	2023	2024	2025	2026
IKP pieaugums (%)	B1g					
2022.gads		2,1	2,5	3,3	3,4	-
2023.gads		2,0	0,0	2,0	2,9	2,8
Izmaiņas		-0,1	-2,5	-1,3	-0,5	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2022.gads		-6,5	-2,4	-1,8	-0,9	-
2023.gads		-4,7	-4,0	-2,5	-2,2	-0,7
Izmaiņas		1,8	-1,7	-0,7	-1,2	-

²² Skat. 3.1. tabulu.

	EKS kods	2022	2023	2024	2025	2026
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2022.gads		45,7	45,2	44,5	43,4	-
2023.gads		40,8	39,6	39,7	39,8	38,9
Izmaiņas		-4,9	-5,6	-4,8	-3,6	-

7. tabula. Publisko finanšu ilgtspēja²³

% no IKP	2019	2030	2040	2050	2060	2070
Ar vecumu saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi	15,8	16,3	15,8	15,7	15,8	15,2
Pensiju izdevumi (valsts pensijām)	7,1	6,9	6,6	6,3	6,2	5,9
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas - uz iemaksām balstītās	6,4	6,3	6,0	5,8	5,7	5,3
Citas pensijas (t.sk. invaliditātes, apgādnieka zaudējuma gadījumā)	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,6
Ne-sociālās apdrošināšanas pensijas (iesk. minimālās pensijas un minimālā ienākuma nodrošināšanu)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Veselības aprūpes izdevumi	4,6	4,2	4,4	4,5	4,4	4,3
Ilglaicīgās aprūpes izdevumi	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6
Izglītības izdevumi	3,6	3,8	3,5	3,5	3,8	3,6
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts pensiju speciālajā budžetā	8,4	7,3	7,0	6,7	6,6	6,8
Sistēmiskas pensiju reformas						
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	-	0,2	0,4	1	1,7	2,2
Pieņēmumi						
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	3,3	3,1	2,2	2,0	1,8	1,5
Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	2,7	1,9	1,0	0,6	1,0	1,1
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20-64)	85,6	84,3	84,2	84,0	85,1	84,7
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20-64)	80,4	79,7	79,8	80,3	81,9	81,2
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20-64)	82,9	82,0	82,0	82,2	83,6	83,0
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20-64)	6,4	8,9	7,9	6,9	6,8	6,8
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+), % no kopējā iedzīvotāju skaita	20,7	13,8	13,7	13,7	12,5	13,6

7.a. Netiešās saistības

% no IKP	2022
Valsts un pašvaldību garantijas	1,9

8.tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi*

	2022	2023	2024	2025	2026
Īstermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)	0,3	3,1	2,8	2,8	2,8
Ilgtermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)	1,1	2,1	2,1	2,1	2,1
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,04	1,08	1,09	1,09	1,09
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	-4,0	3,3	0,0	0,0	0,0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,1	3,0	3,3	3,3	3,3
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,5	0,8	1,6	2,0	2,0
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	4,2	2,9	3,6	3,6	3,6
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	4,4	2,4	3,6	3,6	3,6

²³ Datu avots: *The 2021 Ageing Report*

	2022	2023	2024	2025	2026
Naftas cena (Brent, USD par barelu)	100,7	90,0	80,0	75,0	75,0

* Prognozes: 2023. gada marta scenārijs

9. tabula. ANM ietekme

Ieņēmumi no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
ANM ieņēmumi iekļauti vispārējās valdības prognozēs	0,0	0,0	0,0	0,7	1,2	1,2	0,7
ANM atmaksas (naudas plūsma) no ES	0,0	0,7	0,5	0,0	1,7	0,5	0,6
Izdevumi, kas tiek finansēti no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
KĀRTĒJIE IZDEVUMI	0,0	0,0	0,003	0,3	0,5	0,4	0,3
Bruto pamatkapitāla veidošana P.51g	0,0	0,0	0,01	0,4	0,8	0,7	0,4
Kapitāla pārvedumi D.9	-	-	-	-	-	-	-
KAPITĀLIE IZDEVUMI	0,0	0,0	0,01	0,4	0,8	0,7	0,4
Citas izmaksas finansētas no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Nodokļu ieņēmumu samazinājums	-	-	-	-	-	-	-
Citas izmaksas, kas ietekmē ieņēmumus	-	-	-	-	-	-	-
Finanšu transakcijas	-	-	-	-	-	-	-

Finanšu ministrs

A. Ašeradens

Krauze-Tola 25681938
klinta.krauze@fm.gov.lv